

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani

Filozofsko-filološko-historični razred

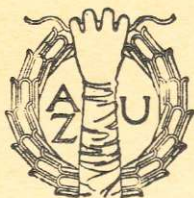
Historična sekcija

PRVOTNA
CHARTA CARITATIS

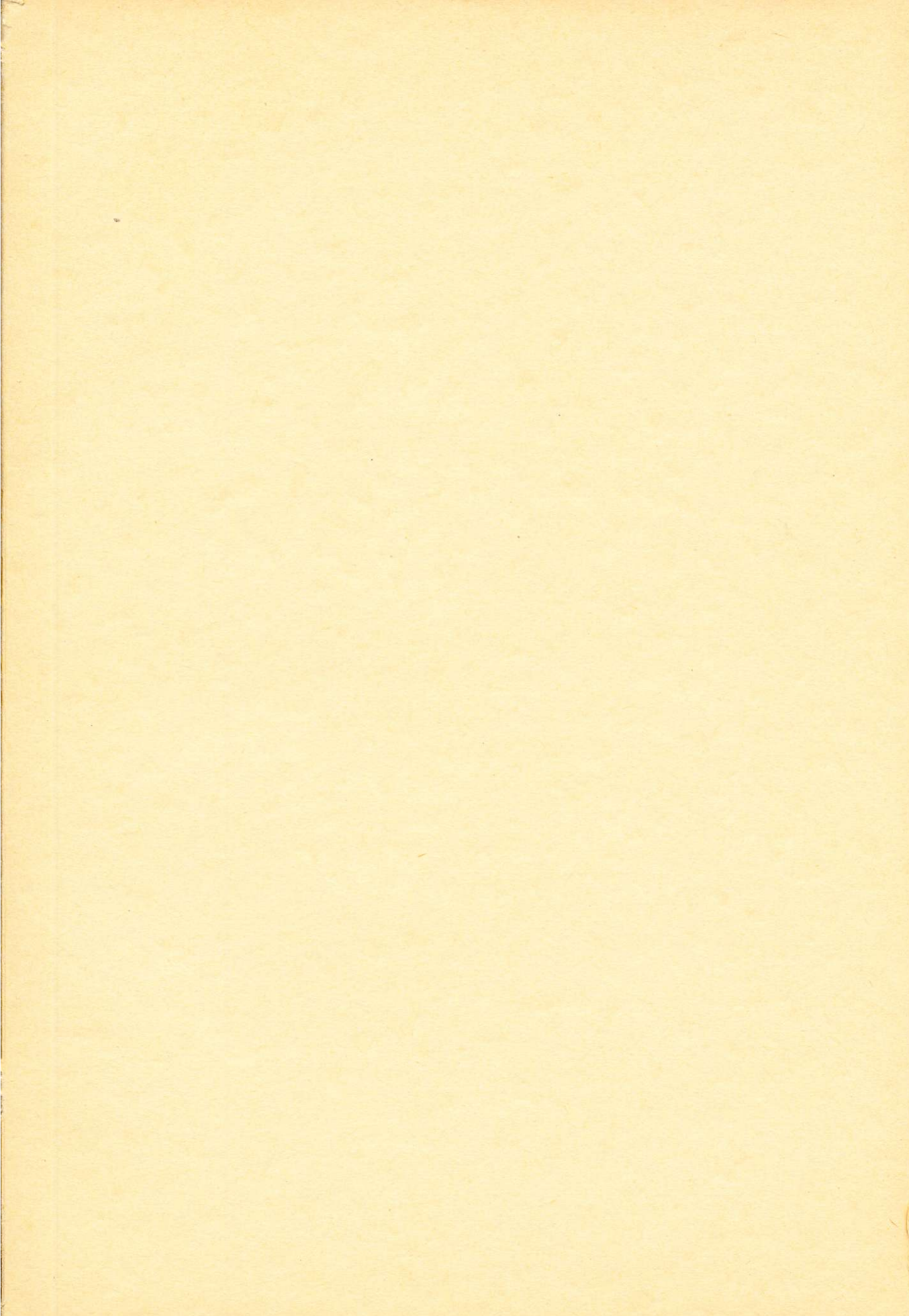
Objavil

Dr. Josip Turk

redni univerzitetni profesor

Ljubljana 1942-XX

JOSIP TURK
PRVOTNA CHARTA CARITATIS

Tisk Ljudske tiskarne v Ljubljani (J. Kramarič)

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani

Filozofsko-filološko-historični razred

Historična sekcija

PRVOTNA
CHARTA CARITATIS

Objavil

Dr. Josip Turk

redni univerzitetni profesor

Ljubljana 1942-XX

I. Temeljni pomen Charte caritatis.

Charta caritatis se imenuje osnovni statut cistercijanskega reda. Njegova bistvena značilnost je v tem, da je ustvaril novo in svojevrstno kongregacijo benediktinskih samostanov, razlikujočo se od drugih tako po duhu kakor po organizaciji.

Cistercijanski red je nastal iz teženj nekaterih članov benediktinskega samostana Molesme po dobesedno natančnem spolnjevanju meniških pravil sv. Benedikta. Benediktinsko meništvu si je namreč v teku stoletij na zakonit način prisvojilo razne navade, ki sicer niso bistveno nasprotovale duhu očeta zapadnega meništvva, vendar pa se s strogo vzetim besedilom njegovih pravil le niso skladale. To neskladnost so želeli odpraviti nekateri benediktinski menihi samostana Molesme, ki so se v ta namen l. 1098 z odobravanjem cerkvene oblasti izselili iz samostana Molesme in se naselili v kraju Cîteaux, kjer so ustanovili prvi in glavni samostan novega, namreč cistercijanskega reda. Osnovno pravilo tega novega reda je bilo, da je treba meniška pravila sv. Benedikta spolnjevati dobesedno natančno, in sicer konkretno vzeto natančno tako, kakor so jih začeli spolnjevati prvi menihi, zlasti prvi trije opati samostana Cîteaux, sv. Robert (1098/99), sv. Alberik (1099—1109) in sv. Štefan Harding (1109—1133). Takšno spolnjevanje pravil sv. Benedikta je bilo značilno za duha novega reda.

Da bi se pa ta duh natančnega spolnjevanja meniških pravil svetega Benedikta trajno in zvesto ohranjeval tako v glavnem samostanu Cîteaux kakor tudi v vseh samostanih, ki so se ali ki bi se neposredno ali posredno rodili iz njega, se je poskrbelo s posebno zvezo teh samostanov.

Kar se tiče medsebojne zveze benediktinskih samostanov, je treba pomniti, da je sv. Benedikt v svojih meniških pravilih ni določil, a je tudi ni izključil. Stari benediktinski samostani so bili popolnoma avtonomni. V začetku 10. stol. pa je za reformo vneto benediktinsko meništvu osnovalo predvsem slavno kluniško kongregacijo samostanov, ki ji je načeloval opat v samostanu Cluny kot edini opat, ki so mu bili podrejeni vsi samostani te kongregacije. V tej zvezi samostanov je bila torej avtonomnost posameznih samostanov popolnoma izključena. Cistercijanski red pa je v medsebojno zvezo samostanov vpeljal nov sistem, ki je izbral zlato sredino med popolno izoliranostjo posameznih samostanov in njihovo popolno podrejenostjo opatu glavnega samostana. Kajti posamezne samostane je združil tako, da jim je priznal lastne opate čisto v duhu meniških pravil sv. Benedikta, a je te opate vendarle združil pod izvestno oblastjo tako opata očetovskega samostana kakor generalnega zbora vseh opatov.

Takšno novo, po njenem duhu in po njeni organizaciji značilno kongregacijo benediktinskih samostanov je osnovala Charta caritatis (= CC). Četudi je bila ta kongregacija v resnici le nova in posebna kongregacija benediktinskih samostanov, jo je ljudstvo vendarle imelo za nov red in ga je kot takega razlikovalo tako od starih črnih menihov benediktincev kakor tudi od kluniške benediktinske kongregacije in od drugih benediktinskih samostanskih kongregacij. Po tem ljudskem naziranju jo je kot nov red začelo nazivati tudi cerkveno pravo.¹

S tem smo že naznačili najbolj splošno in najbolj bistveno vsebino CC. Posamezni njeni statuti določajo to vsebino bolj natančno. Če jih hočemo spraviti v logične skupine ali poglavja, moremo razlikovati pet različnih poglavij. Prvo poglavje govori o dolžnosti in načinu enakega pojmovanja in spolnjevanja meniških pravil sv. Benedikta, drugo o vizitacijah in o precedenci opatov, tretje o generalnem kapitlju vseh opatov, četrto o upravi samostana za sedisvakance in o volitvi njegovega novega opata, peto (o abdikaciji in) o disciplinarnem postopku proti opatom. Vsi statuti izvirajo iz ljubezni do duhovnega napredka cistercijanskih menihov in ne iz gospodovalnosti ali iz materialnega koristoljubja. Zato se konstitucija, ki jih vsebuje, po pravici že od početka imenuje CC.

Kot nova zamisel samostanske organizacije je CC že sama na sebi zanimiv zgodovinski dokument. Še večji pa je njen pomen zaradi njenega zgodovinskega vpliva na druge redove in pa zlasti zaradi zgodovinskega vpliva in pomena cistercijanskega reda, ki je črpal svojo moč vprav iz nje. Četrty lateranski koncil je generalne kapitlje cistercijanskega reda postavil za vzor in normo vsem drugim redovom. Po pravici pravi o CC zaslužni zgodovinar cistercijanskega reda p. Gregor Müller: »Die Charta Charitatis ist nach der Regel des hl. Benedikt unstreitig eines der wichtigsten und herrlichsten Denkmäler klösterlicher Gesetzgebung.«²

Da so imeli cistercijanski menihi CC v največji časti ne le kot častitljivo zapuščino iz časa ustanovitve svojega reda, temveč tudi kot obvezno vrhovno vodilo svojega meniškega življenja, je samo po sebi razumljivo. Statut cistercijanskega generalnega kapitlja iz l. 1201 določa, naj se na generalnem kapitlju prebere predvsem vsa CC in naj si vsak samostan priskrbi njen prepis.³ Jasno je, da se je s številom cistercijanskih samostanov razmnoževala po prepisovanju tudi CC. V koliko rokopisih se nam je ohranila, še ni dognano. Prvi večji seznam teh rokopisov nudimo spodaj.

¹ Dobro označuje benediktinsko bistvo cistercijanskega reda v pogledu na njegov osnovni statut in vse njegove ostale statute Angelus Manrique, *Annales Cistercienses*, I. Lugduni 1642, str. 115; *Illud ulterius in charta charitatis notandum censeo, omnes et singulas cisterciensis familiae leges auspiciatas a regula et perfectiori illius observatione. Quare sicut priores sub Alberico nihil aliud vel leviter intendunt, sic hae sub Stephano ad alia progressurae nihilominus a regula exorsae de unanimi illius intelligentia velut de fonte totius conformitatis atque unitatis charitatisque radice primum et praecipuum caput instituere. Unde etiam videas, sicut priores illae coenobia singula ad regulam aptantes... sic posteriores... praeter regulam unionem coenobiorum concernunt in unum ordinem.*

² Die Charta Charitatis, *Cistercienser-Chronik* 11 (1899), str. 362.

³ J. M. Canivez, *Statuta capitulorum generalium ordinis cisterciensis*, I. Louvain 1953, str. 265.

II. Odkritje prvotne Charte caritatis.

Rokopisno gradivo za zgodovino cistercijanskega reda, med katero spadajo kajpada tudi rokopisi CC, sta v novejšem času znanstveno raziskavala toulouški kanonik in bivši trapist Avguštín Trilhe in trapist O. Ducourneau. Trilhe je v lat. kodeksu 4346 pariške Nacionalne biblioteke in v lat. kodeksu 1207 pariške biblioteke sv. Genovefe, ki sta oba iz 12. stol., našel tekst, ki nam nudi del ekscerpta iz spisa *Exordium cisterciensis coenobii*, dragocenega sodobnega opisa ustanovitve samostana Cîteaux, znanega tudi pod imenom *Exordium parvum*, in pa ekscerpt CC. Po Trilhevi smrti je nameraval ta ekscerpta izdati O. Ducourneau, a je tudi njega l. 1929 prehitela smrt. K sreči se je še l. 1927 seznanil s Trilheom generalni tajnik cistercijanskega reda p. dr. Tiburtius Hümpfner, ki je po smrti obeh imenovanih raziskovalcev iz Trilheve zapuščine in po svojem pregledu arhivov in bibliotek samostana Cîteaux in štirih primarnih cistercijanskih samostanov La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond ter imenovanih pariških rokopisov l. 1932 objavil oba dotična ekscerpta v tisku pod naslovom: *Exordium Cistercii cum Summa Cartae caritatis et fundatio primarum quattuor filiarum Cistercii* (Vác 1932).

Ekscerpt Exordija, ki je ohranjen tudi še v drugih rokopisih (tako v rokopisih 1154, 1155, 1309, 1558 mestne knjižnice v Troyes iz samostana Clairvaux in kot dodatek h kroniki Sigeberta iz Gembloux v rokopisu iz 12. stol. iz samostana Mortemer, ki ga je po Bethmannovi izdaji v Mon. Germ. Hist. SS. V. ponatisnil Migne, P. L. 160, 391—394,⁴ ter končno v starofrancoskem prevodu iz 13. stol. v rokopisu dijonske mestne knjižnice, po katerem ga je objavil Ph. Guignard v svojem delu *Les monuments primitifs de la règle cistercienne*, Dijon 1878, str. 407—409), prihaja za nas veliko manj v poštev kakor imenovani ekscerpt CC. Ta ekscerpt je, brž ko je bil objavljen, vzbudil veliko pozornost. Primerjajoč ga z do sedaj znano CC so Trilhe, Ducourneau in Hümpfner takoj opazili, da je posnet iz neke neznane prvotne CC, ki se je morala precej razlikovati od do sedaj znane CC. Iz zapuščine Ducourneauja je l. 1932 in 1933 *Revue Mabillon* objavila njegovo lepo izdelano razpravo *Les origines cisterciennes*, ki se v pogledu na imenovani ekscerpt CC konča z ugotovitvijo in željo: »On le voit, par le peu qui vient d'être dit, entre le texte original de la Charte de Charité

⁴ T. Hümpfner, *Exordium Cistercii*, str. 28.

et le texte connu, il devait y avoir bien des divergences; combien donc il est à souhaiter qu'on retrouve le texte primitif.⁵

To prvotno CC se mi je posrečilo odkriti v rokopisu 31 univerzitetne knjižnice v Ljubljani, še preden sem se seznanil z imenovanim ekscerptom CC in z zgoraj izraženo Ducourneaujevo željo, že zgolj na osnovi notranje analize teksta.

Kajpada je bil ta ekscerpt zame samo novo potrdilo, da imam pred seboj res pravi tekst prvotne CC. Po primerjanju mi je bilo prav lahko dognati, da vsebuje ekscerpt CC v naslednjem redu v naši izdaji s številkami označene določbe prvotne CC. Prvo poglavje ekscerpta prvotne CC, ki ima naslov *De generali statuto abbatiarum*, vsebuje določbe 1. 5a. 27. 5b. 7. 9; drugo poglavje *De annuo abbatum capitulo* 11a. 13. 11b. 17 in 12b; tretje poglavje *De culpīs abbatum* 24. 25. 26. 28. 29. 30. 19. 20. 18. 21. 22; četrto poglavje *Quae lex sit inter abbatias, quae se alterutram non genuerint* pa določbo 10. Razvrstitev določb v poglavja v tem ekscerptu ni čisto logična; kajti v poglavju *De culpīs abbatum* se navajajo tudi določbe o volitvi opatov.

Isti ljubljanski rokopis vsebuje tudi prvotna *Instituta generalis capituli apud Cistercium*.

Odkritje prvotne CC ima velik pomen ne le za zgodovino tega važnega zgodovinskega dokumenta, temveč s tem v zvezi in v zvezi s podatki, ki jih nudimo v tej razpravi, tudi za zgodovino početkov cistercijanskega reda.⁶ Cela vrsta vprašanj dobi sedaj svoje odgovore, katere smo do sedaj v zgodovinski literaturi zastonj iskali ali pa nas je o njih napačno poučevala. Kadar koli se bo za naprej govorilo ali pisalo o CC, bo vedno treba opozarjati, na katero CC se izvajanja nanašajo, ali na prvotno ali na poznejšo CC ali na tiste določbe, ki so obema CC skupne. Vsa dosedanja zgodovinska literatura je imela pred očmi samo poznejšo CC. Tako temeljito se je že v visokem srednjem veku zabilisal vsak spomin na prvotno CC, da jo je bilo mogoče odkriti šele po dolgih stoletjih.⁷

⁵ Revue Mabillon 25 (1935), str. 189.

⁶ O svojem odkritju sem slovensko javnost seznanil dne 16. dec. 1939 v predavanju na sestanku slovenskih zgodovinarjev ob proslavi stoletnice Muzejskega društva za Slovenijo. Vesti o tem so kmalu vzbudile mednarodno zanimanje, kakor pričajo poročila, ki sem jih dobil iz Francije, Italije, Nemčije, Švice in Belgije. Med drugimi mi je iz Rima 20. IV. 1940 pisal generalni prokurator cistercijanskega reda dr. Matej Quatember: »Herr Professor dürfen überzeugt sein, dass ich Ihrer Arbeit das grösste und wärmste Interesse entgegenbringe... Sie können kaum begreifen, mit welcher Sehnsucht ich schon die Veröffentlichung der von Ihnen entdeckten Carta caritatis erwarte... handelt es sich doch um die Verfassungsurkunde des Ordens, die uns allen heilig und teuer ist und sein muss.«

⁷ Na do sedaj znano CC se nanaša naslednja literatura:

Julien Paris, *Du premier Éspirit de l'Ordre de Cîteaux*, Paris 1664. — L. Meschet, *Le véritable Gouvernement de l'Ordre de Cîteaux*, Paris 1678. — *Réponse au Livre, qui porte pour titre Le véritable Gouvernement de l'Ordre de Cisteaux* (brez kraja in letnice). — *Observations sommaires sur le Droit des Abbés de la Ferté, Pontigny, Clairvaux et Morimond, Premiers Pères et Superieurs majeurs de l'Ordre de Cisteaux* (brez kraja in letnice). — *Eclaircissement sur l'origine et la fondation de l'Orde de Cîteaux et sur deux des principaux points de son regime*, Paris 1710. — Dom Ursmer Berlière, *Les origines de Cîteaux et l'Ordre Bénédictin au XIIe siècle* (*Revue d'histoire ecclésiastique* I. in II.). — Ostalo starejšo literaturo nudi benediktinski zbornik *Archives de la France monastique* v 4. zvezku, ki ima podnaslov *Recueil historique des archevêchés, évêchés, abbayes et prieurés*, Ligugé-Paris 1906. — Georg Schreiber, *Kurie und Kloster*, 2 zv., Stuttgart 1910. — Številne

Razen v ljubljanskem, sem potem naknadno našel prvotno CC še v nekem zürichškem rokopisu iz 13. stoletja.

Oba rokopisa so že mnogi drugi imeli v svojih rokah. A nihče se ni vanju poglobil tako, da bi bil zgodovinsko analiziral tekst CC in tako spoznal v njem tekst prvotne CC.⁸

Tudi vse dosedanje izdaje CC nam nudijo le tekst poznejše CC.⁹

razprave p. Gregorja Müllerja v raznih letnikih Cistercienser-Chronik, ki jih navajamo v oklepaju: Die Entstehung der Charta Charitatis (9 [1897]); Die Gründung der Abtei Cîteaux (10 [1898]); Die Charta Charitatis (11 [1899]); Studien über das Generalkapitel (12—20 [1900—1908]); Cîteaux unter Alberich 1099—1109 (21 [1909]); Cîteaux vom Jahre 1109 bis 1119 (28 [1916]); Mit Ehrerbietigkeit kommt einander vor (28 [1916]); Vom Cistercienser Orden, Bregenz 1927. — Severin Grill, Der erste Reformversuch im Cistercienser Orden (Cist.-Chron. 36 [1924]); — Dom Anselme Le Bail, L'Ordre de Cîteaux: La Trappe, Paris 1924. — O. Ducourneau, Les origines cisterciennes (Revue Mabillon (22 [1932], 23 [1933]). — K. Kreh, Die Carta caritatis des hl. Stephan und die Filiation (Cist.-Chron. 46 [1934], 47 [1935]).

⁸ Morda se je prvotna CC ohranila še v kakem drugem rokopisu. V rokopisih samostana Cîteaux in štirih primarnih samostanov La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond se nam pač ni ohranila. Kajti vse te rokopise je nedavno preiskal p. dr. Tiburtius Hümpfner, a prvotne CC ni našel v njih. O svojem raziskavanju je izdal hvalevredno poročilo Archivum et bibliotheca Cistercii et quattuor primarum filiarum eius (Typis polyglottis Vaticanis 1933). Po njem posnemamo, da je poznejša CC ohranjena v naslednjih treh rokopisih samostana Cîteaux iz 12., oziroma 13. stol., ki se hranijo danes v mestni knjižnici v Dijonu pod številki 595, 596 in 601; iz samostana Clairvaux pa je ohranjena v petih rokopisih iz 12.—16. stol. v mestni knjižnici v Troyes pod številki 1093, 1152, 1309, 1526 in 1599.

Nadaljnjih 21 rokopisov, ki vsebujejo CC in izvirajo iz 13.—17. stol., zaznamujejo Xenia Bernardina, pars secunda: Die Handschriftenverzeichnisse der Cistercienser-Stifte Reun in Steiermark, Heiligenkreuz-Neukloster, Zwettl, Lilienfeld in Nieder-, Wilhering und Schlierbach in Oberoesterreich, Osseg und Hohenfurt in Böhmen, Stams in Tirol, I.—II. Wien 1891, in sicer v I. zvezku na str. 68, 74, 154, 189, 211, 229, 348, 426, 438, 504, 515; v II. zvezku na str. 74, 78, 141, 143, 313, 343, 471 in 472. Na svoja kontrolna vprašanja sem dobil odgovore, iz katerih sem lahko izprevidel, da se tudi tam ni ohranila prvotna CC, iz naslednjih samostanov: Rein (po ljubeznivosti p. dr. Aleksandra Grafa), Heiligenkreuz in Zwettl (po ljubeznivosti p. dr. Severina Grilla), Wilhering (po ljubeznivosti p. dr. Gebharda Ratha); iz drugih samostanov žal nisem dobil odgovora; nekateri izmed njih so doživeli za naš čas značilno usodo.

Poznejšo CC vsebuje na dveh mestih tudi rokopis 30 univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

Katero CC vsebujeta rokopisa Harley No. 3898 in Nero A XI. v Brit. Museum (po opozorilu p. Bruno Griesserja) in Cod. 1247 v Bibliothèque municipale v Metz (H. Meiner, Papsturkunden in Frankreich, Neue Folge, I. Berlin 1932, str. 96) v sedanjih vojnih razmerah nisem mogel poizvedeti. Po naknadnem opozorilu p. Bruno Griesserja vsebuje CC tudi Cod. Rh. 65 f. 2' in f. 81 iz 13/14. stol. v Zentralbibliotheki v Zürichu.

⁹ Poleg rimskih bularijev so poznejšo CC izdali: Chrys. Henriquez: Regula, constitutiones et privilegia ordinis cisterciensis, Antwerpiae 1630. — Ang. Manrique, Annales Cistercienses, Lugduni 1642. — Bertr. Tissier, Bibliotheca Patrum Cist., I. Bonofonte 1660. — Julien Paris, Nomasticon Cisterciense, Paris 1664. — Migne, P. L. 166, 1377—1384. — L. 1732 jo je izdal v Parizu samostan Cîteaux. — Ign. de Ybero, Exordia sacri ordinis cisterciensis, Rixhemii 1871. — Ph. Guignard, Les monuments primitifs de la règle cistercienne, Dijon 1878, str. 79—84. — H. Séjalon, Nomasticon Cisterciense, Solesmes 1892. — Gr. Müller, Die Charta Charitatis v Cistercienser-Chronik 11 (1899) obenem s francoskim, angleškim in nemškim prevodom. — J. M. Canivez, Statuta capitulorum generalium ordinis cisterciensis, I. Louvain 1935.

Izmed teh izdaj, ki jih navaja tudi Gr. Müller, si je največji ugled pridobila Guignardova izdaja, ki je bila prirejena po rokopisu 601 mestne knjižnice v Dijonu. Ta rokopis se namreč pred vsemi drugimi znanimi rokopisi, ki vsebujejo poznejšo CC, odlikuje po svoji najvišji starosti, ker je nastal, kakor je Guignard dokazal, v l. 1191—1194 in je poleg tega prišel v mestno knjižnico v Dijonu iz samega samostana Cîteaux. Zato je Guignard o njem dejal: »Nous devons probablement à cette grande antiquité d'avoir rencontré ici la Charte de charité dans sa forme toute primitive, c'est-à-dire sans aucune division du texte soit en chapitres soit en alinéa« (o. c. str. LXX sl.). Po istem dijonskem rokopisu so za Guignardom izdali poznejšo CC v

Rokopis 31 univerzitetne knjižnice v Ljubljani je opisal že M. Kos v svoji knjigi »Srednjeveški rokopisi v Sloveniji« (Ljubljana 1931) str. 56. Rokopis je nastal v drugi polovici 12. stol. in sicer pred l. 1191, ker je tedaj uveden praznik sv. Malahija pripisan na f. 58' kot glosa. Vsebina rokopisa so *Consuetudines cisterciensium*, ki po mojem natančnem pregledu obsegajo: 1. *Exordium cisterciensis cenobi* (f. 1—8'), 2. *Charta caritatis* (f. 8'—12'), 3. *Bulo Kaliksta II. z dne 23. dec. 1119*, ki potrjuje *Charta caritatis* (f. 12'—13), 4. *Instituta generalis capituli apud Cistercium* (f. 13—23) in 5. *Ecclesiastica officia* (f. 23'—101'), od katerih manjkajo le končna poglavja 118—121.¹⁰

Provenienca tega sedaj najstarejšega rokopisa, ki vsebuje CC, ni povsem znana. Ker nima tistih zunanjih znakov, ki pri drugih rokopisih univ. knjižnice v Ljubljani dokazujejo provenienco iz stiškega samostana, sklepa M. Kos, da more kot zadnja lastnica tega rokopisa priti v poštev le druga cistercijanska opatija na bivšem Kranjskem, namreč samostan v Kostanjevici (ustanovljen l. 1234 kot sinovski samostan opatije Vetrinj na Koroškem v liniji Morimond—Weiler Betnach v Loreni—Vetrinj).

Za prologom CC ima ljubljanski rokopis naslednji seznam poglavij CC:

(F. 8') Incipiunt capitula.

I. Qvod nullius commodi corporalis exactionem mater ecclesia a filia requirat.

II. Vt uno modo ab omnibus regula intelligatur et teneatur.

III. Vt idem libri ecclesiastici et consuetudines sint omnibus.

(F. 9) IIII. De generali statuto inter abbatias.

V. Qualis reuerentia exhibeatur filie, cum ad matrem ecclesiam uenerit.

VI. De statuto capitulo abbatum apud Cistercium.

VII. De statuto inter egressos de Cistercio et suos, quos genuerint, et quod omnes ad generale capitulum ueniant et de penitentia non uenientium.

VIII. De abbatibus, qui regulę uel ordinis contemptores fuerint.

IX. Quę lex sit inter abbatias, quę se alterutras non genuerunt.

X. De morte et electione abbatum.

V tem seznamu je izpadlo V. poglavje, ki se med tekstom glasi: V. Vt semel per annum mater uisitet filiam. Zato bi bilo moralo biti V. poglavje tega seznama v resnici VI. poglavje kakor med tekstom in tako naprej do zadnjega XI. poglavja med tekstom.

Drugi rokopis, ki vsebuje prvotno CC, je rokopis Car. C. 175 iz 13. stoletja in sicer iz leta 1273 v Centralni knjižnici (Zentralbibliothek) v

svojih zgoraj citiranih delih H. Séjalon, Gr. Müller in J. M. Canivez. Guignard je tekst dijonskega rokopisa izdal brez kolacioniranja z drugimi rokopisi; zato tudi ni popravil sicer maloštevilnih in malenkostnih napak, ki jih ima dijonski rokopis. Čisto brez napak niso tudi naslednje izdaje, ki so jih priredili Séjalon, Müller in Canivez.

¹⁰ Guignard o. c. XIII pravi, da so *Consuetudines* obsegale prvotno te tri med seboj povezane dele: *Officia ecclesiastica*, *Instituta generalis capituli apud Cistercium* in *Usus conversorum*. Te je našel skupaj v tipičnem dijonskem rokopisu 114 (82) in prav tako v rokopisu 601 (354) iste mestne knjižnice v Dijonu (o. c. LXVI), v katerem jim slede potem najprej statuti generalnega kapitlja l. 1152, *Charta caritatis* in *Forma visitationis*. Da Guignardovo mnenje ni čisto pravilno, priča naš ljubljanski rokopis, v katerem obsegajo *Consuetudines* pač *Instituta generalis capituli apud Cistercium* in *Officia ecclesiastica*, ne pa *Usus conversorum*, ampak sta pred *Instituta gen. cap. apud Cistercium* postavljena *Exordium cisterciensis cenobii* in *Charta caritatis*. V ljubljanskem rokopisu je torej CC del zbirke, ki se imenuje *Consuetudines cisterciensium*. Če pa smatramo za *Consuetudines* v ožjem pomenu besede *Liber usuum*, ki obsega *Officia ecclesiastica*, je resnično, da je zavzemala CC svoje mesto pred *Liber usuum* že v 12. stol. in ne šele od l. 1201 dalje, kot se je zdelo Guignardu (o. c. LXXXI) zelo verjetno.

Zürichu.¹¹ Ta rokopis je torej, kar se tiče CC, približno 100 let mlajši od ljubljanskega. Izhaja iz švicarskega cistercijanskega samostana Wettin-gen. Opisal ga je C. M o h l b e r g v Katalog der Handschriften der Zentralbibliothek Zürich, I. Mittelalterliche Handschriften, Zürich 1932, str. 144. V Mohlbergovem opisu pa nahajamo nekatere netočnosti, ki so umljive zaradi tedaj ne še zadosti preiskane CC. V zürichškem rokopisu najdemo najprej (f. 71—77) Exordium cisterciensis cenobii, nato tekst CC (f. 77 do 80'), za njim pa Consuetudines domus cisterciensis (f. 81'—84).

Prologu CC sledi tudi v zürichškem rokopisu seznam poglavij CC. Vpisanih je res, kakor pravi Mohlberg, samo 9 številčk, a vseh poglavij je v seznamu 10, kakor v ljubljanskem rokopisu, ker je pisec pri naslovu predzadnjega poglavja pozabil pripisati številko. V soglasju s tekstom bi seznam moral v resnici obsegati 11 naslovov poglavij; a kakor v ljubljanskem rokopisu, sta tudi v zürichškem izpadla iz seznama naslov in številka V. poglavja: V. Ut semel per annum mater visitet filiam. Sicer se poglavja v seznamu glase ravno tako kot v ljubljanskem rokopisu. Razlike so le naslednje, ako ne vštajemo jasnih slovničnih napak (exactionis namesto exactionem):

III. De generali statuto inter abbates. — VII. De statuto inter egressos de Cistercio et suos, quos genuerunt, et quod omnes ad generale capitulum ueniant et penitentia non uenientium. — IX. Que lex sit inter abbatias, que se alterutrum non genuerint.

V tekstu CC se v zürichškem rokopisu štejejo naslovi poglavij od I. do VI., nato sta številki VII. in VIII. pri ustrežajočih poglavjih izpuščeni in se potem pomotoma šteje za VIII. poglavje tisto poglavje, ki je v resnici IX. poglavje. Zato ima zadnje poglavje temu dosledno pomotoma številka X namesto XI. Pisec je proti koncu prišel v zadrego in ni vedel, kam bi postavil številko XI. Namesto da bi jo bil postavil k zadnjemu poglavju CC, je jo postavil k sledeči buli papeža Kaliksta II., s katero je bila potrjena CC, in je to bulo imel za XI. poglavje CC. Nadalje je papeževo subskripcijo nerodno skombiniral s sklepom, ki ga je sprejel cistercijanski generalni kapitelj l. 1120 potem, ko je bila CC od papeža že potrjena, namreč sklep, naj se opatom na generalnem kapitlju tretje jedi (piktance) ne servirajo več. Ta kombinacija se glasi (f. 80'): Ego Kalixtus katholice ecclesie episcopus confirmaui, ut pitancie non administrentur in refectorio apud Cistercium tempore generalis capituli. Finit karta caritatis. Amen.

Sicer nam nudi zürichški rokopis isti tekst prvotne CC kakor ljubljanski, čeprav sta iz različnih časov in krajev. To soglasje je najboljši dokaz za pristnost prvotnega teksta CC. Če bi se še kje našel kak rokopis s tekstom prvotne CC, mislim, da nam ne bi mogel nuditi bolj zanesljivega teksta. Ljubljanski rokopis ima nesporno prednost pred zürichškim. Kajti variante, ki jih ima poslednji, so prav za prav le pogreški, ki jih je na osnovi starejšega ljubljanskega rokopisa prav lahko spoznati za take.

¹¹ Na ta rokopis me je opozoril p. dr. Bruno Griesser, ne da bi bil sam vedel, da se v njem nahaja prvotna CC. Iz fotokopij, ki mi jih je poslalo ravnateljstvo zürichške Zentralbibliothek, sem na osnovi ljubljanskega, najstarejšega rokopisa s CC to prav lahko spoznal.

III. Analiza prvotne Chartae caritatis.

§ 1. Kakšna je bila prvotna Charta caritatis in kako se je spremenila.

1. Formalne razlike in podobnosti med prvotno in poznejšo Charta caritatis.

Na čelu teksta prvotne in poznejše CC stoji tako imenovani prolog, ki hoče čitatelju povedati, kdo, kdaj, iz kakšnega namena je CC sestavil in zakaj se tako imenuje. Vendar moramo reči, da prolog ne spada k prvotnemu avtentičnemu besedilu CC. V rokopisnem izročilu se ne glasi povsod enako. Prolog naše prvotne CC je enak prologu poznejše CC, ohranjene v dijonskem rokopisu, po katerem jo je izdal Guignard. Del tega prologa pa gotovo ni mogel biti prvoten. V prologu namreč čitamo, da je cistercijanski opat Štefan Harding s svojimi sobrati določil, naj se cistercijanske opatiije nikjer ne ustanavljajo brez predhodnega sporazuma s krajevnim škofom. Ta sporazum obstoji v tem, da dotični škof odobri CC. Te določbe pa ne nahajamo v prologu CC v rokopisu 30 iz 14. stol. v ljubljanski univerzitetni knjižnici, temveč na koncu CC z izrečno pripombo, da so jo avtorji CC sprejeli šele potem, ko je bila CC od papeža že potrjena.¹² Ker je CC potrdil papež Kaliks II. 23. dec. 1119, smemo sklepati, da so cistercijanski opati sprejeli to določbo na generalnem kapitlju l. 1120. Sklep tega kapitlja je bil torej nov statut, ki je potem prišel v prolog, čeprav ne, kot smo rekli, v vseh rokopisih. Te določbe se na prvem mestu spominja tudi papež Evgen III. v svoji buli Sacrosancta Romana Ecclesia z dne 1. avg. 1152, s katero potrjuje cistercijanske statute, obsežene v CC, in druge, ko pravi: Statuistis equidem inter vos, ne in alicuius antistitis dioecesi ordinis vestri abbatia fundetur, donec ipse antistes decretum, quod inter ecclesias ordinis vestri ad custodiam disciplinae firmitatum est, ratum se habere promittat.¹³

Da prologa ni sestavil opat Štefan Harding s svojimi sobrati, je razvidno iz tega, ker je govor v tretji osebi množine in ker se opat Štefan imenuje »gospod«; tako opat Štefan ni mogel imenovati samega sebe.

¹² Ta opomba se v rokopisu 30 ljubljanske univerzitetne knjižnice f. 6' glasi: Supradictum itaque decretum sev cartam caritatis cum predicti patres ipsius conditores ab apostolice sedis gratia confirmatum iure perpetuo obtinuissent, inter se non improvide statuerunt... quod nulla deinceps abbacia ordinis in alicuius antistitis dyocesi fundaretur, antequam predictum decretum inter predictos patres exaratum et confirmatum, ut premititur, ipse ratum haberet propter materiam discordie ac scandali inter alterutrum euitandam.

¹³ Migne, P. L. 180, 1542.

Iz obeh navedenih razlogov je popolnoma upravičen naš sklep, da prolog ni spadal k prvotnemu avtentičnemu besedilu CC.

O avtorstvu CC nam prolog k prvotni in v delu rokopisov tudi k poznejši CC pove, da so jo izdali »domnus Stephanus abbas et fratres sui«, ki jih kmalu nato imenuje »predicti fratres«. Pove nam tudi, da je CC »decretum inter cisterciense cenobium et caetera ex eo nata exaratum et confirmatum«. O tem vprašanju bomo pozneje posebej govorili. Tu pripominjamo, da so po rokopisu 50 ljubljanske univerzitetne knjižnice avtorji CC »domnus Stephanus abbas cystericiensis cum conuentu suo ceterique abbates«, ki jih imenuje »predicti patres ipsius conditores«, CC pa »decretum inter predictos patres exaratum et confirmatum«. Tudi papež Evgen III. imenuje CC, kakor smo videli, »decretum, quod inter ecclesias ordinis vestri ad custodiam disciplinae firmatum est«.

O času postanka CC nam naš prolog pove, da je nastala »antequam abbatie cistercienses florere inciperent«. To datiranje se nanaša sicer direktno na statut iz l. 1120 (»ut nullo modo abbatie in alicuius antistitis diocesi fundarentur, antequam ipse decretum inter cisterciense cenobium et caetera ex eo nata exaratum et confirmatum ratum haberet et confirmaret«), indirektno pa tudi na samo CC. V ljubljanskem rokopisu 50 pa se datiranje nanaša direktno na CC in se glasi: »Antequam ordo cystericiensium esset plurimum dilatatus«. Toda tudi o tem vprašanju bomo govorili na posebnem mestu.

Namen CC je, osnovati in ohranjevati medsebojno povezanost cistercijanskih samostanov v miru, ljubezni in enaki disciplini. Prolog rokopisa 50 ljubljanske univ. knjižnice jo imenuje »decretum de conuentuum consensu unanimitate«, Evgen III. pa »decretum ad custodiam disciplinae«.

Končno pojasni prolog, zakaj se ta osnovni statut cistercijanskega reda že od vsega početka imenuje CC. To ime ima od tod, ker povezanost samostanov, ki jo uvaja, ne obstoji v kakšnih materialnih dajatvah, temveč samo v ljubezni in v skrbi za skupne duhovne koristi. Beseda caritas ali caritative se v tekstu CC res tudi mnogokrat rabi.

Na vse pravkar navedene podatke prologa se, kakor bomo še videli, ozira tudi ekscerpt iz Exordija.

Če sedaj preidemo k samemu tekstu CC, zadenemo na prvem mestu na besedilo, ki se tako v prvotni kakor v poznejši CC šteje že za prvi, oziroma za prva dva statuta CC. Za statut CC ga šteje tudi ekscerpt iz Exordija. A če si besedilo natančneje ogledamo, moramo reči, da je le avtentični uvod v statute CC. Izraža namreč namen in značaj njenih statutow. To dokazuje tudi dejstvo, da so sestavljalci prologov povzeli smisel tega uvoda v svoje prologe. Uvodno besedilo CC obsega stavke: Quia unius veri regis — ad rectitudinem vitae redire possint.

V pogledu na delitev CC moramo upoštevati število in razvrstitev njenih statutow in se vprašati, ali in kako so se v zgodovini dejansko delili.

Besedilo CC spočetka ni bilo razdeljeno na poglavja. Dokaz za to je dejstvo, da se nam je v rokopisih ohranilo tudi brez delitve, tako v dijonskem rokopisu, ki ga je objavil Guignard, kakor tudi v roko-

pisu 30 ljubljanske univ. knjižnice iz 14. stol. f. 46—47', in da se razdelitve tam, kjer so, med seboj razlikujejo tako, da štejejo ali 5 ali 12 ali 11 poglavij. Vse to bi ne bilo mogoče, če bi bil tekst CC od vsega početka avtentično razdeljen.

V srednjem veku so se zdržema, t. j. brez poglavij in odstavkov pisale listine. Guignard domneva, da je opat Štefan Harding morda prav zaradi te analogije nazval svojo konstitucijo z imenom charta in mu dodal določilo caritatis iz zgoraj navedenih razlogov.

Kdaj so začeli deliti CC na poglavja? Guignard, ki ni poznal našega ljubljanskega rokopisa, je mislil, da je najstarejši rokopis, ki nam nudi CC razdeljeno na poglavja, rokopis št. 351 (stara oznaka) dijonske mestne knjižnice, kamor je prišel iz opatije Cîteaux. Rokopis izvira iz prvih dvajsetih let 13. stoletja. V njem je tekst poznejše CC razdeljen na 12 poglavij, toda ne s številkami, s posebnimi naslovi ali s kapitalnimi črkami, temveč po besedah, pisanih z različno tinto.¹⁴ Tudi rokopis 350 (stara oznaka) iste dijonske knjižnice iz srede 13. stol. ima tekst CC razdeljen na 12 poglavij, a drugo poglavje se v njem začne z besedami: Et quia omnes monachos, ne pa z besedami: Nunc ergo volumus, kakor v rokopisu 351.

V obeh naših rokopisih, ki nudita prvotno CC, je tekst razdeljen na 11 poglavij. A iz povedanega je jasno, da ta delitev kljub temu nikakor ni prvotna. Poglavja v rokopisu 351 dijonske knjižnice se začne z besedami: I. Quia unius veri regis — II. Nunc ergo volumus — III. Cum vero abbas novi monasterii — IV. Semel per annum — V. Cum autem aliquis — VI. Cum vero aliqua nostrarum ecclesiarum — VII. Quod si aliqua ecclesia pauperiem — VIII. Si qua domus ordinis — IX. Domui autem cisterciensi — X. Si quis abbas pro inutilitate — XI. Si quis vero abbatum contemptor — XII. Quod si abbas ille et monachi.¹⁵ Iz tega vidimo, da bi se tudi prvotna CC lahko delila na 12 poglavij, če bi drugi del našega IX. poglavja (IX b), ki se začne z besedami: Quod si abbas ille et monachi, vzeli kot poglavje zase. Spričo tega se nam zdi celo verjetno, da je bila tudi prvotna CC, odkar se je začela deliti, razdeljena na 12 poglavij.

Delitev poznejše CC na poglavja se je začela pač vsaj že za časa cistercijanske redovne kodifikacije, ko so se sestavljali libelli definitionum. Libellus definitionum iz l. 1256¹⁶ še ne obsega statutov CC, pač pa jo povzame med svoje določbe razdeljeno na pet poglavij Libellus antiquarum definitionum iz l. 1316. Vsebuje jih njegova »Distinctio I. quae continet XIII capitula, quinque capitula in Carta karitatis et octo in Clementina.¹⁷ Na to delitev CC se sklicuje tudi Libellus novellarum definitionum

¹⁴ Guignard o. c. LXXI sl.

¹⁵ O. c. LXXII.

¹⁶ Rokopis 30 ljubljanske univerzitetne knjižnice f. 48—89'; pri Séjalonu pod naslovom Institutiones capituli generalis.

¹⁷ Rokopis 30 ljublj. univ. knjiž. f. 1'—6'.

iz l. 1350.¹⁸ Torej vsaj od l. 1316 smemo delitev CC na pet poglavij smatrati za avtentično, kolikor so avtentični tudi libelli definitionum.

Možno pa bi bilo, da se je delitev besedila CC začela že za časa papeža Evgena III. Kajti v svoji buli Sacrosancta Romana Ecclesia z dne 1. avgusta 1152, s katero potrjuje statute CC in druge cistercijanske statute, imenuje Evgen III. določbe CC že capitula: »Inde... regulares institutiones vestras auctoritate apostolica confirmamus. In quibus sub certis capitulis, quae inferius annexa sunt, decrevimus exprimenda. — Haec nimirum, dilectissimi filii, de multis institutionibus ordinis vestri excerptimus et propriis curavimus capitulis designare. Quia vero singula... praesenti abbreviationi nequiverunt annecti, Nos cum his, quae praescripta sunt, omnia, quae continentur in Charta vestra, quae appellatur charitatis, et quaecumque inter vos religionis intuitu regulariter statuistis, auctoritate apostolica roboramus.«¹⁹

Domnevam, da se je CC delila prvotno na 12 poglavij iz posebnega ozira na število 12, ki ga izraža ekscerpt iz Exordija. Ekscerpt namreč poudarja, kako je po posebni božji pomoči v približno 20 letih poleg samostana Cîteaux (1098) nastalo 12 cistercijanskih samostanov. Ti samostani so: La Ferté (1115), Pontigny (1114), Clairvaux (1115), Morimond (1115), Preuilly (1118), Cour-Dieu (1119), Bonnevaux (1119), ki so vsi neposredno nastali iz samostana Cîteaux, dalje dva samostana Troisfontaines (1118) in Fontenay (1119), ki sta se rodila iz samostana Clairvaux, in dva samostana Bouras (1119) in Cadouin (1119), ki sta se rodila iz samostana Pontigny, in samostan Bellevaux, ki se je l. 1120 rodil iz samostana Morimond.²⁰ Pisatelj ekscerpta iz Exordija poroča, da je samostan Cîteaux (ecclesia mater), ki je tako zelo hotel obnoviti meniško disciplino sv. Benedikta, imel pri tem pred očmi zgled sv. Benedikta, ki je prav tako pri Subiacu ustanovil 12 samostanov. Zato pravi: »Non enim arbitrata est incongruum, si sancti patris Benedicti, cuius amplectebatur instituta, imitaretur et exempla.«²¹

Končno se je poznejša CC v novejšem času, vsaj že v 17. stol.,²² začela deliti na 30 statutov, tako da je vsako izmed petih poglavij obsegalo več statutov. Za podlago pri primerjavi teh statutov poznejše CC s statuti prvotne CC vzamemo iz praktičnih razlogov, ker je ta sedaj najbolj razširjena, delitev, ki nam jo nudi S é j a l o n v svojem Nomasticu, kjer je tekst CC izdan po istem rokopisu, ki ga je rabil že G u i g n a r d za svojo izdajo.

Ako s temi poglavji, vrsto in številom statutov poznejše CC primerjamo vrsto in število statutov prvotne CC, dobimo naslednjo vzporedbo obeh CC. Navajamo najprej poglavja naše prvotne CC, potem pa vzporedni statut poznejše CC:

¹⁸ Navedeni rokopis: De mediocritate in cantu, quere in carta caritatis capitulo primo (f. 101'); De visitationibus faciendis, quere in carta caritatis capitulo secundo (f. 106); Et de auctoritate ipsius capituli, quere in carta caritatis capitulo tertio (f. 103); De correctione abbatum et fratrum, quere in carta caritatis capitulo quinto (f. 104).

¹⁹ Migne, P. L. 180, 1542.

²⁰ G. Müller, Cîteaux vom Jahre 1109 bis 1119, Cist.-Chron. 28 (1916), str. 190.

²¹ H ü m p f n e r, Exordium Cistercii, str. 7.

²² Glej tisk CC pri M a n r i q u e u.

I = I: 1. 2.	VII = III: 12 a. 13. 14. 17.
II = I: 5 a.	VIII = II: 11. III: 12 b.
III = I: 3 b.	IX = V: 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.
IV = II: 5. 6.	X = II: 10.
V = II: 7.	XI = IV: 20. 19. 18. 21. 22.
VI = II: 9.	

Peterim poglavjem in njihovim statutom poznejše CC ustrezajo torej poglavja in statuti prvotne CC v tem-le redu:

- I: 1. 2. 3. 4. = I (1. 2). II (3 a). III (3 b).
 II: 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. = IV (5. 6). V (7). VI (9). X (10). VIII a (11).
 III: 12. 13. 14. 15. 16. 17 = VII a (12 a). VIII b (12 b). VII b (13. 14. 17).
 IV: 18. 19. 20. 21. 22 = XI c (18). XI b (19). XI a (20). XI d (21. 22).
 V: 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30 = IX (24. 25. 26. 27. 28. 29. 30).

Iz te primerjave je razvidno: 1. da prvotna CC še ni imela statotov 4. 8. 15. 16. 23, ki jih je dobila poznejša CC; 2. da so bili statuti od 10. dalje drugače razvrščeni, in sicer v naslednjem redu: 12 a. 13. 14. 17. 11. 12 b. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 10. 20. 19. 18. 21. 22; 3. da sta IV. in V. poglavje poznejše CC zamenjani.

Za vprašanje, katera razvrstitev statotov je bolj sistematična, ali ona v prvotni ali ona v poznejši CC, je odločilen odgovor na vprašanje, zakaj se je v poznejši CC X. poglavje prvotne CC postavilo takoj za VI. poglavjem, zakaj sta se razdelili VII. in VIII. poglavje na dva dela in se je prvi del VIII. poglavja postavil pred prvi del VII. poglavja, drugi del VIII. poglavja pa pred drugi del VII. poglavja; končno zakaj so se tri določbe XI. poglavja iz reda a-b-c postavile v red c-b-a in zakaj se je XI. poglavje, ki ustreza IV. poglavju v poznejši CC, postavilo pred IX. poglavje, ki ustreza V. poglavju poznejše CC.

Kakšno logično zvezo ima X. poglavje prvotne CC z njenim VI. poglavjem, ali prvi del VIII. poglavja z X. poglavjem iste prvotne CC?

Odgovor je ta, da vsi ti statuti govore o vizitacijah in da torej pod tem vidikom po pravici spadajo v II. poglavje poznejše CC, ki govori o vizitacijah skupaj pod istim naslovom, bodisi da gre za vizitacijo, odnosno obisk opata kakega sinovskega samostana v samostanu Cîteaux (VI = II: 9), bodisi za obisk opatov v samostanih, ki niso v sorodu (X = II: 10), bodisi za obisk opata očetovskega samostana v sinovskem samostanu, odnosno sinovskega opata v samostanu očetovskega opata (VIII a = II: 11).

Drugi del VIII. poglavja ima s prvim delom VII. poglavja, drugi del VII. poglavja pa z drugim delom VIII. poglavja to logično zvezo, da vsi ti trije statuti govore o generalnem kapitlju in tako ustrezajo III. poglavju poznejše CC, bodisi da gre za dolžnost, udeležiti se generalnega kapitlja (VII a = III: 12 a), bodisi za ovire proti tej udeležbi (VIII b = III: 12 b), bodisi na predmet razprav na generalnem kapitlju (VII b = III: 13. 14. 17).

V XI. poglavju se je red a-b-c spremenil v red c-b-a, ker hoče poznejša CC določiti, kako naj se ob volitvah novih opatov postopa najprej

splošno po vseh drugih samostanih (XI c = IV: 18), potem šele, kako ob volitvah opata v samostanu Cîteaux (XI b = IV: 19; XI a = IV: 20).

Končno govori poznejša CC o volitvah novih opatov (XI = IV) pred poglavjem o postopku proti opatom, ki so se pregrešili proti redovni disciplini (IX = V), ker je prvo nekaj naravnega in rednega, drugo pa nekaj izrednega in nezaželenega.

Po vsem tem moramo reči, da so se statuti prvotne CC v poznejši CC uredili po splošnih ali abstraktnih sistematičnih vidikih. Nikakor pa ne smemo iz tega sklepati, da statuti v prvotni CC niso bili sistematično urejeni. Tudi v prvotni CC nahajamo izvestno sistematiko, le da ta sistematika ni bila abstraktna kakor v poznejši CC, temveč konkretna, ki si jo lahko predočimo v enem, odnosno dveh ali več krogih, ki jim je središče samostan Cîteaux.

Prvotna CC ima pred očmi najprej (t. j. v prvem krogu) pravne odnošaje med samostanom Cîteaux in njegovimi sinovskimi opacijami La Ferté, Pontigny, Clairvaux, Morimond in Preuilly. Te odnošaje določi v pogledu na vizitacijo opata samostana Cîteaux v imenovanih samostanih (IV. V) in v pogledu na obisk sinovskega opata v samostanu Cîteaux (VI), nato govori o generalnem kapitlju opatov teh samostanov (VII).

Po vzoru teh odnošajev govori o odnošajih med samostani, ki so se rodili iz samostana Cîteaux, in med samostani, ki so se potem rodili iz teh (VIII): zato zopet govori o njih medsebojnih vizitacijah; izključujoč njih medsebojni generalni kapitelj pa zopet govori o generalnem kapitlju, ki se ga morajo udeležiti tudi opati teh samostanov (iz drugega kroga); razumljivo je tudi, zakaj pri teh od središča bolj oddaljenih samostanih govori o ovirah proti udeležbi na generalnih kapitljih.

V psihološki zvezi z mislijo o kaznih proti opatom, ki bi se po svoji krivdi ne udeležili generalnega kapitlja (na koncu VIII. poglavja), govori potem v naslednjem (IX) poglavju o procesih proti opatom, ki bi se kakor koli težko pregrešili proti redovni disciplini.

Nato se prvotna CC spomni, da je do sedaj govorila le o odnošajih med samostani, ki so si med seboj v sorodu v direktni descendenčni liniji. Zato v naslednjem (X) poglavju dopolnjuje misel o odnošajih samostanov tudi v pogledu na samostane, ki med seboj nimajo takšnega sorodstva.

Končno reši v XI. poglavju kot edino še preostalo točko vprašanje o volitvah opatov.

Iz tega osnovnega načrta prvotne CC je razvidno, zakaj na več mestih govori o generično istih rečeh, o katerih poznejša CC zaradi svoje abstraktne sistematike razpravlja pod enim in istim splošnim poglavjem.

Kateri izmed obeh osnovnih načrtov je naprednejši? Z ozirom na razvoj srednjeveške abstraktno sistematične miselnosti je osnovni načrt poznejše CC naprednejši. Zato je tudi razumljivo, da in zakaj je nastal pozneje.

Ostale formalne razlike med obema CC obstoje v različni formulaciji besedila, ki je bila v poznejši CC potrebna zaradi stilistične zveze premeščenih statutov ter zaradi na novo dodanih ali pa črtanih statutov. Na

ново dodani ali pa črtani statuti pa nas že vodijo k vprašanju, kakšna je bila prvotna CC v primeri s poznejšo tudi v vsebinskem pogledu.

2. Vsebinske razlike in podobnosti med prvotno in poznejšo *Charta caritatis*.

Še bolj kot pregled formalnih, nas bo pregled vsebinskih razlik prepričal, da je naša CC res prvotna CC, ki se je od poznejše razlikovala v pogledu na vseh pet osnovnih poglavij CC, torej v pogledu na določbe o enotnosti reda, o vizitacijah, o generalnih kapitljih, o volitvah opatov in o disciplinarnem postopanju proti krivim opatom.

Med določbami o popolni enotnosti samostanskega življenja nam prvotna CC še ne nudi prepovedi (I. 4), naj si noben opat in nobena oseba ne skuša pridobiti ali ohraniti kak privileg proti skupnim redovnim statutom.

Statut o vizitacijah samostanov je bil v prvotni CC tudi še, rekel bi, nepopoln; kajti manjka mu določba, kdo naj vizitira glavni samostan Cîteaux (II. 8).

V pogledu na institucijo generalnih kapitljev so bili v prvotni CC opravičeni od vsakoletne udeležbe generalnih kapitljev le tisti opati, ki jih je zadrževala bolezen ali pa blagoslovitev novincev (VIII. 12 b), dočim o tej poslednji oviri v poznejši CC ni več govora, pač pa se v njej namesto nje navaja kot nov vzrok za opravičen izostanek prevelika oddaljenost opatij od samostana Cîteaux, kar nam kaže na poznejši razmah in razširjenost cistercijanskega reda. Dalje manjka v prvotni CC določba, kako naj se postopa, če bi na generalnem kapitlju nastal med opati nesporazum ali razpor (III. 15. 16).

V poglavju o volitvah opatov po smrti prejšnjega opata so med prvotno in poznejšo CC važne naslednje razlike. Pri določbah o volitvah opatov moramo razlikovati glavni samostan Cîteaux od drugih cistercijanskih samostanov. Določbe prvotne CC so bolj preproste. Po njih se v samostanih izven samostana Cîteaux za volitev novega opata ne zahteva nič drugega, kakor da menihi tistega samostana pokličejo svojega očetovskega opata in v njegovi navzočnosti in po njegovem nasvetu izvolijo novega opata, bodisi iz vrste menihov lastnega ali pa kakega drugega cistercijanskega samostana (XI. 18. 21. 22). Poznejša CC pa določa, da je očetovski opat upravitelj obvdovelega samostana do izvolitve novega opata; da se k volitvi novega opata pokličejo opati vseh samostanov, ki jih je dotični samostan rodil, in da ti opati skupaj z menihi samostana po nasvetu in po navodilih očetovskega opata izvolijo novega opata (IV. 18. 21. 22). Zopet govore te določbe za poznejši razvoj cistercijanskega reda, ki je zahteval te spremembe.

Za redno volitev opata glavnega samostana Cîteaux je prvotna CC zahtevala, da menihi tega samostana po treh ali več slih skličejo v 14 dneh kolikor mogoče veliko opatov in v sporazumu z njimi izvolijo novega opata. Do izvolitve novega opata pa upravlja samostan Cîteaux opat samostana La Ferté (XI. 20. 19). Po poznejši CC pa v tem času upravljajo samo-

stan Cîteaux štirje primarni opati samostanov La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond. Novega opata pa izvolijo vsi v 14 dneh sklicani opati in menihi samostana Cîteaux (IV. 19. 20).

Posebno važna pa je tista določba prvotne CC, ki govori o postopku proti opatu, ki se je hudo pregrešil proti pravilom sv. Benedikta ali redovnim pravilom bodisi z dejanjem ali zanemarjanjem svoje službe.

Takega opata, ki ni opat glavnega samostana, naj opat glavnega samostana Cîteaux opomni sam po sebi ali po svojem priorju ali pa tudi samo pismeno po potrebi kvečemu štirikrat. Če bi vsi ti opomini nič ne zalegli, naj opatov prestopok naznani krajevnemu škofu in njegovim kanonikom. Ti ga naj potem pokličejo k zaslišanju in ga spreobrnejo ali pa odstavijo. Če bi pa škofijska kurija tega ne hotela storiti, tedaj naj gre opat glavnega samostana Cîteaux z nekaterimi drugimi opati v tisti samostan in naj kršilca redovnih pravil odstavi, menihi tistega samostana pa naj v navzočnosti in po nasvetu omenjenih opatov izvolijo opata, ki bo res vreden te časti. Če bi pa oni opat in njegovi menihi ne marali sprejeti opatov, ki so se napotili v njihov samostan, ali če bi se ne ravnali po njihovih ukrepih, naj jih ti opati izobčijo. Ako bi se potem kaka oseba vendarle spametovala in spreobrnila in bi prosila za sprejem pri svoji materi, t. j. v samostanu Cîteaux, naj se sprejme kot spokoren menih in sin samostana. Le v tem primeru more kak samostan sprejeti meniha drugega samostana brez dovoljenja njegovega opata (IX. 24. 25. 26. 27).

Postopek proti opatu glavnega samostana Cîteaux pa je naslednji. Če bi opati opazili, da je opat glavnega samostana krenil s prave poti, naj ga v imenu vseh opatov kvečemu štirikrat opomnijo po treh svojih sopatih, to je po opatih samostanov La Ferté, Pontigny in Clairvaux. Če se opominjani opat ne poboljša, naj ga naznanijo chalônskemu škofu in njegovim kanonikom, ki ga naj po zaslišanju ali spreobrnejo ali pa odstavijo. V primeru odstavitve naj menihi samostana po treh ali več slih skličejo opate onih samostanov, ki so neposredno izšli iz samostana Cîteaux, in še druge opate, ki jih morejo sklicati v 14 dneh, ter naj po njihovem nasvetu in z njihovo pomočjo izvolijo novega opata. V času procesa ali sedisvakance naj samostan Cîteaux upravlja opat samostana La Ferté. Če pa bi imenovana škofijska kurija ne ustregla njihovi prošnji, naj se opati vseh samostanov, ki so neposredno izšli iz samostana Cîteaux, zberejo v samostanu Cîteaux in naj kršilca redovnih pravil odstavijo, menihi samostana pa naj v njihovi navzočnosti in po njihovem nasvetu izvolijo novega opata. Če bi jih pa glavni opat in njegovi menihi ne marali sprejeti in se njihovim navodilom pokoravati, naj vse izobčijo. Ako bi se potem kateri izmed njih spreobrnil in bi želel biti sprejet v enem izmed treh samostanov La Ferté, Pontigny ali Clairvaux, naj ga samostan sprejme kot hišnega člana in sodediča, dokler se po opravljeni pokori ne povrne v svoj prejšnji samostan. Medtem pa naj se generalni kapitelj ne vrši v samostanu Cîteaux, ampak na kraju, ki ga določijo imenovani trije opati. Posebej se poudarja, da imenovani trije opati ne morejo sami postaviti novega opata ali pa prejšnjega, proti kateremu se je proces začel, izobčiti (IX. 28. 29. 30).

Poznejša CC je ta postopek skrajšala. Opustil se je rekurz na škofijsko kurijo. Vlogo glavnega opata prevzame očetovski opat, to je opat samostana, iz katerega je izšel samostan, za čigar opata gre. Po brezuspešnem štirikratnem opominu naj očetovski opat skupaj z nekaterimi drugimi opati neposredno odstavi nevrednega opata, menihi samostana pa naj potem po nasvetu in navodilu svojega očetovskega opata skupaj z opati samostanov, ki so iz njega izšli, izvolijo novega vrednega opata. Določba o soudeležbi očetovskega opata in sinovskih opatov pri volitvi novega opata dotičnega samostana je nova in kaže na poznejši razvoj cistercijanskega reda, po katerem je bilo mogoče govoriti o očetovskih in sinovskih opatih v tako velikem številu, da opat glavnega samostana ni vsega zmožel in da je že število teh opatov moglo nuditi zadostno poročstvo za pravilen postopek. Tudi izobčenje izreče nad trdovratnim samostanom očetovski opat s svojimi soopati (V. 24. 25. 26. 27).

V procesu proti opatu glavnega samostana Cîteaux pa po poznejši CC nastopajo namesto prejšnjih treh štirje primarni opati, to je opati samostanov La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond. Sprememba se je izvršila tudi v tem, da upornega glavnega opata odstavi in izobči štirje primarni opati z vsemi opati samostanov, ki so neposredno izšli iz samostana Cîteaux, in še z nekaterimi drugimi opati, in sicer na generalnem kapitlju, ali če bi tega ne mogli počakati, na kakem drugem zboru opatov, ki naj bi se sklical drugam. Vsi ti opati naj skupaj z menihi samostana Cîteaux izvolijo novega opata, torej ne le menihi samostana Cîteaux zgolj v navzočnosti omenjenih opatov (V. 28, 29. 30).

Glede spremembe na opatskem sedežu ima poznejša CC določbo (V. 25), ki je prvotna CC nima, namreč določbo, kako postopati, če kak opat sam želi odstopiti. Poznejša CC določa, naj očetovski opat ne sprejme njegove resignacije kar tako hitro. Če je zadeva prav nujna, naj o tem odloči po nasvetu več opatov, ki naj jih v ta namen skliče na posvet.

V razmerju med opati, ki jih ne veže filiacija, se v prvotni CC določa neka izjema, po kateri ima mlajši opat prednost pred vsemi starejšimi, namreč si alba indutus fuerit stans ante omnes prioris in sinistro choro officium per omnia complebit (X. 10). To izjemo je poznejša CC opustila.

§ 2. Zakaj in kdaj se je spremenila prvotna Charta caritatis.

Ako upoštevamo navedene vsebinske razlike med prvotno in poznejšo CC, spoznamo tudi vzrok, zakaj se je prvotna CC spremenila. Ta vzrok je bil zgodovinski razvoj in razmah cistercijanskega reda. Nove razmere in nove potrebe v zgodovinskem razvoju cistercijanskega reda so zahtevale, da so se nekateri stari statuti opustili in dodali nekateri novi; obenem se je pač izvršila tudi nova razvrstitev statotov.

Nastane vprašanje, kdaj se je to zgodilo. Neko oporo za to datiranje nam daje starost rokopisov. Najstarejši do sedaj znani rokopis s poznejšo CC je iz l. 1191—1194. Torej se je morala prvotna CC spremeniti pred l. 1191. Za natančnejše datiranje pa bi nam mogli služiti drugi viri, iz ka-

terih bi mogli spoznati, kdaj so prenehale razmere, za katere so veljali stari, pozneje opuščeni statuti, in kdaj so nastopile potrebe za nove statute in nove razmere kot učinek novih statutov. Prav tako bi bili važen terminus ante quem datirani dokumenti, ki bi citirali že poznejšo CC.

Statut prvotne CC o volitvah novih opatov se še citira v statutu nekega generalnega kapitlja, ki ga *C a n i v e z*,²³ vendar ne zadosti prepričevalno, stavi v l. 1154. Statut tega generalnega kapitlja je ponovil zadevni predpis prvotne CC z besedami, ki se skoraj popolnoma ujemajo z besedilom prvotne, ne pa poznejše CC. Glasi se:²⁴

Defuncto quolibet nostri ordinis abbate, excepto cisterciensi, abbas, ad cuius curam defuncti specialiter pertinet locus, advocetur, ut eius praesentis consilio regularis a fratribus fiat electio. Quamcumque vero personam de quovis cenobiorum cisterciensium elegerint, sine contradictione recipiant; nam de ceteris monasteriis abbatem sibi sumere aut suos aliis ad hoc ipsum monachos dare cisterciensibus non licet.

Dalje bi bilo koristno vedeti, od kdaj niso imeli krajevni škofje s svojimi kanoniki nobenega vpliva več na disciplinarni postopek proti opatom. Jasno je, da gre v teh primerih za bolj izredne pojave. V zbirki statutov generalnih kapitljev, ki jih je objavil *C a n i v e z*, beremo, da je bil opat samostana Clairvaux po imenu Godefridus l. 1168 odstavljen brez sledu o kakem sodelovanju škofijske kurije.²⁵ A v primeru, da je vendarle še obstajal zadevni statut prvotne CC, je možno, da škofijska kurija v zadevo ni hotela poseči. Papež Lucij III. je dne 21. novembra 1184 izdal določbo,²⁶ da škofje ne smejo nalagati cistercijanskim samostanom in njihovim prebivalcem prav nobene cerkvene kazni: ut nulli omnino liceat in vos vel monasteria vestra... excommunicationis vel suspensionis seu interdicti sententiam promere. A po vsej priliki misli papež na primere, ki z onim statutom v prvotni CC nimajo nobenega opravka; papež sam poudarja, da je cistercijanski red dobil takšno zaščito od sv. stolice že takoj od početka: id quod ab origine ordinis noscitur observatum.

Za določitev časa, kdaj se je spremenila prvotna CC, je še bolj važno vprašanje, kdaj so se v njej prvotni trije primarni opati nadomestili s štirimi. Žal, da se tudi to vprašanje na osnovi do sedaj znanega zgodovinskega gradiva ne da čisto zadovoljivo rešiti. V statutih cistercijanskih generalnih kapitljev, ki jih je izdal *C a n i v e z*, se »quatuor priores abbates« imenujejo prvič l. 1157,²⁷ »quatuor primi abbates« pa l. 1185 in l. 1189.²⁸ Na generalnih kapitljih l. 1157, 1159, 1186 in 1189 se samostan Morimond navaja za prvimi tremi primarnimi samostani.²⁹ Možno bi bilo, da je cistercijanski red priznal četrtega primarnega opata že prej, kakor se je v tem smislu popravila CC. Če ni bil priznan prej, bi utegnilo priti v pošte l. 1152. Kajti to leto pomeni za razvoj cistercijanskih opatij važen mejnik. Tedaj je cistercijanski generalni kapitelj prepovedal ustanavljati nove

²³ Statuta cap. gen., I. str. 56.

²⁴ O. c. str. 58.

²⁵ O. c. str. 75 sl.

²⁶ Jaffé II², 15118; Migne, P. L. 201, 1501.

²⁷ Statuta cap. gen., I. str. 65.

²⁸ O. c. str. 99, 113.

²⁹ O. c. str. 63, 71, 105, 111.

opatiije.³⁰ Tedaj je torej izvršil pregled že obstoječih opatij in nič čudnega bi ne bilo, če bi se bil pri tej priliki priznal morimondskemu opatu ugled in položaj četrtega primarnega opata. Saj je bil njegov samostan v primeri z vsemi opatijami, ki so pozneje nastale, po številu samostanov, ki so iz njega izšli, in po svoji starosti nič manj odličen kakor prve tri opatiije.

Na problem treh ali štirih primarnih opatov zadenemo še v neki vrsti dokumentov, ki prihajajo, rekel bi, v prvi vrsti v poštev za določitev časa, kdaj se je prvotna CC spremenila. Ti dokumenti so papeške bule, ki so potrjevale CC.

V 12. stol. je bilo izdanih pet takšnih papeških bul. A razlikovati moramo potrditveno bulo papeža Kaliksta II. z dne 23. dec. 1119³¹ od potrditvenih bul, ki so jih izdali papeži Evgen III. dne 1. avg. 1152,³² Anastazij IV. dne 9. dec. 1153,³³ Hadrijan IV. dne 18. febr. 1157³⁴ in Aleksander III. dne 5. avg. 1165³⁵. Kajti papež Kalikst II. potrjuje CC splošno, ne da bi navedel kako poedino njeno določbo, kakor jih nahajamo v naslednjih štirih bulah. V teh bulah so citirane določbe povzete iz poznejše CC, ako se oziram na tiskani tekst bule Evgena III. v *Magnum bullarium romanum I.* Lugduni 1673, ed. Cherubini, str. 62, v Mansijevi zbirki koncilov (*Coll. conc. XXI*, 669), v Mignevi patristični zbirki (P. L. 180, 1541 sl.) in v *Nomasticon Cisterciense* (ed. Séjalon, str. 74—78) in tekst bule Aleksandra III., priobčen pri Mansiju XXI, 959, pri Migneu, P. L. 200, 390 in *Nomasticon Cisterciense* (ed. Séjalon, str. 80—81). O buli Anastazija pravi Séjalonov *Nomasticon*, da se glasi razen nekaterih dodatno citiranih določb iz CC prav tako kot bula Evgena III., o Hadrijanovi buli pa, da se od Anastazijeve razlikuje le po nekaterih še dodatno citiranih določbah iz CC.

Toda tekst bule Evgena III. in Aleksandra III. se v citiranem bulariju, pri Mansiju in Migneu glasi drugače kakor v *Nomasticu*. V buli Evgena III. ni v bulariju, pri Mansiju in Migneu nobenega sledu o treh primarnih opatih, dočim jih tekst v *Nomasticu* omenja. Pač pa so primarni opati omenjeni v buli Aleksandra III. pri Mansiju in Migneu, toda ne trije, kakor v *Nomasticu*, ampak štirje. Če citate iz CC v imenovanih izdajah papeških bul pregledamo, dobimo naslednjo sliko statotov:

I. Bula Evgena III.: a) *Magnum bullarium romanum*, Mansi, Migne: 1. del prologa, 3. 4. 12. 15. 22.

b) *Nomasticon*: 1. del prologa, 3. 4. 12. 16. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 21. 22.

II. Bula Anastazija IV.: *Nomasticon*: 1. del prologa, 3. 4. 1. 2. 5. 12. 15. 16. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

III. Bula Hadrijana IV.: *Nomasticon*: kakor v buli Anastazija IV.

³⁰ Guignard o. c. str. 273.

³¹ Jaffé I², 6795.

³² Jaffé II², 9600.

³³ Jaffé II², 9772.

³⁴ Jaffé II², 10260.

³⁵ Jaffé II², 11226.

IV. Bula Aleksandra III.: a) Mansi, Migne: 3. 4. 1. 2. 12. 15. 16. 23. 24. 25. 26. 18. 28. 29. 30. 8. 19. 20. 21. 22.

b) Nomasticon: 1. del prologa, 3. 4. 1. 2. 5. 12. 15. 16. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 18. 8. 19. 20. 21. 22.

Iz teh izdaj papeških bul je razvidno, da se v vseh citirata vsaj 4. in 15. določba iz poznejše CC, da pa se število citiranih statutow v dveh različnih izdajah bule Evgena III. in Aleksandra III. ne ujema. Za ugotovitev teksta vseh štirih papeških bul, ki potrjujejo CC, bi bilo potrebno raziskati rokopisno izročilo teh bul.³⁶ Za nas so te bule, kakor rečeno, važne le kot eno izmed sredstev za določitev časa, v katerem se je prvotna CC spremenila. Če določbe poznejše CC res že citira pristna bula Evgena III., potem se je CC glede citiranih določb spremenila že pred 1. avg. 1152. Če pa se v njej poleg vseh drugih določb iz poznejše CC v resnici navajajo iz prvotne CC vendarle še trije primarni opati, potem se je prvotna CC spremenila ne le enkrat, ampak v pogledu na število primarnih opatov še enkrat pozneje.³⁷ Če je nadalje resnično, da pristni tekst bule Aleksandra III. z dne 5. avg. 1165 navaja iz CC že štiri primarne opate, potem se je prvotna CC tudi v tej točki spremenila pred tem datumom.

Da je papež Kalikst II. potrdil prvotno CC, dokazuje imenovani ekscerpt iz Exordija in prvotne CC. Ta ekscerpt namreč pravi, da je papež Kalikst II. potrdil prav tisto CC, katere izvleček potem navaja. Navaja pa, kakor smo že ugotovili, izvleček iz prvotne CC.

Za določitev časa, v katerem se je prvotna CC spremenila, nam v pogledu na terminus post quem dobro služijo Instituta generalis capituli apud Cistercium iz l. 1134. Ta Instituta vsebujejo namreč določbe, ki jih ima ne prvotna, ampak poznejša CC.

Te določbe Institutov v njihovi prvotni redakciji so:

³⁶ Ker originali bul niso znani, navajam v naslednjem njih kopije iz srednjega veka, kolikor jih je mogoče zabeležiti po sedanjem stanju raziskavanja papeških listin. Za b u l o E v g e n a III. prihajajo v poštev: 1. kopija bule iz 15. stol. v arhivu v Rouen pod oznako G. 1504, glej Jaffé II², 9600; 2. Cod. 1247 v Bibliothèque municipale v Metz u iz 15. stol. f. 16, glej H. Meinert, Papsturkunden in Frankreich, N. F., I. Berlin 1932, str. 96; 3. Cod. 90 v Bibliothèque municipale v Épinalu iz 14. stol. f. 1, glej Meinert o. c. str. 151; 4. Cod. 2617 v Bibliothèque municipale v Troyes f. 28, glej Meinert o. c. str. 53. — Za b u l o A n a s t a z i j a IV.: 1. Cod. 90 v Bibliothèque municipale v Épinalu iz 14. stol. f. 1, glej Meinert o. c. str. 151; 2. prepis iz 13. stol. v duhovskem semenišču v Brügge, glej J. Ramackers, Papsturkunden in den Niederlanden, Berlin 1935, str. 47; 3. prepis iz 13. stol. v Lizboni, glej C. Erdmann, Papsturkunden in Portugal, Berlin 1927, str. 121. — Za b u l o H a d r i j a n a IV.: najprej dve kopiji, ki ju citira že Jaffé II², 10260, namreč 1. Cod. 55 samostana Hohenfurt iz 14. stol.; 2. kopija v Nacionalni biblioteki v Parizu Coll. Doat t. 17 f. 14; 3. Cod. 90 v Bibliothèque municipale v Épinalu iz 14. stol. fol. 3', glej Meinert o. c. str. 151; 4. Cod. 2617 v Bibliothèque municipale v Troyes f. 64, glej Meinert o. c. str. 53; 5. kopija iz 13. stol. v madridskem Archivo historico nacional iz španskega cistercijanskega samostana Poblet, glej P. Kehr, Papsturkunden in Spanien, I. 1926, str. 211, 212, 213. — Za b u l o A l e k s a n d r a III.: 1. Cod. 90 v Bibliothèque municipale v Épinalu iz 14. stol. f. 4, glej Meinert o. c. str. 151; 2. Cod. 1095 v Bibliothèque municipale v Troyes iz 13. stol. f. 137, glej Meinert o. c. str. 153; 3. Cod. 2617 v Bibliothèque municipale v Troyes f. 61, glej Meinert o. c. str. 53. — Skušal sem si nabaviti fotografske snimke teh kopij, pa so mi vojne razmere to namero preprečile.

³⁷ Le v pogledu na to točko, ne pa v pogledu na druge stvari bi bilo potem resnično, kar pravi H ü m p f n e r o. c. 28, namreč da je papež Evgen III. potrdil prvotno CC.

1. določba XXXII,³⁸ ki se glasi:

De priuilegiis.

Constituimus ne quis contra instituta ordinis nostri priuilegium facere presumat, sed quod disposuerunt antecessores nostri sancti uiri et adhuc disponunt sano consilio moderni, ratum et stabile permaneat. Quod si quis contra statuta capituli accipere aliquid uel emere uel edificare presumpserit, remota omni dispensatione edificia cadant, expensę et opera pereant.³⁹

2. določba LXIX:⁴⁰

De uocatione abbatum ad electionem noui abbatis.

Defuncto abbate pater abbas uocetur et si qui sunt abbates, quos illa domus genuerit uiciniores quique ad diem, quem ipse pater abbas prescripserit, pariter conuocentur et ad arbitrium patris abbatis presentes abbates domus illius simul et monachi abbatem eligant. In domo autem cisterciensi, quia mater est omnium nostrum, presentes abbates, qui de Cistercio exierunt, et monachi cistercienses eligant simul.⁴¹

3. določba LXXII:⁴²

Quomodo terminari debeat, si qua forte controversia inter abbates orta fuerit.

Si forte aliqua controversia inter aliquos abbates nostri ordinis orta fuerit, conuocent uicinos abbates ordinis nostri et eorum consilio pacem ineant. Si uero nec sic sedari poterunt, reseruetur causa eorum ad annum capitulum Cistercii et ibi ad arbitrium et ad nutum cisterciensis capituli terminetur neque inde ad aliam audientiam liceat appellare.⁴³

4. določba XXXI:⁴⁴

Quomodo cause in generali capitulo exorte diffiniantur.

Si quelibet causa sponte confessa uel clamore exorta in generali capitulo Cistercii nascatur, communi assensu omnium abbatum, si possit concorditer fieri, diffiniatur.

Si autem pro capacitate sensus uniuscuiusque, quod sepe accidit, inter se dissenserint, pater cisterciensis monasterii quatuor abbatibus ad hoc idoneis hanc diffinire precipiat et quod illi utilius iudicauerint, omnis sanctę multitudinis conuentus sine retractione teneat.⁴⁵

5. določba LXXI:⁴⁶

...de cętero nemo celauerit, si quem eorum, qui eo anno uenire debuerant (namreč h generalnemu kapitlju), abesse cognouerit nec sine graui animaduersione id pretereatur.⁴⁷

Vprašanje je, ali je te statute prevzela poznejša CC od Institutov generalis capituli apud Cistercium ali pa so jih prevzela Instituta generalis capituli apud Cistercium iz že spremenjene CC.

So nekatere določbe, ki so jih Instituta generalis capituli apud Cistercium prevzela iz prvotne CC. Te določbe prvotnih Institutov so:

1. določba II:⁴⁸

De unitate conuersionis in diuinis et humanis.

Ut autem inter abbatias unitas indissolubilis perpetuo perseueret, stabilitum est primo quidem, ut ab omnibus regula beati Benedicti uno modo intelligatur, uno modo teneatur; dehinc ut idem libri, quantum dumtaxat ad diuinum officium pertinent, idem victus, idem uestitus, idem denique per omnia mores inueniantur.⁴⁹

³⁸ Pri Guignardu XXXI, v poznejši CC določba 4.

³⁹ Rokopis 51 ljubljanske univerzitetne knjižnice f. 17 sl.

⁴⁰ Pri Guignardu LXVII, v poznejši CC določbe 18, 19, 20.

⁴¹ Navedeni rokopis f. 21'.

⁴² Pri Guignardu LXX, v poznejši CC določba 15.

⁴³ Navedeni rokopis f. 22.

⁴⁴ Pri Guignardu XXX, v poznejši CC določba 15, 16.

⁴⁵ Navedeni rokopis f. 17.

⁴⁶ Pri Guignardu LXVIII, v poznejši CC določba 12.

⁴⁷ Navedeni rokopis f. 22.

⁴⁸ Tudi pri Guignardu II, v CC prvi del določbe 3.

⁴⁹ Navedeni rokopis f. 13'.

2. določba III:⁵⁰

Quos libros non licet habere diuersos.

Missale, epistolare, textus, collectaneum, gradale, antiphonarium, regula, hymnarium, psalterium, lectionarium, kalendarium ubique uniformiter habeantur.⁵¹

V seznamu poglavij, ki jih vsebujejo Instituta generalis capituli apud Cistercium, stoji za naslovom X. poglavja tudi v ljubljanskem rokopisu 51, ki nam nudi prvotna Instituta generalis capituli apud Cistercium, zgodovinsko popolnoma pravilna pripomba: Hucusque capitula de institutione primorum monachorum cisterciensium et de carta caritatis fere omnia sunt sumpta.⁵²

Že tu se nam vsiljuje misel, da bi bila najbrž podobna pripomba zapisana tudi v pogledu na zgoraj imenovane določbe Institutov XXXII. LXIX. LXXII. XXXI. LXXI., če bi jih bili ti prevzeli iz spremenjene CC. Da jih je v resnici poznejša CC prevzela od Institutov, imamo jasen dokaz v divergencah navedenih določb, ki jih opažamo poleg njihove podobnosti. Po določbi LXIX. Institutov se morajo k volitvi opatov povabiti tudi bližnji opati, ne samo opati sinovskih samostanov. O teh bližnjih opatih pa v poznejši CC ni govora. K volitvi opata samostana Cîteaux pa naj se po poznejši CC poleg opatov, ki so izšli iz Cistercija, povabijo še nekateri drugi opati. Po določbi XXXI. naj sporne zadeve opat samostana Cîteaux izroči v definitivno presojo štirim sposobnim opatom, po poznejši CC pa razsoja obenem z nekaterimi drugimi opati, katerih število pa se ne navaja, tudi opat samostana Cîteaux.

To so važne divergence, spričo katerih nastane vprašanje, po katerih določbah so se cistercijani morali ravnati, ali po določbah Institutov ali po določbah CC. Da so se mogli ravnati po poljubni izbiri teh določb, je spričo tako zabičane enotnosti v cistercijanskem redu nemogoče misliti. Da bi bile te divergence ustvarila Instituta proti že spremenjeni CC, si zlasti spričo ugleda in poznejšega potrjevanja CC po papežih prav tako ni mogoče misliti. Zato je verjetno, ali bolje zgodovinsko resnično samo to, da so imenovane določbe vsebovala najprej Instituta generalis capituli in da jih je potem od njih prevzela poznejša CC in jih modificirala v obliki, ki je bila pozneje edino veljavna.

Ker so pa Instituta generalis capituli bila zbrana l. 1134, je iz tega jasno, da je poznejša CC nastala po l. 1134.

Terminus ante quem za spremembo prvotne CC pa je 1. avg. 1152. Kajti tega dne je izdal papež Evgen III. bulo, v kateri se že citirajo in potrjujejo določbe poznejše CC. Vsekakor se zdi, da se je CC spremenila ne dolgo pred tem datumom. Kajti spremenjeno CC so cistercijani pač morali dati čim prej potrditi, da jim nihče ne bi mogel očitati, da so namesto CC, ki jo je potrdil papež Kalikst II., samovoljno vtihotapili novo, spremenjeno CC.

⁵⁰ Tudi pri Guignardu III, v CC drugi del določbe 3.

⁵¹ Navedeni rokopis f. 13' sl.

⁵² Navedeni rokopis f. 13. Glej tudi pri Guignardu str. XXXV—XLI.

Morda bi koga motil pomislek, da bi se potem tako spremenjena CC ne mogla več v prologu imenovati delo sv. Štefana Hardinga († 1134). Toda ta pomislek ne drži. Kajti novi statuti poznejše CC so povzeti iz Institutov generalis capituli, ki so tudi delo opata Štefana, odnosno sklepi generalnih kapitljev, ki so se vršili za opatovanja sv. Štefana.

Papež Evgen III. je torej potrdil ne prvotno, temveč poznejšo CC. Izvzemši vprašanje o treh, oziroma štirih primarnih opatih, so isto poznejšo CC potrjevali — kakor smo že zgoraj videli — tudi naslednji papeži Anastazij IV., Hadrijan IV. in Aleksander III.

§ 3. Kdaj je nastala prvotna Charta caritatis in kdo je njen avtor.

V vprašanju, kdaj je nastala CC, je prav v zadnjem času nastala velika zmeda. Povzročil jo je Othon Ducourneau v svoji sicer lepi razpravi *Les origines cisterciennes*.⁵³ Njemu je potem sledil Karel Kreh.⁵⁴ Ducourneau je začel trditi, da je CC nastala ob ustanovitvi 1. primarnega samostana La Ferté (1113) ali vsaj pred ustanovitvijo 2. primarnega samostana Pontigny (1114), ne pa, kakor je po zgledu starejših avtorjev v novejšem času trdil in dokazoval cistercijanski redovni historik Gregor Müller, ki je bil mnenja, da je CC nastala l. 1118 ali l. 1119.

Ducourneau se za svoje mnenje opira na izvleček iz Exordija in na beležko o ustanovitvi samostana Pontigny iz začetka 12. stol. (v lat. rokopisu 9887 pariške Nacionalne biblioteke), na prolog CC, na 19. določbo Institutov generalis capituli apud Cistercium ter na 7. poglavje 1. knjige Vita I. S. Bernardi.

V ekscerptu iz Exordija beremo, da je CC nastala »in principio cum novos in ramos novella cepisset pullulare plantatio«. Te besede razume Ducourneau tako, da je bila CC sestavljena ne po ustanovitvi prvih opatij, temveč pred njihovo ustanovitvijo, najpozneje po ustanovitvi samostana La Ferté, ko je samostan Cîteaux začel poganjati svoje veje.

Iz beležke o ustanovitvi samostana Pontigny, ki je bil ustanovljen l. 1114, citira Ducourneau besede, ki nam povedo, da je v pogledu na samostan Pontigny v auxerreski škofiji potrdil in odobril CC auxerreski škof s svojimi kanoniki. Besede citira takole: »Cartam Charitatis... idem Pontifex et canonicorum conventus ratam per omnia habuerunt.« Če je torej, tako sklepa Ducourneau, pri ustanovitvi samostana Pontigny auxerreski škof potrdil CC, je morala ta tedaj že obstajati.

S tem svojim umevanjem spravi potem Ducourneau v zvezo 1. del prologa CC, ki pravi, da je opat Štefan s svojimi brati, antequam abbatiae cistercienses florere inciperent, določil, naj se v nobeni škofiji ne ustanovi cistercijanski samostan, dokler tamošnji škof ne odobri CC, ta decretum inter cisterciense coenobium et cetera ex eo nata. Ta del prologa, pravi Ducourneau, so skozi več stoletij napačno razlagali, nam-

⁵³ Revue Mabillon 22 (1932); 23 (1933).

⁵⁴ Cistercienser-Chronik 46 (1934) 206—208.

reč tako, da so cistercijske opatije začele »florere« tedaj, ko je samostan Cîteaux ustanovil l. 1118 svoj peti samostan Preuilly in ko je istega leta samostan Clairvaux ustanovil svoj samostan Troisfontaines. Ker so se v CC omenjali štirje primarni opati, se je smatralo za samo po sebi umevno, da je CC nastala po ustanovitvi štirih primarnih samostanov (La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond, ki je bil ustanovljen l. 1115). Na osnovi zgornjih dveh sodobnih prič je treba, pravi Ducourneau, to razlago zavreči zato, ker je CC ob ustanovitvi samostana Pontigny že obstajala in ker je nastala tedaj, ko je Cîteaux začel ustanavljati svoje prve samostane. Če bi CC tedaj še ne bila obstajala, bi morali reči, da je bilo prvih pet samostanov, ki so izšli iz samostana Cîteaux, ustanovljenih brez ozira na predpis, da je treba pred njihovo ustanovitvijo predložiti CC v odobritev krajevnemu škofu. Spričo vsega tega je treba, meni Ducourneau, izraz »florere« umeti v pomenu »nastati«, ne pa v pomenu »cveteti«, t. j. širiti se; prav tako je treba frazo »cisterciense coenobium et cetera ex eo nata« razumeti v smislu samostana Cîteaux in drugih samostanov, ki bi iz njega nastali, ne pa, ki so že nastali.

Oziraje se na Instituta generalis capituli izvaja Ducourneau svoj dokaz iz 19. določbe teh Institutov, ki se glasi:

Vt pitantie non administrentur in refectorio apud Cistercium tempore generalis capituli.

Nos abbates, illo tempore decem, sicut solemus Cistercium post annum uenientes, rogabamus domnum abbatem Stephanum et fratres, ne nobis in refectorio solite pitantie post duo pulmenta regularia presentarentur, quia et in refectorio in distributione harum rerum uidebatur esse quedam inquietudo fratrum et in mora illa diminutio dormitionis fratrum. Tuncque abbate illo et fratribus consentientibus stabiluimus, ne ista nobis illo tempore amplius fierent.⁵⁵

Ducourneau sklepa takole. Tisti čas, ko je bilo še 10 opatov, je bilo leto 1119. V tem statutu pa se nam o opatih pove, da so že pred l. 1119 imeli navado shajati se v samostanu Cîteaux vsako leto in zato so se morali vršiti generalni kapitlji cistercijskih opatov že od l. 1114 ali 1115 dalje. Na teh prvih kapitljih so morali opati sklepati o določbah, ki stoje pred 19. določbo. Med temi določbami pa sta 2. in 3. določba povzeti iz CC. Torej je morala CC tedaj že obstajati.

Končno, pravi Ducourneau, beremo v življenjepisu sv. Bernarda, da je bil l. 1116 že zbran generalni kapitelj. Na ta generalni kapitelj so se mogli zbrati le po tozadevnem predpisu CC. Zato je CC tudi iz tega razloga morala obstajati.

Proti tej razlagi je že Ducourneauju samemu delalo težavo troje pomislekov: 1. kako je potem treba razlagati tekst bule Kaliksta II., ki potrjuje CC in pravi o njej, da je bila sestavljena consensu et deliberatione communi abbatum et fratrum monasteriorum et episcoporum; 2. kaj je treba reči potem o prologu CC, ki je v drugih rokopisih izražen z besedami: Antequam ordo cisterciensium esset plurimum dilatatus, domnus Stephanus... ceterique abbates...; 3. kako je v ekscerptu prvotne CC, ki ga je imel Ducourneau pred seboj, umeti besede o treh opatih?

⁵⁵ Navedeni rokopis f. 15', 16; Guignard 255; G. Müller, Des Klosters Gäste, Cist.-Chron. 28 (1916) 254.

Na prvi pomislek odgovarja *Ducourneau*, da citirane besede ne morejo imeti prave historične veljave, češ da se v naslednjih potrditvenih bulah ne ponavljajo več in da jih dementira sam prolog CC, ki govori samo o Štefanu in njegovih sobratih, t. j. njegovih menihih, ker beseda *fratres* znači za besedo opat v tedanji jezikovni rabi vedno le opata in njegov konvent; pod besedo *fratres* tudi ne moremo razumeti Štefanovih bivših sobratov, ki naj bi bili pozneje postali njegovi sinovski opati.

O drugače formuliranem, zgoraj citiranem prologu pravi *Ducourneau*, da je bil pač tendenciozno spremenjen.

Kar se pa tiče treh opatov, o katerih govori izvleček iz prvotne CC, *Ducourneau* ne more zanikati, da se opat samostana La Ferté tudi v tem izvlečku izrečno omenja, sicer pa misli, da se v tekstu prvotne CC trije prvi opati niso imenovali imenoma po svojih opatijah, ker jih po njegovem dokazovanju tedaj še ni bilo, ampak samo splošno kot prvi trije opati opatij, ki bodo šele ustanovljene. Zato pravi, da je »fort probable, pour ne pas dire certain, que le texte original de la charte ne les nommât point, et pour cause, se contentant de dire per tres primos abbates«. ⁵⁶ Na drugem mestu pravi: »la mention nominale des premiers Pères ne devait pas, et ne pouvait pas être dans le texte original«. ⁵⁷ To trdi *Ducourneau* kljub temu, da se v ekscerptu prvotne CC že imenujejo opatije La Ferté, Pontigny in Clairvaux; najbrž misli, da so ta imena pomotoma prišla v ekscerpt CC pod vplivom poznejših razmer.

Na koncu koncev pa se zdi, da *Ducourneau* vendarle tudi sam ni zadosti prepričan o moči svojih dokazov, ker prav v zvezi s temi problemi obžaluje, da nima na razpolago prvotnega teksta CC: »Le manuscrit original de la Charte de Charité ne nous a pas été conservé; nous ne possédons même pas de texte plus ancien que celui qu'a édité M. Guignard d'après le Ms. 354 de la Bibliothèque de Dijon, lequel fu écrit à la fin du XIIe siècle 1190—1194. Ce texte a subi des retouches et des corrections, la chose est certaine.« ⁵⁸ Ko našteje razlike med prvotno in poznejšo CC, kolikor so te razvidne že iz izvlečka prvotne CC, zaključuje: »On le voit, par le peu qui vient d'être dit, entre le texte original de la Charte de Charité et le texte connu, il devait y avoir bien des divergences; combien donc il est à souhaiter qu'on retrouve le texte primitif.« ⁵⁹

Ker se nam je torej posrečilo odkriti prvotni tekst CC, je spričo njega na mah jasno, koliko je vredno *Ducourneau*jevo dokazovanje, da je CC nastala ob ustanovitvi samostana La Ferté in pred ustanovitvijo samostana Pontigny. Kajti v prvotnem tekstu CC se po imenu opatij navajajo trije prvi opati samostanov La Ferté, Pontigny in Clairvaux. Zato je že iz tega razvidno, da je nastala, če ne še pozneje, vsaj šele po ustanovitvi samostana Clairvaux (1115) in ne že ob ustanovitvi samostana La Ferté. Do točnega datuma, kdaj je nastala prvotna CC, pa nas privede kritika poedinih *Ducourneau*jevih dokazov.

⁵⁶ Revue Mabillon 23 (1933), str. 187 op. 1.

⁵⁷ L. c. 188.

⁵⁸ L. c. 188.

⁵⁹ L. c. 189.

Ker *Ducourneau* tako zelo krivo interpretira ekscerpt iz *Exordija* in ker je prav ta ekscerpt predragocen vir za datiranje CC, moramo v poštev prihajajoči del tega ekscerpta najprej dobesedno navesti, potem pa ga kritično pravilno presoditi in uporabiti. Po kratkem pripovedovanju o ustanovitvi samostana *Cîteaux* in njegovih prvih dveh opatih, sv. Robertu in sv. Alberiku, pripoveduje avtor ekscerpta o tretjem opatu sv. Štefanu in nadaljuje o njem takole:

In huius⁶⁰ diebus verum esse patuit quod scriptum est: Oculi Domini super iustos et aures eius in preces eorum. Nam cum pusillus grex hoc solum plangeret quod pusillus esset, hoc solum inquam metuerent et mererent pene usque ad desperationem Christi pauperes suae non posse relinquere paupertatis heredes vicinis quippe hominibus vitae quidem in eis honorantibus sanctitatem, sed abhorrentibus austeritatem et ita resilientibus ab illorum imitatione, quibus appropinquabant devotione, Deus, cui facile est de exiguis magna, de paucis facere multa multorum praeter spem ad illorum imitationem excitavit corda, ita ut in cella probandi noviciorum tam clerici quam laici et ipsi secundum saeculum nobiles et potentes triginta pariter cohabitarent. Ex qua coelica visitatione tam subita tam laeta laetari non immerito iam tandem coepit sterilis, quae non pariebat, quoniam multi facti sunt filii desertae. Nec cessavit ei Deus in dies multiplicare gentem, magnificare laetitiam, donec tam de suis quam de filiis filiorum suorum viginti infra annos circiter duodecim de solis patribus monasteriorum tanquam novella olivarum in circuitu mensae suae laeta mater conspiceret. Non enim arbitrata est incongruum, si sancti patris Benedicti, cuius amplectebatur instituta, imitaretur et exempla. Porro a principio cum novos in ramos novella coepisset pullulare plantatio, venerabilis pater Stephanus sagacitate pervigili mirae providerat discretionis scriptum tanquam putationis ferramentum ad praescindendos videlicet scismatum surculos, qui quandoque succrescentes mutuae pacis exortum praefocare poterant fructum. Unde et scriptum illud Cartam Caritatis competenter voluit nominari, quod ea tantum, quae sunt caritatis, tota eius series redoleat, ita ut pene nil aliud ubique sui prosequi videatur, quam: Nemini quicquam debeatis nisi ut invicem diligatis. Quae quidem carta sicut ab eodem patre digesta a praefatis abbatibus viginti confirmata, sigilli quoque apostolici auctoritate munita est, largius continet ea, quae diximus, sed nos summam tantum eorum hic breviter perstringemus.⁶¹

Za primerjavo moramo k temu ekscerptu navesti še zadnje⁶² ali XVIII. poglavje samega *Exordija*, ki se glasi:

De abbatibus.

Abhinc⁶³ abbatias in diuersis episcopatibus ordinauerunt, quae tam larga potentique Domini benedictione in dies crescebant, ut infra octo annos inter illos, qui de cisterciensi cenobio specialiter fuerant egressi, et ceteros, qui ex eisdem fuerant exorti, duodecim cenobia constructa fuerint inuenta.⁶⁴

Kar se tiče ekscerpta iz *Exordija*, moramo opozoriti najprej na neko napako, ki se je že zgodaj vrnila vanj in ki sta jo opazila že *Manrique* in *Guignard*, ne da bi si jo znala razložiti, *Ducourneau* pa jo je prezrl. Ta napaka je v trditvi, da je CC, potem ko je bila izdelana, potrdilo 20 cistercijanskih opatov. *Manrique* omenja to napako, pač po kakem ekscerptu iz *Exordija*, v nekem rokopisu opatije *Clairlieu* in jo zavrača rekoč, da l. 1119, ko je bila CC potrjena po cistercijanskih opatih, še ni bilo toliko opatov.⁶⁵ *Guignard* pa opozarja na isto napako v starofranc. prevodu ekscerpta iz *Exordija* iz 13. stol. v rokopisu dijonske mestne knjižnice in pravi: »Le traducteur avait en main un texte reproduisant cette leçon fautive, qui certainement doit son origine à une erreur

⁶⁰ vere imata Hümpfner in Migne.

⁶¹ Hümpfner 6–7. Prim. tudi Migne.

⁶² Zadnje v ljubljanskem rokopisu 31, ne pa pri *Guignardu*.

⁶³ To je, od vstopa sv. Bernarda in njegovih tovarišev v samostan *Cîteaux* l. 1112.

⁶⁴ Navedeni rokopis f. 8'.

⁶⁵ A. Manrique, *Annales Cistercienses*, I. str. 109.

de copiste.«⁶⁶ Od kod izvira ta zmota kopista, ali od njega samega, ali od koga drugega, pa Guignard ne pove. Zanimivo je, da moremo vir te zmote prav lahko dognati, in sicer na osnovi primerjave starofrancoskega prevoda ekscerpta iz Exordija, ki ga je objavil sam Guignard,⁶⁷ z latinskimi originalom ekscerpta. Naj navedemo iz tega francoskega prevoda značilna mesta za odstavke *Nec cessavit ei Deus — breviter perstringemus*:

Dont il se eslecierent et gratiierent diu qui tant monteplia cele semence que dens XII ans furent XX abeies estorées. Kar en ce noumeement voloient il porsivre leur pere saint benoit cui riule il tenoient. En çou que cele noviele plante comença à monter en noviaus rains: li sains abes estievenes se porvi de faire un escrit par grant discretion... et si l'apiela chatre de carité... Et tele chatre fu confremée de tous les XX abes et enseelée del seel l'apostoile et devise plus plainement çou que nos avons dit. Mais nous comprendrons brement le somme.⁶⁸

Iz tega prevoda vidimo, da je besede »infra annos circiter« že zgodaj neki prepisovalec napačno vezal z naslednjo številko XII (duodecim), namesto da bi jo bil pravilno vezal s predidajočo številko XX (viginti) in je torej tekst razumel tako, kakor da je v približno 12 letih nastalo 20 samostanov, namesto pravega smisla, da je v približno 20 letih nastalo 12 samostanov. Zato je prepisovalec na koncu teksta, ki govori o potrditvi CC po opatih, pravilno število opatov, t. j. število XII, napačno popravil v število XX.

Če bi kdo pomišljaj, da ima morda tudi tako tekstno sicer napačno popravljeno mesto svoj resnični smisel, moramo reči, da ta pomislek ne drži iz dveh razlogov. Prvič moramo reči, da v približno 12 letih ni nastalo 20 samostanov ne od ustanovitve samostana Cîteaux (1098), ne od vstopa sv. Bernarda v Cîteaux (1112); kajti v l. 1098 do 1113 ni bil ustanovljen noben nov samostan; od l. 1112 do konca l. 1124 pa je nastalo, kolikor je mogoče posneti iz kronologije samostanov, 27 samostanov, namreč 25 do konca l. 1123, 22 do konca l. 1122, do konca l. 1121 pa 20 samostanov. A izraz »v približno 12 letih« ne more veljati za dobo 9 let (1112—1121). Drugič pa je treba pripomniti, da nima smisla vzeti za podlago za približno določevanje časa vprav število 12, v ta namen se jemljejo navadno desetice.

Ekscerpt iz Exordija govori torej o 12 samostanih in kajpada tudi Exordium sam. A da ne zaidemo v novo zmoto, je treba paziti na razliko, ki obstoji med obema in ki je do sedaj tudi ni še nihče opazil.

Exordium parvum poroča, da je bilo ustanovljenih 12 samostanov: 1. *infra octo annos*, 2. *abhinc*, t. j. kot pravilno poudarja Manrique,⁶⁹ od vstopa sv. Bernarda v samostan Cîteaux, 3. izven samostana Cîteaux. Exordium parvum pravi namreč izrečno, da je teh 12 samostanov nastalo *inter illos, qui de cisterciensi cenobio specialiter fuerant egressi, et ceteros, qui ex eisdem fuerant exorti*. Ako k letu 1112, ko je sv. Bernard vstopil v samostan Cîteaux, prištejemo 8 let, dobimo l. 1120. L. 1120 pa je

⁶⁶ Les monuments, str. LXXX.

⁶⁷ O. c. str. 407—409.

⁶⁸ O. c. str. 409.

⁶⁹ Annales Cist., I. str. 108.

v resnici kot 12. samostan izven samostana Cîteaux nastal samostan Bellevaux kot sinovski samostan samostana Morimond.

Kar se tiče števila samostanov, pa ekscerpt iz Exordija ni zgolj ekscerpt, temveč izraža samostojne misli avtorja ekscerpta, ki v Exordiju niso izražene. Ekscerpt namreč šteje 12 samostanov skupaj s samostanom Cîteaux in pravi, da je teh 12 samostanov nastalo viginti infra annos circiter. Teh dvajset let šteje od početka samostana Cîteaux, torej od marca l. 1098. Če štejemo 12 samostanov skupaj s samostanom Cîteaux, je bil 12. samostan v tem redu samostan Fontenay, ki je bil naseljen 29. oktobra l. 1119. Od marca meseca l. 1098 do oktobra l. 1119 je pa res preteklo približno 20 let.

Toliko pa je ekscerpt iz Exordija vendarle zvest Exordiju, da tudi on na svoj način upošteva l. 1112. Oziraje se na to nas interpretacija ekscerpta privede do spoznanja, da je prvotna CC nastala l. 1118.

Kar se tiče l. 1112, razlikuje avtor ekscerpta samostan Cîteaux pred l. 1112 od samostana Cîteaux po tem letu. Do l. 1112 mu je samostan s svojo družbo nerodovitna ustanova — *sterilis, quae non pariebat*. Ko pa je sprejel l. 1112 trideset novincev, *multi facti sunt filii desertae*. Tedaj je samostan že upal, da bo po tem naraščaju lahko zapustil dediče svoje revščine (*posse relinquere paupertatis heredes*). Tako je cistercijanska samostanska hiša postala vesela mati (*laeta mater*), ki je že gledala okoli svoje mize svoje prve mladike (*de suis... novella olivarum*).

Da se med 12 samostani šteje tudi samostan Cîteaux, dokazuje primera s sv. Benediktom. Ekscerpt iz Exordija pravi, da so se prvi menihi samostana Cîteaux oklenili ne le pravil, temveč tudi zgleda sv. Benedikta. Kontekst nam pove, da se ta zgled nanaša na število samostanov. Izrečno izraža to Exordium Magnum, po katerem so prvi cistercijanski menihi ustanovili 12 samostanov, kakor je sv. Benedikt ustanovil 12 samostanov v okolici Subiaca.⁷⁰

Teh dvanajst samostanov je nastalo, pravi ekscerpt, »*de solis patribus monasteriorum*«. To mesto v ekscerptu ne pomeni, da so prvih 12 samostanov ustanovili prvi cistercijanski menihi iz časa pred l. 1112, ki bi bili *patres* z ozirom na pozneje došle novince (*fili*); kajti samostan Clairvaux je ustanovil sv. Bernard, ki je bil že *filius* samostana Cîteaux; prav tako je bil Hugon, opat v Pontignyu, iz katerega sta izšla dva samostana Bouras in Cadouin, *filius* samostana Cîteaux. Potem pa zgornja fraza tudi ne pomeni, da je bilo prvih dvanajst samostanov naseljenih samo z očeti menihi, ne pa tudi z laičnimi brati; kajti že Alberik je uvedel v samostan Cîteaux laične brate in tudi v samostan Clairvaux so bili z menihi vred takoj s početka poslani tudi konverzi.⁷¹ Zato more navedena fraza pomeniti le najodličnejše, oziroma primarne opate, čeprav ne vseh, ampak poleg opata samostana Cîteaux še opata samostanov Pontigny in Clairvaux.

⁷⁰ *Ut sicut ille... duodecim monasteria construxit, quibus praecepta regulae suae servanda tradidit, sic et ipsi in renovatione ordinis secundum eandem regulam duodecim coenobia statuerent, quae in similitudinem duodecim Apostolorum Christi, sancto Spiritu inebriata, salutis poculum universo mundo propinarent.*

⁷¹ G. Müller v *Cist.-Chron.* 28 (1916) str. 159.

Prav pravi ekscerpt, da je stari Cîteaux, t. j. Cîteaux izpred l. 1112, mogel v 20 letih gledati okoli svoje mize 12 mladik (*novella olivarum*) in sicer tam de suis (prvi naraščaj samostana Cîteaux), quam de filiis (Bouras, Cadouin, Troisfontaines, Fontenay) filiorum suorum (Pontigny, Clairvaux, La Ferté, Morimond, Preuilly, Cour Dieu, Bonnevaux).

Novella plantatio, o kateri govori ekscerpt, je pomlajeni samostan Cîteaux, ki je pognal svoje prve veje (La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond) v letih 1113—1115. Sledil je kratek presledek. Potem je Cîteaux l. 1118 začel poganjati svoje nove veje (*novos in ramos pullulare*) in sicer tako, da je neposredno ustanovil samostan Preuilly, posredno po samostanu Clairvaux pa samostan Troisfontaines.

To mesto je, če ga prav razumemo, t. j. tako, kakor smo ga pravkar razložili, važen vir za datiranje CC. Kajti izrečno nam pove, da je opat Štefan oskrbel CC tedaj, ko so te nove veje začele poganjati. Torej je CC nastala l. 1118. S tem datumom se sklada tudi kronološki red naslednjih podatkov. Ekscerpt nam namreč pove, da je potem to CC potrdilo zgoraj imenovanih 12 opatov (12 opatov skupaj z opatom samostana Cîteaux) in da jo je nazadnje potrdil tudi papež Kalikst II.

Da je CC res nastala l. 1118, ko sta obenem začeli cveteti dve cistercijanski opatiji, namreč Cîteaux in Clairvaux, potrjuje tudi dejstvo, na prvi pogled čudno, da se samostan Morimond v prvotni CC še ne šteje med primarne samostane.

Osnovna misel o oblasti nad cistercijanskimi menihi, ki jo predstavljajo krajevni opat (*abbas loci*), očetovski opat (*pater abbas*), opat samostana Cîteaux in generalni kapitelj opatov, se je morala roditi tedaj, ko je l. 1118 samostan Clairvaux, ki se je rodil iz samostana Cîteaux, sam rodil nov samostan Troisfontaines in postal očetovski samostan z očetovskim opatom. Prva dva samostana, ki sta izšla iz samostana Cîteaux, samostana La Ferté in Pontigny, tedaj l. 1118 sicer še nista rodila nobenega novega samostana, a imela sta pred samostanom Clairvaux to prednost, da sta bila starejša. Poleg plodovitosti pa je tudi pri cistercijanih določala prednost kakega samostana njegova višja starost. V prvotni in poznejši CC sami je izraženo to načelo z besedami: (*Abbates*) *secundum tempus abbatiarum ordinem suum tenebunt, ut cuius ecclesia fuerit antiquior, ille sit prior.*

L. 1118 je samostan Cîteaux ustanovil samostan Preuilly. Samostan Morimond, ki je bil ustanovljen l. 1115, a tedaj še ni rodil nobenega samostana, je bil torej starejši kot Preuilly. A misel na odličnost samostana zaradi njegove plodovitosti je poleg odličnosti na osnovi starosti tako zelo odločala pri sestavi CC l. 1118, da je podelila posebni položaj v ustavi reda le prvim trem opatom izven samostana Cîteaux. Ko je bila CC naslednje leto potrjena, se je odličnejši položaj samostana Pontigny še zboljšal, ker je tudi on rodil že dva nova samostana (Bouras in Cadouin), kakor je tudi samostan Clairvaux rodil zopet en nov samostan, t. j. Fontenay, a samostan Morimond tudi tedaj še ni rodil nobenega samostana; to se je zgodilo šele l. 1120, ko je ustanovil samostan Bellevaux. Sicer si

odličnosti na osnovi ploditve tudi samostan La Ferté l. 1119 še ni pridobil, ker je rodil svoj prvi samostan (Tiletum v Italiji) šele naslednje leto, vendar je njemu pripadala med vsemi sinovskimi samostani opatiije Cîteaux najvišja starost in je bil poleg tega tudi krajevno najbližji samostanu Cîteaux. Zato je umljivo, da je bila uprava samostana Cîteaux po smrti opata tega samostana do izvolitve novega poverjena vprav njemu.

Pod vplivom napačnega umevanja ekscerpta iz Exordija se je potem Ducourneau preneglil v presoji teksta in konteksta v beležki o ustanovitvi samostana Pontigny. Kajti v tekstu ni nikjer rečeno, da je bil ta samostan ustanovljen šele potem, ko je auxerreski škof s svojimi kanoniki potrdil CC. V beležki se navajajo dogodki, ki so se izvršili v različnih časih. Da je auxerreski škof s svojim kapituljem odobril CC, je resnica. To se je pač moglo zgoditi pri prvi možni priliki naknadno po že izvršeni ustanovitvi samostana. Da se je tako tudi dejansko zgodilo, pričajo z vso jasnostjo besede, ki jih je Ducourneau v svojem citatu izpustil. Kajti tekst o potrditvi CC se v celoti glasi: *Cartam vero caritatis et unanimittatis inter novum monasterium et abbatias ab eo propagatas compositam et corroboratam idem pontifex et canonicorum conventus ratam per omnia habuerunt.*⁷² Iz teksta je jasno, da je bilo o priliki potrditve CC že več opatij, ne le opatiya La Ferté, in da so te opatiye pri redakciji CC na svoj način sodelovale. Auxerreski škof je CC potrdil in odobril pač tedaj, ko so jo, kakor bomo takoj videli, odobrili tudi ostali škofje, ki se navajajo v buli Kaliksta II.

Iz tega je tudi že razvidno, kako zelo se Ducourneau moti, ko pravi, da je treba izraz »florere« v prologu CC umeti drugače, kakor so ga umevali skozi več stoletij, torej ne v smislu »cveteti« (ploditi ali širiti se), ampak v smislu »nastati«. Tako nasilno razlaga ta izraz zato, ker misli, da je CC nastala, ko še ni bilo razen samostana Cîteaux in kvečemu samostana La Ferté še nobenih drugih opatij. A ker vemo, da so tedaj obstajale vsaj že tri opatiye, ki se v CC izrečno imenujejo, pomeni izraz »florere« o že obstoječih opatijah to, da so se začele ploditi in množiti, in to se je začelo tedaj, ko se je pripravljala ustanovitev samostana Troisfontaines kot sinovskega samostana opatiye Clairvaux in ustanovitev samostana Preuilly kot sinovskega samostana opatiye Cîteaux l. 1118. Le od tega leta dalje je bilo mogoče govoriti o cvetenju opatij (v množini), do l. 1118 pa samo o cvetenju opatiye Cîteaux (v ednini).⁷³ Zato ni čudno, če je pozneje v nekaterih rokopisih zadevno mesto v prologu CC izraženo brez prisposode⁷⁴ čisto naravno z besedami: *Antequam ordo cisterciensium esset plurimum dilatatus.* Takšna sprememba prologa ni torej nikakšna tendenčna potvorba, kakor je mislil Ducourneau, temveč čisto naraven izraz iste misli. Prav tako je napačno Ducourneaujevo razlaganje *participa nata* v stavku, da je CC *decretum inter cisterciense coe-*

⁷² Hümpfner 19.

⁷³ Müller v *Cist.-Chron.* 28 (1916) 166.

⁷⁴ Manrique, *Annales Cisterc.*, I. str. 108 pravi: *in nonnullis eiusdem libelli exemplaribus pro illis verbis clariora alia haberi.*

nobium et cetera ex eo nata treba razumeti o samostanih, ki naj bi iz samostana Cîteaux šele izšli, namesto o samostanih, ki so iz njega že nastali ali se rodili. Tudi tu je Ducourneau pod vplivom svojih napačnih idej citat nehote po svoje prikrojil in izpustil odločilno besedo, ki sledi za besedo nata. Tekst se namreč glasi, da je CC decretum inter cisterciense coenobium et cetera ex eo nata *exaratum*, in pove, da so pri CC sodelovali samostani, ki so se že rodili iz samostana Cîteaux. A kako naj bi bili sodelovali, če je treba besedo nata razumeti o samostanih, ki se šele bodo rodili?

Tako pridemo končno k vprašanju, ki je zaradi nepoznanja prvotne CC delalo raznim pisateljem toliko težav, k vprašanju namreč, kdo je avtor CC. Če so štirje primarni opati s svojimi pristaši v 17. in 18. stol. poudarjali proti opatu samostana Cîteaux, da je CC pogodba med opatom samostana Cîteaux in štirimi primarnimi opati, poudarja Ducourneau, da je CC delo opata Štefana Hardinga in njegovih menihov. To trdi Ducourneau pod vplivom svojega napačnega naziranja, da je CC nastala že l. 1113 in da torej drugi opati sploh niso mogli sodelovati pri sestavi CC. Zato potem odklanja kot zgodovinsko neresnične besede papeža Kaliksta II., ki v svoji potrditveni buli pravi, da je CC nastala *consensu et deliberatione communi abbatum et fratrum... et episcoporum*. Odklanja tudi kot zgodovinsko potvorbo drugače se glaseči prolog CC, ki pravi: *Antequam ordo cysterциensium esset plurimum dilatatus, domnus Stephanus abbas cysterциensis cum conventu suo ceterique abbates predicti ordinis de conuentuum suorum consensu unanimi quodam statutum seu decretum concorditer ediderunt, in quo idem patres... Supradictum itaque decretum sev cartam caritatis cum predicti patres ipsius conditores...*

Kakor pri drugih vprašanjih, moramo tudi pri vprašanju o avtorju CC smotrno razlikovati prvotno in poznejšo CC. Le na ta način moremo pravilno rešiti vprašanje o avtorstvu, in sicer tako v pogledu na tekst enako ali drugače se glasečega prologa kakor tudi v pogledu na pričevanje papeža Kaliksta II. in ekscerpta iz Exordija.

Ako upoštevamo notranje kriterije prvotne CC, pridemo do zaključka, da je glavni avtor CC opat Štefan Harding in da ti notranji kriteriji prav lepo soglašajo z zunanji pričami, ki jih predstavljajo prolog naše CC, bula Kaliksta II. in ekscerpt iz Exordija. Vse te priče govore za to, da je CC sestavil Štefan Harding po posvetovanju s svojimi menihi, s svojimi soopati in z nekaterimi škofi in z odobravanjem vseh teh. O cistercijanih govori CC v prvi in tretji osebi množine. Prva oseba množine se nanaša na tistega, ki je CC sestavil in izdal, tretja oseba množine pa na one, za katere je bila CC v prvi vrsti izdana.

Takoj v 1. določbi CC beremo, da je CC namenjena *abbatibus et confratribus nostris, quos per diversa loca Dei pietas per nos miserrimos hominum sub regulari disciplina ordinaverit*. Nato sledi 3. določba: *Nunc vero volumus illisque praecipimus, ut regulam beati Benedicti per omnia observent sicuti in novo monasterio observatur*. Kdo je mišljen pod to prvo osebo množine? Nihče drugi kot opat Štefan in njegovi menihi. Dokaz

za to je podan v naslednjem odstavku, ki govori o prednikih tistih, ki govore v prvi osebi množine, in nam pove, kdo so bili njihovi predniki: *Non alium inducant sensum in lectione sanctę regulę, sed sicut antecessores nostri sancti patres, monachi scilicet noui monasterii, intellexerunt et tenerunt et nos hodie intelligimus et tenemus, ita ipsi intelligant et teneant.* Predniki onih, ki govore v prvi osebi množine, so bili torej menihi samostana Cîteaux.

Če bi kdo ugovarjal, da tudi opati drugih cistercijanskih samostanov lahko imenujejo prve menihe samostana Cîteaux svoje prednike, je to v nekem pogledu resnično, namreč v pogledu na njihovo redovno pripadnost, ne pa tudi v pogledu na njihovo sedanjost pripadnost tistemu določenemu samostanu, ki se imenuje Novi samostan ali Cîteaux. Kajti določba poudarja, da morajo vsi cistercijani spolnjevati pravilo sv. Benedikta tako, kakor ga spolnjujejo sedaj oni v samostanu Cîteaux. Tisti, ki ga v tem samostanu danes spolnjujejo, pa so vprav oni, ki govore v prvi osebi množine. Če bi bili pod prvo osebo množine mišljeni tudi opati in menihi drugih tedanjih samostanov, bi določba morala reči, naj se Benediktova meniška pravila spolnjujejo povsod prav tako, kakor se danes spolnjujejo v samostanu Cîteaux in v samostanih dotičnih opatov in menihov. A to ni nikjer rečeno, ker CC pod prvo osebo množine ne misli na te opate in menihe.

To naše tolmačenje potrjuje nadaljnji odstavek 3. določbe, v katerem se razlikujejo *monachi nostri*, ki žive in *claustris nostris*, t. j. v samostanu Cîteaux, od menihov drugih opatov, ki žive v njihovih samostanih: *monachi ipsorum — in claustris suis*. Če bi koga motil pomislek, da govori v prvi osebi množine prav tako lahko več opatov na eni strani o svojih menihih in svojih samostanih, na drugi strani pa o drugih menihih in samostanih, moramo opozoriti, da bi potem ti opati morali govoriti: *monachos ipsorum ad nos uenientes in claustris nostris*, ne pa *in claustris nostris*. Singular *in claustris nostris* tudi ne more biti distributivno mišljen, ker je iz določbe jasno razvidno, da je tisti *claustrum nostrum* vprav samostan Cîteaux; in oziraje se na izraz *recipimus* moramo reči, da sprejema druge menihe v ta samostan Cîteaux le opat tega samostana, ne pa tudi drugi opati.

Navedena mesta s prvo osebo množine so ohranjena tudi v poznejši CC. Zanimivo in popolnoma odločilno potrditev navedenih dokazov nam končno nudi sprememba prve in tretje osebe množine v poznejši CC. V 19. določbi so v poznejši CC dodane besede v prvi osebi množine, ki jih prvotna CC nima, besede, ki so, kakor smo videli, povzete iz Institutov *generalis capituli*. Te besede so, da je samostanska hiša Cîteaux »*matrem omnium nostrum*«. Na ta način more govoriti le več opatov. In to se nam tudi ne more zdeti čudno, če pomislimo, da je pri spremembi prvotne CC sodelovalo čisto gotovo več opatov, bržkone opati zbrani na generalnem kapitlju.

Prav tako govori 28. določba v poznejši CC o samostanski hiši Cîteaux kot svoji materi v prvi osebi množine: *Eodem etiam modo si forte, quod absit, abbates nostri ordinis matrem nostram cisterciensem eccle-*

siam in sancto proposito languescere... cognoverint... Ista določba pa se v prvotni CC glasi v tretji osebi množine: Si autem abbates nostrarum ecclesiarum uiderint matrem s u a m , nouum scilicet monasterium, in sancto proposito languescere... Iz primerjave teh dveh mest je čisto jasno, da so oni, ki jih je opat Štefan v prvotni CC označil s tretjo osebo, stopili v poznejši CC v prvo osebo in da je to popolnoma razumljivo, če je prvotno CC izdelal opat Štefan in če so potem pri spremembi CC sodelovali drugi opati tako, da so nehote lahko govorili v prvi osebi množine. Vsekakor je poznejša CC avtorstvo opata Štefana nekoliko zabrisala, odnosno omejila. Vse to je moralo ostati v spominu tistim, ki so postavili na čelo CC oni prolog, v katerem se poleg opata Štefana poudarjajo kot avtorji CC tudi drugi opati. Pričevanje tega prologa ni torej potvorba, temveč se nanaša na poznejšo CC.

Ali more potem poznejša CC še veljati za delo opata Štefana? Gotovo, ker osnovna zamisel CC je vendarle njegova. Dodatki k tekstu CC iz Institutov generalis capituli pa so tudi delo opata Štefana v tem smislu, da je tudi to zbirko priredil opat Štefan kot zbirko statotov generalnih kapitljev, ki so se vršili za njegovega opatovanja.

Da se je opat Štefan pri sestavi CC posvetoval tudi s škofi, kakor priča papež Kalikst II., je tudi naravno, saj je v prvotni CC dosti govora o pravicah škofov v disciplinarnem postopku proti opatom. Tozadevnih določb opat Štefan pač ni sprejel v CC brez posvetovanja s škofi.

Ako je, kot smo dognali, pravi avtor in izdajatelj CC opat Štefan, je CC v resnici njegovo zakonodajno delo, ne pa pogodba med njim in primarnimi opati.

Končno moramo zavriniti še dvoje Ducourneaujevih zmotnih misli. Ducourneau se moti, ko misli, da je že pred ustanovitvijo prvih opatij, ki so izšle iz samostana Cîteaux, obstajal predpis, naj se CC predloži v odobritev škofu pred ustanovitvijo kakega samostana v njegovi škofiji. Kajti videli smo, da je bil ta predpis izdan šele na generalnem kapitlju l. 1120. Tudi ni nič tako čudnega, kakor se zdi Ducourneauju, če so bile prve opatiije ustanovljene brez tega predpisa. Kakor je iz zgodovine početkov prvih opatij razvidno, so njih ustanovitelji kljub temu delali v sporazumu s škofi.

Zmotno je tudi Ducourneaujevo sklepanje iz 19. določbe Institutov generalis capituli, da so se generalni kapitlji vršili že pred l. 1119 in da so opati na teh generalnih kapitljih ponovno potrjevali določbe CC. Kajti že zgoraj smo dokazali, da CC tedaj še ni bilo in zato na tistih prvih kapitljih niso mogli potrjevati njenih določb. Potem na osnovi 19. določbe Institutov sploh ni mogoče trditi, da so se generalni kapitlji vršili že pred l. 1119. V tem pogledu je Ducourneaujeva interpretacija popolnoma napačna. Smisel določbe ni: Mi opati smo že tedaj, ko nas je bilo deset,⁷⁵ imeli navado vsako leto prihajati v Cîteaux, ampak je pravi smisel naslednji:

⁷⁵ Toliko opatov je res bilo leta 1119, in sicer jih je bilo deset do 28. okt. 1119 skupaj z opatom samostana Cîteaux, po 28. okt. 1119, ko je bil ustanovljen že 11. cistercijanski samostan Cadouin, pa jih je bilo deset poleg opata samostana Cîteaux.

Mi opati smo že tedaj, ko nas je bilo deset, prosili, naj se nam ne nudijo več piktance, kakor je to sedaj naša navada, ko prihajamo vsako leto v Cîteaux, namreč navada, da teh piktanc ne zahtevamo in ne dobivamo. Da je bila odprava piktanc za udeležence generalnih kapitljev v samostanu Cîteaux res sklenjena l. 1119, nam dokazuje tudi zürichški rokopis CC, v katerem je kopist tudi ta statut, seveda čisto neupravičeno, vrnil med statute CC, ki jih je potrdil papež Kalikst II. 23. decembra 1119.⁷⁶

⁷⁶ Glej zgoraj naš opis zürichškega rokopisa.

IV. Pomen prvotne *Charte caritatis* za zgodovino cistercijanskega reda.

Če primerjamo prvotno CC s poznejšo CC, vidimo, da je po prvotni CC pripadala opatu samostana Cîteaux veliko večja avtoriteta kakor po poznejši CC. To moramo reči tako v pogledu na generalni kapitelj kakor v pogledu na primarne opate in v pogledu na očetovske opate.

Generalni kapitelj je po prvotni CC prerogativa opata samostana Cîteaux. Na generalnem kapitlju zbrani opati se morajo pokoravati ne le generalnemu kapitlju, ampak tudi opatu samostana Cîteaux. Vse to izraža VIII. poglavje (11. določba) prvotne CC z besedami: *Illud tamen uolumus nobisque retinemus, ut omnes abbates cunctarum partium illa die, quam inter se constituerint, ad nouum monasterium ueniant ibique abbati eiusdem loci et capitulo in sinistris corrigendis et in obseruantia sanctae regulę vel ordinis obediant per omnia.* Ta tekst je poznejša CC opustila. V poznejši CC se bolj poudarja oblast generalnega kapitlja kot oblast opata samostana Cîteaux. Kajti o eventualnih sporih opatov, ali če kdo naznani na generalnem kapitlju tako veliko pregreho kakega opata, da zasluži suspenzijo ali celo odstavitev, odloča po poznejši CC definitivno generalni kapitelj: *quicquid inde a capitulo fuerit definitum, sine retractatione obseruetur* (15). Opat samostana Cîteaux odloča po poznejši CC na generalnem kapitlju le v enem primeru in še tedaj ne sam, marveč po posvetu z nekaterimi drugimi opati; to je tedaj, kadar se zaradi različnih mnenj spor (*causa*) ne more rešiti ali odločiti: *Si vero pro diversitate sententiarum in discordiam causa devenerit, illud inde irrefragabiliter teneatur, quod abbas cisterciensis et hi, qui sanioris consilii et magis idonei apparuerint, iudicabunt* (16). Dodatek poznejše CC, da opat samostana Cîteaux v tem primeru ne more odločati sam, ampak skupaj s tistimi opati, ki so modrejši in za to bolj sposobni, je v poznejši zgodovini cistercijanskega reda povzročal mučno vprašanje o definatorjih, ki naj bi bili v takih primerih odločali skupaj z opatom samostana Cîteaux. Bula papeža Klemenca IV. *Parvus fons* z dne 9. junija 1265 (tako imenovana *Clementina*) je morala vprašanje definatorjev urediti tako, da so bili štirje primarni opati s svojim vplivom na take primere zadovoljni. Dalje se avtoriteta generalnih kapitljev bolj poudarja v poznejši CC v določbi (12), da se morajo opati iz oddaljenejših krajev udeležiti generalnega kapitlja v tistem roku, ki jim ga postavi generalni kapitelj (*eo termino . . . qui eis fuerit in capitulo constitutus*).

Tudi pri procesu proti nepoboljšljivemu opatu samostana Cîteaux ni imel spočetka generalni kapitelj nobene ingerence, ampak jo je dobil šele pozneje. Prvotna CC namreč določa, da takega opata samostana Cîteaux odstavi in v primeru trdovratnosti izobčijo vsi opati, ki so neposredno izšla iz samostana Cîteaux: omnes abbates a nouo monasterio proprie exorti ad locum transgressionis uenientes ipsum transgressorem sanctę regulę ab officio suo deponant (IX. 28) ... Quod si abbas ille eiusque monachi abbates nostros recipere et eis obedire noluerint, gladio excommunicationis eos ferire... non metuant (IX. 29). Po poznejši CC pa odstavi in po potrebi izobči takega opata generalni kapitelj in le, če bi generalnega kapitlja ne bilo mogoče počakati, zbor opatov, ki so izšli iz samostana Cîteaux, v zvezi z nekaterimi drugimi opati: donec aut in generali capitulo aut, si illud forte iam visum fuerit expectari non posse, in conventu alio convocatis abbatibus, qui de Cistercio exierunt, et aliquibus aliorum virum inutilem ab officio suo deponant (28). Quod si abbas ille et monachi... recalcitrare voluerint, gladio excommunicationis eos ferire minime vereantur (29).

Avtoriteta opata samostana Cîteaux je v prvotni CC veliko bolj poudarjena kot v poznejši CC tudi v pogledu na tako imenovane primarne opate. Po prvotni CC nimajo ti opati nobene pravice vizitirati samostan Cîteaux, dočim se v poznejši CC priznava ta pravica opatom samostanov La Ferté, Pontigny, Clairvaux in Morimond. Pravico vizitacije samostana Cîteaux je primarnim opatom priznala tudi Clementina.

Kar se tiče volitve novega opata samostana Cîteaux, volijo novega opata po prvotni CC samo menihi tega samostana, in sicer v navzočnosti in v soglasju z opati, ki so jih menihi mogli sklicati v 14 dneh: Fratres noui monasterii defuncto patre suo... nuncios ad abbates transmittant et quotquot infra quindecim dies aduocare potuerint, congregent et eorum consensu, quem deus preuiderit, sibi pastorem constituent (XI. 20). Da je to soglasje drugih opatov treba umeti zgolj kot nasvet, je razvidno iz drugega mesta prvotne CC. Na drugem mestu je namreč rečeno, da ga izvolijo po njihovem nasvetu in z njihovo pomočjo: Quo deiecto fratres eiusdem loci tres aut quantos uoluerint nuncios ad abbatias a nouo monasterio specialiter fundatas dirigant et quoscumque per quindecim dies potuerint abbates conuocent eorumque consilio et auxilio sicut deus preordinauerit abbatem sibi eligant (IX. 28). Na istem mestu beremo ponovno: tunc omnes abbates a nouo monasterio proprie exorti ad locum transgressionis uenientes ipsum transgressorem sanctę regulę ab officio suo deponant moxque ipsius ecclesię monachi in presentia et consilio eorum abbatem sibi preficiant (IX. 28).

Po poznejši CC pa imajo pravico voliti opata samostana Cîteaux v 14 dneh sklicani opati samostanov, ki so izšli neposredno iz samostana Cîteaux, in opati drugih samostanov: et congregati in nomine Domini abbates et monachi cistercienses eligant abbatem (20). Da volijo opata samostana Cîteaux predvsem štirje primarni opati, je razvidno zlasti iz 28. določbe poznejše CC, ki pravi: et tam ipsi (t. j. štirje primarni opati

convocatis abbatibus, qui de Cistercio exierunt, et aliquibus aliorum) quam monachi cistercienses idoneum abbatem eligere studeant. Zanimivo je, da je Clementina glede volitve opata samostana Cîteaux po obstoječi navadi določila proti poznejši CC to, kar je bilo določeno že v prvotni CC.

Tudi v upravi vakantnega samostana Cîteaux se v prvotni CC poudarja večja neodvisnost tega samostana, kolikor ga sme po njej upravljati le opat samostana La Ferté (IX. 28; X. 19), dočim ga po poznejši CC (19) vodijo štirje primarni opati (quatuor primi abbates, scilicet de Firmitate, de Pontiniaco, de Claravalle et de Morimundo). Na videz se sicer v poznejši CC poudarja, da upravljajo vakantni samostan Cîteaux štirje primarni opati zaradi njegovega večjega ugleda (quia mater est omnium nostrum), vendar se ne da tajiti, da je s tem postala njegova odvisnost veliko večja. Clementina je upravo vakantnega samostana priznala edino le prebivalcem samostana Cîteaux.

V pogledu na očetovske opate je bila oblast opata samostana Cîteaux po prvotni CC zopet večja kot pa po poznejši CC. Kajti če kak opat zanemarja svoje dolžnosti in krši redovna pravila, ga po prvotni CC opominja opat samostana Cîteaux sam osebno ali po svojem priorju ali pa pisмено: abbas noui monasterii per se uel per priorem sui cenobii aut per litteras eandem personam ad emendationem ammonere quater studeat (IX. 24). In če vse to in vse drugo nič ne zaleže, ga odstavi opat samostana Cîteaux z nekaterimi drugimi opati: tunc noui monasterii abbas et aliqui nostrę congregationis abbates, quos secum adduxerit, ad cenobium illud uenientes transgressorem sanctę regulę ab officio suo remoueant (IX. 24). Če se dotični opat s svojimi menihi še nadalje upira, ga opat samostana Cîteaux z imenovanimi opati izobči: tunc a presentibus personis excommunicationi subdantur (IX. 25). Po poznejši CC pa opominja zanikrnega opata ne opat samostana Cîteaux, temveč očetovski opat (abbas matris ecclesie). Če se ne spametuje, ga očetovski opat odstavi skupaj z nekaterimi drugimi opati (congregato aliquanto numero abbatum). Ako se dotični opat in njegovi menihi še naprej trdovratno upirajo, jih izobči očetovski opat z drugimi zbranimi opati: ab ipso abbate matris ecclesie et a ceteris coabbatibus eius excommunicationi subdantur (24. 25).

V enem pogledu pa je bila spočetka oblast očetovskega opata večja kot pozneje. Resignacijo sinovskih opatov je sprejemal očetovski opat. V prvotni CC sicer to ni omenjeno, a je razvidno iz 23. določbe poznejše CC, ki to prejšnjo oblast suponira. Spočetka je to resignacijo lahko sprejel sam očetovski opat; v poznejši CC pa se očetovski opat opominja, naj resignacije ne sprejme preveč lahko in brez posebnega razloga in še tedaj naj ne postopa sam po svoji uvidevnosti, temveč po nasvetu nekaterih drugih opatov.

Kakor avtoriteta opata samostana Cîteaux, tako je bila spočetka tudi avtonomija posameznega samostana večja kot pozneje. K avtonomni oblasti krajevnega opata je spadalo blagoslavljanje novincev, ki je bilo pridržano krajevnemu opatu tudi v navzočnosti opata samostana Cîteaux (5). Prvotna CC določa, da opat zaradi blagoslavljanja novincev lahko upravičeno iz-

ostane od generalnega kapitlja (VIII. 12 b). V poznejši CC te določbe ne nahajamo več.

Zgoraj smo videli, da upravlja samostan Cîteaux v času sedisvakance opat samostana La Ferté. Glede drugih samostanov pa v prvotni CC ni nobene določbe, kdo jih upravlja v času sedisvakance; zato upravičeno lahko sklepamo, da je bila tedaj uprava teh samostanov v rokah samostanskih prebivalcev. Po določbi poznejše CC pa skrbi za vakantni samostan njegov očetovski opat: *maior abbas, de cuius domo domus illa exivit, omnem curam habeat ordinationis illius, donec in ea abbas alius eligatur* (18). Clementina je proti poznejši CC in v duhu prvotne CC priznala upravo sedisvakantnega samostana zopet prebivalcem dotičnega samostana.

Avtonomnost samostana se je spočetka izražala tudi pri volitvi novega opata. Voliti novega opata so po prvotni CC imeli pravico le samostanski menihi, in sicer v navzočnosti in po nasvetu očetovskega opata: *fratres illius loci conuocent illius ecclesie abbatem, que eos genuit, et in eius presentia eiusque consilio... eligant sibi abbatem* (XI. 18. 21). Tudi v primeru, da opata kakega samostana odstavi opat samostana Cîteaux z drugimi opati, izvolijo novega opata le menihi tistega samostana ob navzočnosti in po nasvetu opatov: *aliumque, qui dignus sit, illius loci monachi in presentia et consilio abbatum eligant sibi in abbatem* (IX. 24). Po poznejši CC pa so dobili pravico voliti opata tudi sinovski opati: *praefixa die electionis etiam ex abbatibus, si quos domus illa genuit, advocentur et consilio et voluntate patris abbatis abbates et monachi domus illius abbatem eligant* (18); prav tako v primeru odstavitve prejšnjega opata: *ac deinceps alter, qui dignus sit, consilio et voluntate maioris abbatis a monachis illius ecclesiae simul et abbatibus, si qui ad eam pertinent, sicut supra dictum est, eligatur* (24). Clementina je proti poznejši CC obnovila tisto, kar je bilo določeno že v prvotni CC.

Končno je iz prvotne CC razvidno, da je bila oblast krajevnih škofov nad cistercijanskimi samostani sicer omejena, ker se jim ni priznavala pravica vizitirati samostane, voditi volitve opatov, sprejemati njihove resignacije ali jih na lastno roko odstavljati. Vendar jim je prvotna CC v poslednji točki še priznavala nekaj oblasti, o kateri v poznejši CC ni več govora, to je, da škof proti krivim opatom postopa disciplinarno na ovadbo drugih opatov. Red sam postopa proti njim le v primeru, da bi škof ne maral ničesar ukreniti. V poznejši zgodovini cistercijanskega reda je vprašanje o odstavljanju opatov povzročalo mnogo pritožb in nemirov. Ker je bila ingerenca škofov pri odstavljanju opatov v poznejši CC odpravljena, se je pokazalo, da je v tej zadevi potrebna poleg očetovskih opatov, odnosno vizitatorjev vendarle neka oblast, ki naj vsako zlorabo prepreči. Ta oblast naj bi bila po buli *Parvus fons* papeža Klemenca IV. generalni kapitelj.

V. Zaključki.

Odkritje prvotne CC nas je privedlo do naslednjih pomembnih rezultatov. Pri vprašanjih, kdaj je nastala CC, kdo je njen avtor, ali je CC zakon ali pogodba med opati, kakšna je bila oblast generalnih kapitljev in primarnih opatov napram samostanu Cîteaux in vsemu redu, kakšna je bila avtonomija posameznih cistercijanskih samostanov, je treba razlikovati prvotno CC od poznejše CC in temu razlikovanju primerno dati naslednje odgovore:

1. Prvotna CC je nastala l. 1118.

2. Ta CC se je potem spremenila v l. 1134—1152, verjetno ne dolgo pred 1. avgustom 1152.

3. Vzroki sprememb so bile časovne okoliščine, ki so izvirale iz zgodovinskega razvoja cistercijanskega reda in iz izvestnih teženj primarnih opatov po večji oblasti njih samih in generalnih kapitljev.

4. Avtorstvo sv. Štefana Hardinga je pri prvotni CC čisto jasno razvidno. Pri poznejši CC so sodelovali drugi opati v tolikšni meri, da je Štefanovo avtorstvo nekoliko potisnjeno v ozadje; zato moramo v poznejši CC razlikovati dve plasti: prvotno, ki govori za avtorstvo sv. Štefana, in poznejšo, iz katere se da sklepati tudi na avtorstvo drugih opatov.

5. Prvotna CC je čisto gotovo zakon sv. Štefana in njegovega samostana, ne pa pogodba. Formalno tudi poznejša CC ne more veljati za pogodbo med opati, stvarno pa je sodelovanje drugih opatov pri njeni sestavi, odnosno spremembi očitno.

6. Oblast generalnega kapitlja in primarnih opatov ni bila po prvotni CC tako velika kot po poznejši CC; avtoriteta samostana Cîteaux in njegovega opata pa je bila večja.

7. Težnje primarnih opatov po večji oblasti niso bile v skladu z duhom sv. Štefana in poznejša zgodovina cistercijanskega reda je pokazala, da so bile redu tudi resnično v škodo. Zato je moralo priti do reforme reda pod papežem Klemenom IV., ki je priznala glavnemu samostanu Cîteaux kakor tudi drugim samostanom v upravi vakantnih samostanov in pri volitvah opatov tisto samostojnost, ki jo je priznavala že prvotna CC. Ta reforma torej ni odpravila ničesar, kar naj bi bilo za cistercijanski red specifično značilno — kot je mislil *Severin Grill* — ampak je obnovila prvotni pravni položaj cistercijanskih samostanov.

O določbah poznejše CC o upravi vakantnega samostana in o volitvi novega opata pravi Severin Grill:⁷⁷ »Das war ein charakteristisches Stück der Cistercienserverfassung, wodurch sich diese von den Benediktinern unterschieden: der Einfluss des Vaterabtes und der Äbte der Tochterklöster auf die Abtwahl.« O novih tozadevnih določbah Clementine pravi potem dosledno:⁷⁸ »Mit dieser neuen Bestimmung ist ein charakteristisches Stück der Cistercienserverfassung geschwunden und ein Schritt nach rückwärts, älteren Traditionen zu, getan. Was die Wahl anbelangt, sind die Cistercienser wieder Benediktiner geworden.« Prvotna CC nam kaže, kako napačno je to naziranje. Nekateri pisatelji so šli v napačnem presojanju Clementine celo tako daleč, da so jo, kar se tiče določbe o upravi vakantnih samostanov in volitvi novih opatov, naravnost dolžili, da je s tem tudi ona pripomogla k poznejšemu propadanju cistercijanskega reda.⁷⁹ Proti tem krivičnim sodbam moremo in moramo na osnovi prvotne CC Clementino naravnost rehabilitirati.

8. O Clementini moremo reči, da zavzema neko srednje mesto med prvotno in poznejšo CC. Ako je omejila avtoriteto očetovskih opatov (pri upravi vakantnih samostanov in pri volitvi opatov), je proti poznejši CC postopala nevede v duhu prvotne CC. Ko pa je na drugi strani povečala avtoriteto generalnih kapitljev (pri odstavljanju opatov) in definatorjev (v spornih zadevah), je preko prvotne CC postopala v duhu poznejše CC. Prav tako je v duhu poznejše CC priznala pravico vizitirati samostan Cîteaux štirim primarnim opatom.

9. Za reformirane cistercijane ali trapiste so naši zaključki še prav posebno zanimivi. Ti cistercijani so se od početka hoteli čisto natančno držati predpisov CC. A poznali so seveda le do sedaj znano poznejšo CC. V zadevi uprave vakantnih samostanov in volitve opatov so se hoteli držati predpisov CC proti določbam Clementine in so si zato izposlovali od papeža Pija IX. dispenzo od Clementine.⁸⁰ Ko bi bili vedeli, da so tozadevne določbe Clementine obnovile le določbe prvotne CC, bi, kakor mislim, za takšno dispenzo ne bili prosili.

10. Polemika 17. in 18. stoletja, ki so jo povzročali primarni opati v korist svoje večje oblasti, bi bila lahko izostala, če bi bil red tedaj še poznal prvotno CC in bi bil po njej ohranjeval duha sv. Štefana.

⁷⁷ Cist.-Chron. 36 (1924) 52.

⁷⁸ L. c. str. 53.

⁷⁹ L. c. str. 69 sl.

⁸⁰ L. c. 72.

Tekst prvotne CC objavljamo obenem s tekstom poznejše CC, ker je to za analizo teksta prvotne CC nujno potrebno. Tisk predočuje analizo tako, da večje črke predstavljajo besedilo, ki ga ima tekst ali samo prvotne ali pa samo poznejše CC; navadni petit pomeni besedilo, ki je v obeh CC dobesedno isto; razprti petit pa znači tekst, ki ima isti smisel, a je drugače formuliran.

Prvotno CC objavljamo tekstnokritično na podlagi teksta v rokopisu 31 univerzitetne knjižnice v Ljubljani, ki ga označujemo z L, in sicer skupaj z njega prologom in delitvijo na poglavja. Pri emendaciji teksta se oziramo na Cod. Car. C. 175 Zentralbibliothek in Zürichu, ki ga označujemo s T, in na identični del teksta poznejše CC, ki ga nam predstavlja rokopis 601 mestne knjižnice v Dijonu po Guignardovi objavi in ga označujemo z D, in teksta, ki ga nam nudi rokopis 30 univerzitetne knjižnice v Ljubljani iz 14. stol. na dveh mestih, na f. 3—6' in f. 46—47'; tekst na f. 3—6' tega rokopisa označujemo z L¹, tekst na f. 46—47' pa z L².

Tekst poznejše CC objavljamo v modernem pravopisu na podlagi Guignardove izdaje po rokopisu 601 mestne knjižnice v Dijonu. Pri emendaciji tega teksta smo se ozirali na L¹ in L²; kjer je tekst obeh CC identičen, pa smo se ozirali tudi na L.

Spričo visoke starosti tako rokopisa L (s prvotno CC) kakor tudi rokopisa D (s poznejšo CC) je tekst teh rokopisov zgodovinsko zadosti izpričan, ako ga pri variantah potrjuje vsaj ena izmed navedenih rokopisnih prič.

Iz rokopisa L nudimo faksimile, ki nam predstavlja f. 10.

presentis abbis caritative studeat corrigere. Si uero abbas
loci non affuit. nichilominus quod sinistrum inuenit corrigat.

Semel pannum uisitet mater uisitet filiam .v.

Cemel pannum uisitet abbas maioris ecclesie omnia ce-
nobria. que ipse fundauit. & si amplius uisitaui in
magis gaudeant. Quam reuerentia exhibeat filie cum
sym aut aliis harum ecclesiarum abbas ad nouum ad matrem ecclesiam
monasterium uenit. reuerentia magna ei exhibeat. stallum uenit. vii.
abbis teneat hospites recipiat. cum eis comedat. si tam
abbas defuit. Si uero presentis fuit. nichil horum agat. si in refec-

Htorio comedat. Prior autem loci negotia cenobii disponat.

Harum ecclesiarum abbates de generali capitulo abbatum apud
omnes pannum semel illa die quam inter se statuunt cistercium vii
ad nouum monasterium ueniant. ibique de salute animarum
suarum tractent. in obseruatione sancte regule uel ordinis.
si quod emendandum est. uel augendum ordinent. bonum
pacis & caritatis inter se reforment. Si quis & abbas
minus in regula studiosus uel secularibus rebus nimis in-
tentus. uel in aliquibus uitiosus repperit fuit. ibi caritati-
ue clamet. Uel ueniam petat. penitentiam procul-
pa si indicta adimpleat. Hanc & clamorationem non
abbates faciant. Quod si aliquis ecclesia pauperum intole-
rabile incurrit. abbas illi cenobii coram omni ca-
pitulo hanc causam intimare studeat. Tunc singuli
abbates maximo caritatis igne succensi. illi ecclesie
penuriam rebus a deo si collatis. pro habuere susten-
tare festinent. De statuto inter egissos de cistercio
& suos quos generaliter. & quod omnes ad generale capitulum
ueniant & de uenia & penitentia non uenientium

Tekst prvotne Charte caritatis.

Super cartam caritatis

Antequam abbatie cistercienses florere inciperent, dominus Stephanus abbas et fratres sui ordinaverunt, ut nullo modo abbatie in alicuius antistitis diocesi fundarentur, antequam ipse decretum inter cisterciense cenobium et caetera ex eo nata exaratum et confirmatum
5 ratum haberet et confirmaret propter scandalum inter pontificem et monachos deuitandum. In hoc ergo decreto predicti fratres mutue pacis futurum precauentes naufragium elucidauerunt et statuerunt suisque posteris reliquerunt, quo pacto quoue modo, immo qua caritate monachi eorum per abbatias in diuersis mundi partibus corporibus diuisi animis indissolubiler conglutinantur. Hoc etiam decretum cartam caritatis uocari censebant, quia eius statutum omnis
10 exactionis grauamen propulsans solam caritatem et animarum utilitatem in diuinis et humanis exequitur.

Incipit carta caritatis

Capitulum I. Quod nullius commodi corporalis exactionem mater ecclesia a filia requirat.

15 [1] Quia unius ueri regis et domini et magistri nos omnes seruos licet inutiles esse cognoscimus, idcirco abbatibus et confratribus nostris monachis, quos per diuersa loca dei pietas per nos miserimos hominum sub regulari disciplina ordinauerit, nullam terrene commoditatis seu rerum temporalium exactionem imponimus. Prodesse enim illis omnibusque sancte
20 ecclesie filiis cupientes nil, quod eos grauet, nil, quod eorum substantiam minuatur, erga eos agere disponimus, ne dum nos habundantes de eorum paupertate esse cupimus, auaricie malum, quod secundum apostolum ydolorum seruitus esse comprobatur, euitare non possimus.

[2] Curam tamen animarum illorum gratia caritatis retinere uolumus, ut si quando a sancto proposito et obseruantia sancte regule paululum, quod absit, declinare temptauerint, per nostram sollicitudinem ad rectitudinem uite redire possint.

25 II. Vt uno modo ab omnibus intelligatur regula et teneatur.

[3] Nunc uero uolumus illisque precipimus, ut regulam beati Benedicti per omnia obseruent sicuti in nouo monasterio obseruatur. Non alium inducant sensum in lectione sancte regule, sed sicut antecessores nostri sancti patres, monachi scilicet noui monasterii, intellexerunt et tenuerunt et nos hodie intelligimus et tenemus, ita ipsi intelligant et teneant.

30 III. Vt idem libri ecclesiastici et consuetudines sint omnibus.

Et quia omnes monachos ipsorum ad nos uenientes in claustro nostro recipimus et ipsi similiter nostros in claustris suis, ideo oportunum nobis uidetur et hoc etiam uolumus, ut mores et cantum et omnes libros ad horas diurnas et nocturnas et ad missas necessarios secundum formam morum et librorum noui monasterii possideant, quatinus in actibus nostris
35 nulla sit discordia, sed una caritate, una regula similibusque uiuamus moribus.

21 Eph. 5, 5.

1 Super cartam caritatis *L*, Super kartam caritatis prefatio *T* 2 abbas *L*, *om.* *T* 4 exaratum — pontificem *L*, et confirmaret preterea ratum haberet exaratum et confirmatum scandalum inter pontifices *T* 6 decreto *L*, decretum *T* 11 exequitur *L*, exsequitur *T* 15 Capitulum I. *L*, Primum *T* nullius *T*, nullus *L* exactionem *T*, exactionis *L* 16 abbatibus *L*, coabbatibus *T* 21 esse *L* *L*², *om.* *L* *T* *D* 25 declinare temptauerint *L*, temptauerint declinare *T* 25 ab omnibus intelligatur regula *L*, regula ab omnibus intelligatur *T* 28 sed *D* *L* *L*², *om.* *L* *T* sicut *L*, sicuti *T* 29 intelligimus et tenemus *L*, intelligamus et teneamus *T* 32 suis *L*, suis recipiant *T* 35 et nocturnas *L*, siue nocturnas *T*

III. De generali statuto inter abbatias.

[5] Cvm vero noui monasterii abbas ad aliquod horum cenobiorum uisitandi gratia uenerit, illius loci abbas, ut ecclesiam noui monasterii suę ecclesię matrem esse recognoscat, cedat ei in omnibus locis monasterii et ipse abbas adueniens locum illius loci abbatis, quamdiu ibi manserit, teneat excepto quod non in hospicio, sed in refectorio cum fratribus comedet propter disciplinam seruandam, nisi abbas loci illius defuerit. Similiter et omnes superuenientes nostri ordinis abbates faciant. Quod si plures superuenerint et abbas loci illius defuerit, prior illorum in hospicio comedat. Et hoc excipitur, quod abbas loci illius in presentia maioris abbatis nouicios suos post regularem probationem benedicet.

[6] Abbas quoque noui monasterii caueat, ne quicquam presumat tractare aut ordinare aut contingere de rebus illius loci, ad quem uenerit, contra abbatis uel fratrum uoluntatem. Si autem precepta regulę uel nostri ordinis intellexerit in eodem loco preuaricari, cum consilio presentis abbatis caritatiue studeat corrigere. Si uero abbas loci non affuerit, nichilominus, quod sinistrum inuenerit, corrigat.

V. Vt semel per annum mater uisitet filiam.

[7] Semel per annum uisitet abbas maioris ecclesię omnia cenobia, quę ipse fundauerit, et si fratres amplius uisitauerit, inde magis gaudeant.

VI. Qualis reuerentia exhibeatur filie, cum ad matrem ecclesiam uenerit.

[9] Cvm autem aliquis harum ecclesiarum abbas ad nouum monasterium uenerit, reuerentia congrua ei exhibeatur, stallum abbatis teneat, hospites recipiat, cum eis comedat, si tamen abbas defuerit. Si uero presens fuerit, nichil horum agat, sed in refectorio comedat. Prior autem loci negotia cenobii disponat.

VII. De generali capitulo abbatum apud Cistercium.

[12a] Harum ecclesiarum abbates omnes per annum semel illa die, quam inter se constituerint, ad nouum monasterium ueniant

[13] ibique de salute animarum suarum tractent, in obseruatione sanctę regulę uel ordinis, si quid emendandum est uel augendum, ordinent, bonum pacis et caritatis inter se reforment.

[14] Si quis uero abbas minus in regula studiosus uel secularibus rebus nimis intentus uel in aliquibus uitiosus repertus fuerit, ibi caritatiue clametur, clamatus ueniam petat, penitentiam pro culpa sibi indictam adimpleat. Hanc uero clamationem non nisi abbates faciant.

[17] Quod si aliqua ecclesia pauperiem intolerabilem incurrerit, abbas illius cenobii coram omni capitulo hanc causam intimare studeat. Tunc singuli abbates maximo caritatis igne succensi illius ecclesię penuriam rebus a deo sibi collatis, prout habuerint, sustentare festinent.

VIII. De statuto inter egressos de Cistercio et suos, quos generaerint, et quod omnes ad generale capitulum ueniant et de uenia et penitentia non uenientium.

[11] Cvm uero aliqua ecclesiarum nostrarum dei gratia adeo creuerit, ut alii cenobium construere possit, illam diffinitionem, quam nos inter nostros confratres tenemus, et ipsi inter se teneant. Illud tamen uolumus nobisque retinemus, ut omnes abbates cunctarum partium illa die, quam inter se constituerint, ad nouum monasterium ueniant ibique abbati eiusdem loci et capitulo in sinistris corrigendis et in obseruantia sanctę regulę uel ordinis obediant per omnia. Ipsi uero cum his, quos genuerint, annum capitulum non habebunt.

[12b] Si autem infirmitas corporis aut nouitiorum consecratio aliquando prohibuerit, ne aliquis de abbatibus nostris in constituta die ad predictum locum conuentionis nostrę occurrere ualeat, priorem suum illuc dirigat, qui suę remotionis causam capitulo intimare procuret quique etiam, si aliquid constituerimus aut permutauerimus, abbati suo et fratri-

1 abbatias *L*, abbates *T* 10 tractare *L*, *om.* *T* 15 presentis abbatis *L*, abbatis presentis *T* caritatiue studeat *L*, studeat karitatiue *T* 17 fratres *D L¹ L²*, *om.* *L T* gaudeant *L*, gaudeat *T* 27 suarum *L*, suarum suorumque *T* 28 emendandum est *L*, est emandandum *T* 36 generaerint *L*, *corr.* generaerit, genuerint *T* 37 uenia *L*, uena *T* et penitentia *L*, *om.* *T* 43 eiusdem *L*, eius *T* corrigendis *L*, corrigendo *T* 44 obediant *L*, obedient *T* 47 in constituta die *L*, in constitutam diem *T*

bus domi renuntiet. Quod si quis quacumque alia occasione quandoque remanere a nostro generali capitulo presumpserit, [in] sequentis anni capitulo pro culpa ueniam petat et in leuiori culpa, quamdiu magister capituli iudicauerit, satisfaciat.

IX. De abbatibus, qui regule uel ordinis contemptores fuerint.

5 [24] Quod si aliquis abbatum contemptor sanctę regule uel nostri ordinis aut fratrum sibi commissorum uitii consentiens repertus fuerit, abbas noui monasterii per se uel per priorem sui cenobii aut per litteras eandem personam ad emendationem ammonere quater studeat. Quod si contempserit, tunc abbas maioris ecclesię errorem eius episcopo, in cuius diocesi degit, et canonicis eius ecclesię propalare curet. Quem ipsi uocantes causamque eius cum abbate predicto diligenter discutientes aut illum emendent aut illum incorrigibilem existentem a pastoralis cura remoueant. Si uero episcopus et clerici preuaricationem sanctę regule in illo cenobio paruipendentes eundem abbatem aut corrigere aut deponere noluerint, tunc noui monasterii abbas et aliqui nostrę congregationis abbates, quos secum adduxerit, ad cenobium illud uenientes transgressorem sanctę regule ab officio suo remoueant aliumque, qui dignus sit, illius loci monachi in presentia et consilio abbatum eligant sibi in abbatem.

15 [25] Quod si abbas et monachi loci ecclesię ad se uenientes abbates contempserint nec propter illos emendare se uoluerint, tunc a presentibus personis excommunicationi subdantur.

[26] Et ab hinc si quis horum peruersorum ad se reuersus mortem anime sue fugere uoluerit uitamque suam in melius mutare desiderans ad matrem suam, nouum uidelicet monasterium ad habitandum uenerit, sicut filius illius ecclesię monachus suscipiatur.

25 [27] Qua causa multum nostris confratribus deuitanda non existente nulum monachum harum nostrarum ecclesiarum recipimus ad habitandum sine consensu abbatis sui. Ipsi enim nostros non suscipiunt ad habitandum. Monachos nostros illis inuitis in ecclesiam illorum non introducimus ad habitandum nec ipsi suos in nostram.

30 [28] Si autem abbates nostrarum ecclesiarum uiderint matrem suam, nouum scilicet monasterium, in sancto proposito languescere et a rectissima uia sanctę regule uel ordinis nostri exorbitare, eiusdem loci abbatem per tres coabbates suos, scilicet de Firmitate, de Pontiniaco, de Clarisuallibus sub ceterorum abbatum nominibus quater, ut corrigatur, ammoneant et cetera, que de aliis abbatibus, si a regula aberrauerint, fieri adiudicauimus, circa eum studiose adimpleant, excepto quod nec cedenti per se alium substituent nec resistenti anathema impingent. Nam si eorum consilio non acquieuerit, episcopo et canonicis Cabilonensis ecclesię eius contumaciam notificare non differant postulantibus, quatinus eum ad medium deducant et clamoris facta discussione aut ipsum per omnia correptum reddant aut incorrigibilem a cura pastoralis deiciant. Quo deiecto fratres eiusdem loci tres aut quantos uoluerint nuncios ad abbatias a nouo monasterio specialiter fundatas dirigant et quoscumque per quindecim dies potuerint abbates conuocent eorumque consilio et auxilio sicut deus preordinauerit abbatem sibi eligant. Domnus uero abbas de Firmitate interim ipsi ecclesię presideat, donec aut eidem pastori ab errore suo conuerso deo miserante restituatur aut alii in loco

5 nostri ordinis *L*, ordinis nostri *T* 8 ammonere quater *L*, quater ammonere *T* 12 remoueant *L*, submoueant *T* 14 corrigere aut deponere *L*, deponere aut corrigere *T* 23 matrem suam *L*, suam matrem *T* 24 nouum uidelicet *L*, uidelicet nouum *T* illius *L*, *om. T* 27 harum *L*, *om. T* 28 nostros *L*, *om. T* 29 illorum *L*, ipsorum *T* 31 nostrarum ecclesiarum *L*, ecclesiarum nostrarum *T* 32 nouum scilicet *L*, scilicet nouum *T* 38 acquieuerit *L*, adqueuerit *T* 39 differant *L*, diffe *T* 43 specialiter *L*, *om. T* 44 per quindecim dies potuerint *L*, potuerint per quindecim dies *T* abbates conuocent *L*, conuocent abbates *T* 46 aut eidem *L*, eidem aut *T* 47 ab errore suo *L*, suo ab errore *T* alii *L*, alio *T*

eius subrogato regulariter subiciatur. Si autem prefatę ciuitatis episcopus et clerici prevaricantem personam eo modo, quo diximus, examinare neglexerint, tunc omnes abbates a nouo monasterio proprie exorti ad locum transgressionis uenientes ipsum transgressorem sanctę regulę ab officio suo deponant moxque ipsius ecclesię monachi in presentia et consilio eorum 5 abbatem sibi preficiant.

[29] Quod si abbas ille eiusque monachi abbates nostros recipere et eis obedire noluerint, gladio excommunicationis eos ferire atque a catholicę ecclesię corpore precipere non metuant.

[30] Postea vero si quis horum preuaricatorum tandem respiscens et animam suam saluare cupiens ad quamlibet trium nostrarum ecclesiarum siue ad Firmitatem seu ad Pontiniacum aut ad Claram uallem confugerit, sicut domesticus et coheres ecclesię recipiatur, quoadusque proprię ecclesię, sicut iustum fuerit, reconciliate quandoque reddatur. Interim autem annum abbatum capitulum non apud nouum monasterium, sed ubi a tribus supra nominatis abbatibus preuisum fuerit, celebrabitur. 15

X. Quę lex sit inter abbatias, quę se alterutras non genuerunt.

[10] Inter abbatias illas, quę se alterutras non genuerunt, ista erit lex. Omnis abbas in omnibus locis sui monasterii coabbati suo cedat aduenienti, ut adimpleatur: Honore inuicem preuenientes. Si duo aut eo amplius conuenerint, qui prior erit de aduenientibus, locum superiorem tenebit. Omnes tamen preter abbatem presentis loci in refectorio comedent, sicut supra diximus; alias autem ubicumque conuenerint, secundum tempus abbatiarum ordinem suum tenebunt, ut cuius ecclesia fuerit antiquior, ille sit prior, excepto quod si aliquis eorum alba indutus fuerit stans ante omnes prioris in sinistro choro officium per omnia complebit, licet sit iunior omnium. Ubicumque uero conserderint, humilient se mutuo. 25

XI. De morte et de electione abbatum.

[20] Fratres noui monasterii defuncto patre suo tres sicut supra diximus, aut plures si uoluerint, nuncios ad abbates transmittant et quotquot infra quindecim dies aduocare potuerint, congregent et eorum consensu, quem deus preuiderit, sibi pastorem constituent. 30

[19] Interim uero dominus abbas de Firmitate, ut sub alio negotio prefati sumus, locum defuncti abbatis per omnia teneat usquequo alius abbas electus et locum et curam eiusdem loci deo adiuuante suscipiat.

[18] In ceteris quoque cenobiis quolibet casu proprio pastore uiduatis fratres illius loci conuocent illius ecclesię abbatem, quę eos genuit, et in eius presentia eiusque consilio 35

[21] de suis uel de noui monasterii fratribus uel de aliis nostris ecclesiis eligant sibi abbatem.

[22] Nam de extraneis ecclesiis abbatem sibi sumere aut suos aliis ad hoc ipsum monachos dare cisterciensibus non licet. Quamcumque autem personam de quouis cenobiorum nostri ordinis monachi elegerint, sine refragatione recipiant. 40

18 Rom. 12, 10.

4 uenientes *L*, ueniant *T* 5 presentia *L*, presentia abbatum *T* 6 abbatem sibi preficiant *L*, abbatem eligant et sibi preficiant *T* 8 eos *D L¹ L², om. L T* 11 nostrarum ecclesiarum *L*, ecclesiarum nostrarum *T* 13 reconciliate *T L²*, reconciliate *D*, reconciliante *L*, reconciliatus *L¹* 14 a *T*, ad *L* 16 alterutras *L*, alterutrum *T* 17 alterutras *L*, alterutrum *T* 18 adimpleatur *L*, impleatur *T* 23 prioris *L, om. T* 29 aduocare *L*, uocare *T* 38 abbatem sibi *L*, sibi abbatem *T*

Tekst poznejše Charte caritatis.

Antequam abbatiae cistercienses florere inciperent, dominus Stephanus abbas et fratres sui ordinaverunt, ut nullo modo abbatiae in alicuius antistitis dioecesi fundarentur, antequam ipse decretum inter cisterciense coenobium et cetera ex eo nata exaratum et confirmatum ratum haberet et confirmatum propter scandalum inter pontificem et monachos devitandum. In hoc ergo decreto praedicti fratres mutuae pacis futurum praecavaentes naufragium elucidaverunt et statuerunt suisque posteris reliquerunt, quo pacto quoque modo, immo qua caritate monachi eorum per abbatias in diversis mundi partibus corporibus divisi animis indissolubiter conglutinentur. Hoc etiam decretum cartam caritatis vocari censebant, quia eius statutum omnis exactionis gravamen propulsans solam caritatem et animarum utilitatem in divinis et humanis exequitur.

I.

1. Quia unius veri regis et domini et magistri nos omnes servos licet inutiles esse cognoscimus, idcirco abbatibus et confratribus nostris monachis, quos per diversa loca Dei pietas per nos miserimos hominum sub regulari disciplina ordinaverit, nullam terrenae commoditatis seu rerum temporalium exactionem imponimus. Prodesse enim illis omnibusque sanctae ecclesiae filiis cupientes nil, quod eos gravet, nil, quod eorum substantiam minuat, erga eos agere disponimus, ne dum nos abundantes de eorum paupertate esse cupimus, avaritiae malum, quod secundum Apostolum idolorum servitus esse comprobatur, evitare non possimus.

2. Curam tamen animarum illorum gratia caritatis retinere volumus, ut si quando a sancto proposito et observantia sanctae regulae declinare, quod absit, tentaverint, per nostram sollicitudinem ad rectitudinem vitae redire possint.

3. Nunc vero volumus illisque praecipimus, ut regulam beati Benedicti per omnia observent, sicuti in novo monasterio observatur. Non alium inducant sensum in lectione sanctae regulae, sed sicut antecessores nostri sancti patres, monachi scilicet novi monasterii, intellexerunt et tenuerunt et nos hodie intelligimus et tenemus, ita et isti intelligant et teneant. Et quia omnes monachos ipsorum ad nos venientes in claustro nostro recipimus et ipsi similiter nostros

*L*² Incipit prologus in cartam caritatis.

1 abbas *L L¹ L², om. D* 2 dioecesi *L D*, dyocesi *L¹ L²* 3 et confirmatum *L L², om. D*
4 et confirmatum *D, om. L²*, et confirmaret *L* 10 et *L L², om. D*

*L*² add. Explicit prologus.

L¹ habet hunc prologum: Incipit prologus in cartam karitatis. Antequam ordo cyster-ciensium esset plurimum dilatatus, dominus Stephanus abbas cyster-ciensis cum conuentu suo ceterique abbates predicti ordinis de conuentuum suorum consensu unanimi quodam statutum seu decretum concorditer ediderunt, in quo idem patres mutue pacis, caritatis disciplineque naufragium precauentes dilucide statuerunt ac in suis scriptis suis posteris reliquerunt, quo pacto quoque modo, qua caritate tam ipsi quam monachi eorumdem per abbas diuersis mundi partibus corporibus diuisi animis indisolubiter vnirentur. Hoc autem decretum cartam caritatis uocari merito censuerunt, eo quod statutum huius[modi] omnis exactionis agruamen propulsans solam caritatem et animarum salutem in diuinis et humanis exequatur.

1. *L*² Incipit carta caritatis. *L¹* Incipit carta karitatis. [Capitulum] primum. De uniformitate ordinis in cantu.

11 veri regis *D L L¹*, regis ueri *L²* et domini *D L L², om. L¹* et magistri *D L L²*, ac magistri *L¹* 12 confratribus *D L L²*, fratribus *L¹* 15 ordinaverit *D L*, ordinauit *L¹ L²* 13 commoditatis *D L L²*, cupiditatis *L¹* 14 enim illis *D L L², om. L¹* omnibusque *D L L²*, uel omnibus *L¹* 15 pr. eos *D L L²*, eas *L¹* 17 esse *L¹ L², om. D L* 18 animarum illorum *D L L²*, illarum animarum *L¹* 19 sancto *D L, om. L¹ L²* declinare quod absit *D L²*, paululum quod absit declinare *L*, quod absit declinare *L¹* tentaverint *D*, temptauerint *L L¹ L²* nostram sollicitudinem *D L L²*, sollicitudinem nostram *L¹* 20 ad rectitudinem vite redire possint *D L*, redire possint ad rectitudinem uite *L¹ L²* 21 vero *D L*, ergo *L¹ L²* beati *D L L²*, sancti *L¹* 22 lectione *L L¹ L²*, lectionem *D* 23 sed *D L¹ L², om. L* scilicet *D L*, uidelicet *L¹ L²* 24 et isti *D L²*, ipsi *L*, isti *L¹* 25 nostros *D L L²*, nostros recipiunt *L¹*

in claustris suis, ideo opportunum nobis videtur et hoc etiam volumus, ut mores et cantum et omnes libros ad horas diurnas et nocturnas et ad missas necessarios secundum formam morum et librorum novi monasterii possideant, quatinus in actibus nostris nulla sit discordia, sed una caritate, una regula similibusque vivamus moribus.

4. Nec aliqua ecclesia vel persona ordinis nostri adversus communia ipsius ordinis instituta privilegium a quolibet postulare audeat vel obtentum quo modo libet retinere.

II.

5. Cum vero abbas novi monasterii ad aliquod horum coenobiorum visitandi gratia venerit, illius loci abbas, ut ecclesiam novi monasterii suae ecclesiae esse matrem recognoscat, cedat ei in omnibus locis monasterii et ipse abbas adveniens locum illius loci abbatis, quandiu ibi manserit, teneat excepto quod non in hospitio, sed in refectorio cum fratribus propter disciplinam servandam comedet, nisi abbas illius loci defuerit. Similiter et omnes abbates supervenientes nostri ordinis faciant. Quod si plures supervenerint et abbas loci illius defuerit, prior illorum in hospitio comedat. Et hoc excipitur, quod abbas loci illius etiam in praesentia maioris abbatis novicios suos post regularem probationem benedicit.

6. Abbas quoque novi monasterii caveat, ne quicquam praesumat tractare aut ordinare aut contingere de rebus illius loci, ad quem venerit, contra abbatis vel fratrum voluntatem. Si autem praecepta regulae vel nostri ordinis intellexerit in eodem loco praevericari, cum consilio praesentis abbatis caritative studeat fratres corrigere. Si vero abbas loci non affuerit, nihilominus, quod sinistram invenerit, corrigat.

7. Semel per annum visitet abbas maioris ecclesiae per se vel per aliquem de coabbatibus suis omnia coenobia, quae ipse fundaverit, et si fratres amplius visitaverit, inde magis gaudeant.

8. Domum autem cisterciensem simul per se ipsos visitent quatuor primi abbates de Firmitate, de Pontiniaco, de Claravalle, de Morimundo die, quam inter se constituerint praeter annum capitulum, nisi forte aliquem eorum gravis aegritudo detineat.

9. Cum autem aliquis nostri ordinis abbas ad novum monasterium venerit, reverentia congrua abbati ei exhibeatur, stallum abbatis illius teneat, in hospitio comedat, si tamen abbas defuerit; si vero praesens fuerit, nil horum agat, sed in refectorio comedat. Prior autem loci negotia coenobii disponat.

10. Inter abbatias illas, quae se alterutras non genuerunt, ista erit lex. Omnis abbas in omnibus locis sui monasterii coabbati suo cedat adveniendi, ut adimpleatur: Honore invicem praevinentes. Si duo aut eo amplius convenierint, qui prior erit de advenientibus, locum superiorem tenebit. Omnes tamen praeter abbatem praesentis loci in refectorio comedent, ut

1 nobis videtur *D L L*¹, videtur nobis *L*² 2 horas *D L L*², omnes horas *L*¹ 3 quatinus *D L L*², quatenus *L*¹ 5 ordinis nostri *D L*², nostri ordinis *L*¹ adversus communia ipsius ordinis instituta *D*, *om. L*¹, adversus communia ipsius instituta *L*² 7 quo modo libet *D*, modo quolibet *L*¹ *L*²

II. *L*¹ Capitulum secundum. De visitationibus per ordinem faciendis.

8 abbas novi monasterii *D L*¹ *L*², novi monasterii abbas *L* 9 ecclesie esse matrem recognoscat *D*, ecclesie matrem esse recognoscat *L*, esse matrem ecclesie nouerit *L*¹, esse ecclesie matrem nouerit *L*² 10 monasterii *D L L*², monasterii sui *L*¹ loci *D L L*² *om. L*¹ quandiu *L L*¹ *L*², quandiu *D* 11 propter disciplinam servandam comedet *D L*², propter disciplinam servandam comedat *L*¹, comedet propter disciplinam servandam *L* 12 illius loci *D*, loci illius *L L*¹ *L*² omnes abbates supervenientes nostri ordinis *D*, omnes supervenientes nostri ordinis abbates *L*, omnes supervenientes nostri ordinis *L*¹, omnes supervenientes abbates nostri ordinis *L*² 13 illius *L L*¹ *L*², *om. D* 14 etiam *D L*¹ *L*², *om. L* 15 maioris *L L*¹ *L*², illius maioris *D* 16 quae *L L*², autem *D*, uero *L*¹ quicquam *D L L*², quicquam *L*¹ 17 vel *D L L*¹, aut *L*² 18 regule vel nostri ordinis *D L L*², nostri ordinis uel regule *L*¹ loco *D L L*², *om. L*¹ 19 fratres *D L*¹ *L*², *om. L* loci *D L*, loci illius *L*¹ *L*² 21 per se *D L*¹, *om. L*² 24 simul *D L*², similiter *L*¹ 25 de Morimundo *D L*², et de Morimundo *L*¹ 26 quam *D L*², qua *L*¹ capitulum *D L*², capitulum generale *L*¹ 27 eorum *D*, illorum *L*¹ *L*² gravis egritudo detineat *D L*², grauis teneat egritudo *L*¹ 28 autem *L L*¹ *L*², *om. D* nostri ordinis abbas *D L*², abbas nostri ordinis *L*¹ 29 congrua abbati ei *D*, abbati congrua ei *L*², congrua ei *L*, ei congrua *L*¹ abbatis illius *D L*², illius abbatis *L*¹ 30 nil *D L*¹ *L*², nichil *L* 31 autem *D L L*², uero *L*¹ loci *D L*, *om. L*¹ cenobii *D L*, domus *L*¹ *L*² 32 alterutras *D L L*², alterutrum *L*¹ non *D L L*¹, *om. L*² genuerunt *D L L*¹, genuerint *L*² Omnis *D L L*¹, Omnis autem *L*² 33 adimpleatur *D L L*², compleatur *L*¹ honore *D L L*², honore se *L*¹ 34 Si *D L L*², Si uero *L*¹ erit de advenientibus *D L L*¹, de advenientibus erit *L*² 35 tamen *D L L*², *om. L*¹ comedent *D L L*², comedant *L*¹

supra diximus. Alias autem ubicumque convenerint, secundum tempus abbatiarum ordinem suum tenebunt, ut cuius ecclesia fuerit antiquior, ille sit prior. Ubicumque vero conseriderint, humiliter se mutuo.

11. Cum vero aliqua ecclesiarum nostrarum Dei gratia adeo creverit, ut aliud coenobium construere possit, illam definitionem, quam nos inter confratres nostros tenemus, et ipsi inter se teneant, excepto quod annuum inter se capitulum non habebunt.

III.

12. Sed omnes abbates de ordine nostro singulis annis ad generale capitulum cisterciense omni postposita occasione convenient, illis solis exceptis, quos corporis infirmitas retinuerit. Qui tamen idoneum nuntium delegare debebunt, per quem necessitas remotionis eorum capitulo valeat nuntiari. Et illis item exceptis, qui in remotioribus partibus habitantes eo termino venerint, qui eis fuerit in capitulo constitutus. Quod si quis quacumque alia occasione quandoque remanere a nostro generali capitulo praesumpserit, [in] sequentis anni capitulo pro culpa veniam petat nec sine gravi animadversione pertranseat.

13. In quo capitulo de salute animarum suarum tractent, in observatione sanctae regulae vel ordinis, si quid est emendandum vel augendum, ordinent, bonum pacis et caritatis inter se reforment.

14. Si quis vero abbas minus in regula studiosus vel saecularibus rebus nimis intentus vel in aliquibus vitiosus repertus fuerit, ibi caritative clametur, clamatus veniam petat, paenitentiam pro culpa sibi indictam adimpleat. Hanc vero clamationem non nisi abbates faciant.

15. Si forte aliqua controversia inter quoslibet abbates emerit vel de aliquo illorum tam gravis culpa propalata fuerit, ut suspensionem aut depositionem etiam mereatur, quicquid inde a capitulo fuerit definitum, sine retractatione observetur.

16. Si vero pro diversitate sententiarum in discordiam causa devenit, illud inde irrefragabiliter teneatur, quod abbas cisterciensis et hi, qui sanioris consilii et magis idonei apparuerint, iudicabunt, hoc observato, ut nemo eorum, ad quos specialiter causa respexerit, definitioni debeat interesse.

17. Quod si aliqua ecclesia pauperiem intolerabilem incurrerit, abbas illius coenobii coram omni capitulo hanc causam intimare studeat. Tunc singuli abbates maximo caritatis igne succensi illius ecclesiae penuriam rebus a Deo sibi collatis, prout habuerint, sustentare festinent.

1 supra *DL* *L*¹, superius *L*² abbatiarum *DL* *L*², abbatiarum suarum *L*¹ 2 Ubicumque *DL* *L*¹, Vbi *L*² 3 se *LL*¹, sibi *D* *L*² 4 ecclesiarum nostrarum *DL* *L*¹, ecclesia nostra *L*² dei gratia adeo creverit *DL* *L*¹, adeo creverit dei gratia *L*² 5 nos inter confratres nostros *DL*², nos inter nostros confratres *L*, inter confratres nostros nos *L*¹ 6 annuum inter se capitulum *DL*², inter se annuum capitulum *L*¹

III. *L*¹ Capitulum tertium. De generatione abbaciarum et auctoritate capituli generalis. *Comprehendit etiam praecedentem numerum 11.*

7 ad generale capitulum cisterciense *DL*², ad capitulum generale Cystercium *L*¹ 8 postposita occasione *DL*¹, occasione postposita *L*² 10 capitulo valeat *D*, valeat capitulo *L*¹ *L*² 11 nunciari *D*, nunciari *L*¹, renunciari *L*² item *DL*², idem *L*¹ 12 venerint *DL*¹, venient *L*² 13 quacumque alia occasione *DL*, quacumque alia causa *L*¹, alia quacumque causa *L*² quandoque *DL* *L*², *om.* *L*¹ a nostro generali capitulo presumpserit *DL* *L*², presumpserit a nostro generali capitulo *L*¹ 14 nec *DL*², non *L*¹ 16 animarum suarum tractent *DL* *L*², animarum tractent suarum *L*¹ *alt.* in *DL* *L*², et *L*¹ 17 ordinis *DL* *L*², ordinis uel *L*¹ est emendandum *DL*², emendandum est *L*, fuerit emendandum *L*¹ augendum *DL*, agendum *L*¹ *L*² bonum *DL* *L*², bonum quoque *L*¹ 19 in regula studiosus *DL* *L*², studiosus in regula *L*¹ nimis *DL* *L*¹, minus *L*² 20 clametur *DL*, proclametur *L*¹ *L*² 21 adimpleat *DL* *L*², impleat *L*¹ clamationem *DL* *L*², proclamationem *L*¹ abbates faciant *DL* *L*¹, abbas faciat *L*² 22 forte *DL*², uero *L*¹ quoslibet *DL*², aliquos *L*¹ 25 propalata *DL*¹, prolata *L*² 24 depositionem etiam *D*, etiam depositionem *L*¹ *L*² quicquid *D*, quidquid *L*¹, quicquid *L*² a capitulo fuerit *DL*², fuerit a capitulo *L*¹ 25 retractatione *DL*², retractatione aliqua *L*¹ 26 devenit *DL*², uenerit *L*¹ 27 illud inde *DL*², istud *L*¹ cisterciensis *DL*¹, Cistercii *L*² hi *D*, hii *L*², illi *L*¹ 29 respexerit *DL*², despexerit *L*¹ 31 Quod si *DL*, Si *L*¹ *L*² aliqua *DL*, qua *L*¹ *L*² illius cenobii *DL* *L*², loci illius *L*¹ 32 caritatis igne *DL*, igne caritatis *L*¹ *L*² 33 rebus *DL* *L*², ex rebus *L*¹ a deo sibi *DL* *L*¹, sibi a deo *L*²

IV.

18. Si qua domus ordinis nostri abbate proprio fuerit destituta, maior abbas, de cuius domo domus illa exivit, omnem curam habeat ordinationis illius, donec in ea abbas alius eligatur et praefixa die electionis etiam ex abbatibus, si quos domus illa genuit, advocentur et consilio et voluntate patris abbatis abbates et monachi domus illius abbatem eligant. 5

19. Domui autem cisterciensi, quia mater est omnium nostrum, dum proprio abbate caruerit, quatuor primi abbates, scilicet de Firmitate, de Pontiniaco, de Claravalle et de Morimundo provideant et super eos sit cura domus illius, donec abbas in ea electus fuerit et statutus.

20. Ad electionem autem cisterciensis abbatis praefixa et nominata die ad minus per quindecim dies convocentur ex abbatibus, quorum domus de Cistercio exierunt, et ex aliis, quos praedicti abbates et fratres cistercienses idoneos noverint, et congregati in nomine Domini abbates et monachi cistercienses eligant abbatem.

21. Liceat autem cuique matri ecclesiae ordinis nostri non solum de monachis filiarum suarum ecclesiarum, sed de ipsis quoque abbatibus earum libere sibi, si necesse fuerit, assumere abbatem.

22. Personam vero de alio ordine nulla de nostris ecclesiis sibi eligat in abbatem, sicut necstrarum aliquam licet aliis monasteriis, quae non sunt de ordine nostro, dari. 20

V.

23. Si quis abbas pro inutilitate seu pusillanimitate sua a patre suo abbate domus illius, unde sua exivit, postulaverit, ut ab onere abbatae suae relaxetur, caveat ille, ne facile ei sine causa rationabili et multum necessaria adquiescat. Sed et si fuerit tanta necessitas, nihil per se inde faciat, sed convocatis aliquibus abbatibus aliis nostri ordinis eorum consilio agat, quod pariter noverint oportere. 25

24. Si quis vero abbatum contemptor sanctae regulae aut ordinis esse prevaricator vel commissorum sibi fratrum vitiis consentiens innotuerit, abbas matris ecclesiae per se ipsum vel per priorem suum aut quo modo opportunus potuerit de emendatione eum admoneat usque quater. Quod si nec ita correctus fuerit nec sponte cedere voluerit, congregato aliquanto numero abbatum nostrae congregationis transgressorem sanctae regulae ab officio suo amoveant ac deinceps alter, qui dignus sit, consilio et voluntate maioris abbatis amonachis illius ecclesiae simul et abbatibus, si qui ad eam pertinent, sicut supra dictum est, eligatur. 35

25. Si autem is, qui deponitur, aut monachi eius, quod Deus avertat, contumaces et rebelles esse voluerint, ut sententiis minime adquiescant,

IV. L¹ Capitulum quartum. De electionibus in ordine faciendis.

1 abbate proprio D L¹, proprio abbate L² 2 domo L¹ L², om. D domus illa D, illa domus L¹, illa L² 4 ex D L¹, eis L² advocentur D L¹, aduocatis L² 6 Domui D L², Domus L¹ cisterciensi D, cystericiensi L¹, Cystericii L² quia D L¹, que L² 8 Pontiniaco D L², Pontinico L¹ pr. et D L¹, om. L² 9 abbas in ea D L¹, in ea abbas L² 10 cisterciensis abbatis D L¹, abbatis Cystericii L² nominata D, prenominata L¹ L² 12 aliis D L¹, illis L² 14 cistercienses D L², cystericiensem L¹ eligant abbatem D L², abbatem eligant L¹ 15 Liceat D L², Licet L¹ cuique L¹ L², cuiquam D nostri D L¹, om. L² 16 filiarum suarum ecclesiarum D L¹, ecclesiarum filiarum suarum L² 17 sibi D L², om. L¹ fuerit D L¹, est L² 19 in D L², om. L¹ aliquam D L², aliqua L¹ aliis L¹ L², in aliis D

V. L¹ Capitulum quintum. De correccione abbatum et fratrum ordinis.

21 inutilitate D L¹, utilitate L² suo D, om. L¹ L² 22 sua exivit D L², exiuit sua L¹ onere D L¹, honore L² abbatae suae D L², suae abbatae L¹ 25 ei D L², et L¹ causa rationabili D L², rationabili causa L¹ 24 nihil D L², nihil tamen L¹ inde D L², om. L¹ 27 vero D, om. L¹ L² esse prevaricator D L², prevaricator esse L¹ 28 matris D L¹, maioris L² 29 ipsum D L², om. L¹ 30 nec ita D L², ita non L¹ 34 a monachis D L², ac monachorum L¹ abbatibus D L², abbatum L¹ 36 is D, hiis L¹, his L² 37 et D L², aut L¹

ab ipso abbate matris ecclesiae et a ceteris coabbatibus eius excommunicati-
oni subdantur ac deinceps ab eo coerceantur, prout potuerit et cognoverit
expedire.

26. Ex hoc sane si quis illorum ad se reversus de morte animae suae resur-
gere et ad matrem suam redire voluerit, tanquam filius paenitens recipiatur.

27. Nam sine hac causa multo semper studio devitanda nullus abbas
monachum alterius cuiuscumque abbatis ordinis nostri sine eius assensu
retineat, nullus in domum alterius cuiuslibet sine eius voluntate suos ad
inhabitandum monachos introducat.

28. Eodem etiam modo si forte, quod absit, abbates nostri ordinis matrem
nostram cisterciensem ecclesiam in sancto proposito languescere et ab observa-
tione regulae vel ordinis nostri exorbitare cognoverint, abbatem eiusdem loci per
quatuor primos abbates, scilicet de Firmitate, de Pontiniaco, de Claravalle
et de Morimundo sub ceterorum abbatum nomine usque quater, ut corrigatur
ipse et alios corrigere curet, admoneant et cetera, quae de aliis dicta sunt abba-
tibus, si incorrigibiles apparuerint, circa eum studiose adimpleant, excepto quod,
si cedere sponte noluerit, nec eum deponere nec contumaci dicere ana-
thema poterunt, donec aut in generali capitulo aut, si illud forte iam
visum fuerit expectari non posse, in conventu alio convocatis abbatibus, qui
de Cistercio exierunt, et aliquibus aliorum virum inutilem ab officio suo
deponant et tam ipsi quam monachi cistercienses idoneum abbatem eligere stu-
deant.

29. Quod si abbas ille et monachi cistercienses contumaciter recalcitrare
voluerint, gladio excommunicationis eos ferire minime vereantur.

30. Postea vero si quis horum praevicatorum tandem respiciens et animam suam sal-
vare cupiens ad quamlibet quatuor nostrarum ecclesiarum sive ad Firmitatem sive ad Pon-
tiniacum sive ad Claramvallem sive ad Morimundum confugerit, sicut domesticus et
coheres ecclesiae cum regulari satisfactione recipiatur, quoadusque propriae ecclesiae,
sicut iustum fuerit, reconciliatae quandoque reddatur. Interim autem annuum abbatum capitulum
non apud Cistercium, sed ubi a quatuor supra nominatis abbatibus praevisum fuerit,
celebrabitur.

1 coabbatibus *D L²*, abbatibus *L¹* 2 ac *D L²*, et *L¹* 4 Ex *D*, Et *L¹ L²* illorum *D L¹*,
eorum *L²* 5 suam *D L²*, om. *L¹* 7 cuiuscumque *D L¹*, cuiusque *L²* eius assensu *D L²*,
assensu eius *L¹* 9 inhabitandum *D*, habitandum *L¹ L²* 10 etiam *D L²*, om. *L¹* 12 regule
D L², sancte regule *L¹* 13 abbates *D L²*, om. *L¹* scilicet *D L¹*, om. *L²* 14 et *D*, om. *L¹ L²*
16 studiose *D L*, studiosissime *L¹ L²* adimpleant *L L¹ L²*, adimpleantur *D* 17 cedere spon-
te *D*, sponte cedere *L¹ L²* eum *L¹*, om. *D L²* 18 generali capitulo *D L²*, capitulo generali
L¹ illud forte *D*, forte illud *L¹*, forte *L²* iam *D L¹*, om. *L²* 21 cistercienses *D L¹*,
Cystercii *L²* eligere studeant *D L²*, eligant *L¹* 25 horum prevaricatorum *L L¹ L²*, preva-
ricator *D* 26 quatuor nostrarum *D L²*, nostrarum quatuor *L¹* 29 reconciliate *D*, reconcili-
ate *L²*, reconciliante *L*, reconciliatus *L¹* abbatum capitulum *D L*, capitulum abbatum *L¹ L²*
30 a *D L L²*, om. *L¹* quatuor *D L²*, quatuor primis *L¹* 31 celebrabitur *D L L¹*, celebretur *L²*

L¹ habet in fine: Explicit carta karitatis. Incipit prefatio in Clementinam.

Supradictum itaque decretum sev cartam caritatis cum predicti patres ipsius conditores
ab apostolice sedis gratia confirmatum iure perpetuo obtinuissent, inter se non improvide
stauerunt [nec] non sicut hucusque semper observatum extitit ordinaverunt, quod nulla dein-
ceps abbacia ordinis in alicuius antistitis dyocesi fundaretur, antequam predictum decretum
inter predictos patres exaratum et confirmatum, ut premittitur, ipse ratum haberet propter
materiam discordie ac scandali inter alterutrum evitandam.

Unde ortum habuit Clementina. Verum inimico humani generis caritati predictorum
fratrum et patrum invidente ac inter ipsos dissensionis zizania seminante super [ali]quibus
articulis in dicto decreto seu carta caritatis contemptis suerevit grauis materia questionis, que
ad apostolicam sedem per predictos patres delata tempore felicitis recordationis domni Clemen-
tis pape quarti fuit diligenti premeditatione clare et lucide in modum, qui sequitur, terminata.

SUMMARIUM.

Hoc opus dissertationem de Charta caritatis priore usque adhuc ignota et editionem criticam textus Chartae caritatis prioris continet.

Quemadmodum inter omnes constat, Charta caritatis vocatur ordinis Cisterciensis lex fundamentalis, quae in constitutione ordinis Cisterciensis saec. XII ineunte lata est. Sed textus Chartae caritatis, usque adhuc notus, non erat textus Chartae caritatis primis temporibus ordinis Cisterciensis propriae. Nam textui huic post aliquot decennia alius textus valde immutatus substitutus est. Verum tamen huius textus Chartae caritatis immutationis quaevis memoria iam medio aevo adeo oblitterata est, ut auctores non nisi unam eandemque, nempe Chartam caritatis usque adhuc notam, ab ipso initio ordinis Cisterciensis semper extitisse communi consensu putarent.

Primam suspicionem de Charta caritatis priore olim existente et a Charta caritatis usque adhuc nota in multis differente ante decem circiter annos indagatores rerum gestarum ordinis Cisterciensis A. Trilhe, O. Ducourneau, T. Hümpfner protulerunt, sed textum Chartae caritatis prioris reperire minime potuerunt. At hunc textum Chartae caritatis prioris adeo desideratum auctori huius operis in codice 51 saec. XII exeuntis bibliothecae Universitatis Labacensis independenter ab investigatoribus memoratis ex ipsa critica textus analysi reperire contigit.

In dissertatione, quae editionem Chartae caritatis praecedit, quaestiones ipsum textum Chartae caritatis prioris et res cum textu connexas respicientes tractantur et absoluntur.

Capite primo exponitur momentum Chartae caritatis fundamentale in genere, quod in eo consistit, ut novam cum mente tum forma propriam monasteriorum Benedictinorum congregationem institueret et post Regulam s. Benedicti merito ac iure unum ex praestantissimis legislationis monasticae monumentis habeatur.

Caput secundum summam quandam Chartae caritatis in duobus codicibus Parisiensibus saec. XII conservatam et anno MCMXXXII a T. Hümpfner editam commemorat, ex qua Trilhe, Ducourneau, Hümpfner eam ex Charta caritatis priore ignota excerptam esse recte concludebant. Deinde explicat, quomodo auctor huius operis integrum textum illius Chartae caritatis ignotae primo in codice 51 bibl. Universitatis Labacensis saec. XII, postea vero etiam in codice Car. C. 175 saec. XIII bibliothecae centralis Turicensis, utroque codice iam ab aliis cognito et descripto, ex ipsa critica textus analysi detexerit. Summa Chartae caritatis laudata recensetur cum quoad numerum tum quoad ordinem statutorum ex Charta caritatis priore desumptorum. Item recensetur uterque codex Chartam caritatis priorem continens. Ex qua recensione facile intellegitur codicem 51 bibliothecae Universitatis Labacensis non solum omnium codicum textum Chartae caritatis continentium, qui usque adhuc noti sint, esse vetustissimum, cum aetate sua etiam codicem Divionensem a Ph. Guignard, H. Séjalon et J. M. Canivez ad editionem Chartae caritatis posterioris adhibitum superet, sed etiam meliorem prioris Chartae caritatis textum quam laudatum recentiorem codicem Turicensem nobis praebere.

Capite tertio sequitur analysis critica Chartae caritatis prioris (I) posteriori Chartae caritatis (II) cum ad formam tum ad summam quod attinet collatae. Ex formae analysi attendita traditione litteraria clare perspicitur prologum ad textum authenticum Chartae caritatis prioris non pertinuisse. Neque divisio textus genuini in diversa capitula vel etiam in singula statuta authentica dici potest, sed diversis temporibus vario modo peracta est. Si ipse ordo logicus statutorum utriusque Chartae caritatis simul consideratur, Chartam caritatis posteriorem magis abstracte ac systematice quam Chartam caritatis priorem dispositam esse dicendum est, quod evolutioni medii aevi indolis optime respondet. Ex summae analysi patet Chartam caritatis priorem habuisse quaedam statuta, quae in Charta caritatis posteriore ommissa sunt, et Chartam caritatis posteriorem nova quaedam statuta addidisse, quae Charta caritatis prior nondum habuit. Etiam in his mutationibus evolutio historica ordinis Cisterciensis tam manifesta apparet, ut facile intellectu sit, quanam sit Charta caritatis prior et quanam posterior.

Critica Chartae caritatis prioris analysis in editione nostra diversis typis ita repraesentatur, ut litterae maiores verba textus sive Chartae caritatis prioris sive Chartae caritatis posterioris propria expriment; litterae minores compressae verba, quae in utraque Charta caritatis eadem sunt, litterae autem minores distentae textum significant, qui eandem

sententiam alio modo exprimit. Ut diversus ordo statutorum Chartae caritatis prioris posteriori Chartae caritatis collatae clare appareat, numeros statutorum Chartae caritatis posterioris, a Séjalon adhibitos, qui etiam textum in quinque capitula divisum exhibet, adiecimus.

Editionem Chartae caritatis prioris adornavimus pro fundamento usi textu codicis 31 bibliothecae Universitatis Labacensis, littera L designati. In emendatione textus respicitur codex Car. C. 175 bibliothecae centralis Turicensis, littera T designatus, et textus Chartae caritatis posterioris ex Charta caritatis priore ad verbum desumptus codicis 601 bibliothecae municipalis Divionensis, a Ph. Guignard editus, littera D designatus, et textus codicis 30 saec. XIV bibliothecae Universitatis Labacensis f. 3—6', designatus littera L¹, et textus f. 46—47' eiusdem codicis littera L² designatus. Ad analysim Chartae caritatis prioris illustrandam additus est etiam textus Chartae caritatis posterioris, a Ph. Guignard e codice 601 bibliothecae municipalis Divionensis editus et a nobis ad textum L, L¹, L² emendatus.

Soluta quaestione, cuiusmodi fuerit Charta caritatis prior et quomodo mutata sit, etiam aliae quaestiones, cur et quando Charta caritatis mutata sit, quando et a quonam auctore Charta caritatis composita sit, solvuntur.

Capite quarto exponitur, quanti momenti sit Charta caritatis prior ad indagandam et conscribendam historiam ordinis Cisterciensis.

Capite quinto et ultimo colliguntur responsa ad quaestiones propositas, quae his conclusionibus comprehenduntur.

1. Charta caritatis prior anno MCXVIII composita est.

2. Haec Charta caritatis prior postea a. MCXXXIV—MCLII mutata est; probabiliter non multo ante Kal. Aug. MCLII.

3. Causae Chartae caritatis mutandae erant conditiones novae, quae progressum ordinis Cisterciensis et abbatum primariorum studium maioris potestatis tam ipsorum quam capitulorum generalium adipiscendae consequebantur.

4. Auctorem Chartae caritatis prioris esse s. Stephanum Harding, abbatem Cisterciensem, dilucide perspicitur. In Charta caritatis posteriore redigenda alii abbates tantam partem habuerunt, ut Stephanus abbas ut auctor eius non tam manifeste appareat: quocirca in Charta caritatis posteriore duo substrata distinguenda sunt: prius, quod Stephanum abbatem auctorem demonstrat, et posterius, ex quo etiam alios abbates auctores eius esse concludi potest.

5. Charta caritatis prior sine dubio est lex a s. Stephano Harding lata, non vero pactum aliquod inter Stephanum Harding et abbates primarios. Ad formam quod attinet, neque Charta caritatis posterior pactum inter abbates haberi potest; quod autem rem spectat, opera aliorum abbatum in permutanda Charta caritatis priore vel Charta caritatis posteriore componenda manifesta est.

6. Potestas capituli generalis et abbatum primariorum secundum Chartam caritatis priorem non tanta erat, quanta secundum Chartam caritatis posteriorem; auctoritas autem monasterii Cistercii eiusque abbatis maior erat.

7. Studia abbatum primariorum maioris potestatis adipiscendae menti s. Stephani non respondebant et evolutio posterior ordinis Cisterciensis ea ordini reapse detrimento fuisse ostendit. Quapropter illa ordinis Cisterciensis reformatio, quae tempore Clementis papae IV secuta est quaeque monasterio principali Cistercio et aliis monasteriis in administratione monasteriorum sede vacante et in electionibus abbatum illa iura propria agnovit, quae iam Charta caritatis prior agnoscebat, necessaria erat. Quidam scriptores, Chartam caritatis priorem ignorantes, hanc reformationem fuisse defectionem a pristino statu ordinis Cisterciensis putabant ideoque bullam Clementis IV falso diiudicantes eo usque progressi sunt, ut eam statutis suis de administratione monasteriorum sede vacante et de electione novorum abbatum multum ad labefactandam posteriorem ordinis Cisterciensis disciplinam contulisse obicerent. Contra quae iudicia iniusta auctoritas bullae Clementinae ex Charta caritatis priore necessario restituenda est.

8. Bullam Clementinam medium inter Chartam caritatis priorem et posteriorem locum tenere dicendum est. Auctoritatem abbatum patrum (in administratione monasteriorum sede vacante et in electionibus abbatum) contra Chartam caritatis posteriorem restringendo inscia secundum mentem Chartae caritatis prioris egit. Ex altera vero parte auctoritatem capitulorum generalium (in amotione abbatum) et definitorum (in rebus controversis) ultra Chartam caritatis priorem augendo secundum mentem Chartae caritatis posterioris processit. Item secundum mentem Chartae caritatis posterioris quatuor abbatibus primariis ius monasterium Cistercium visitandi agnovit.

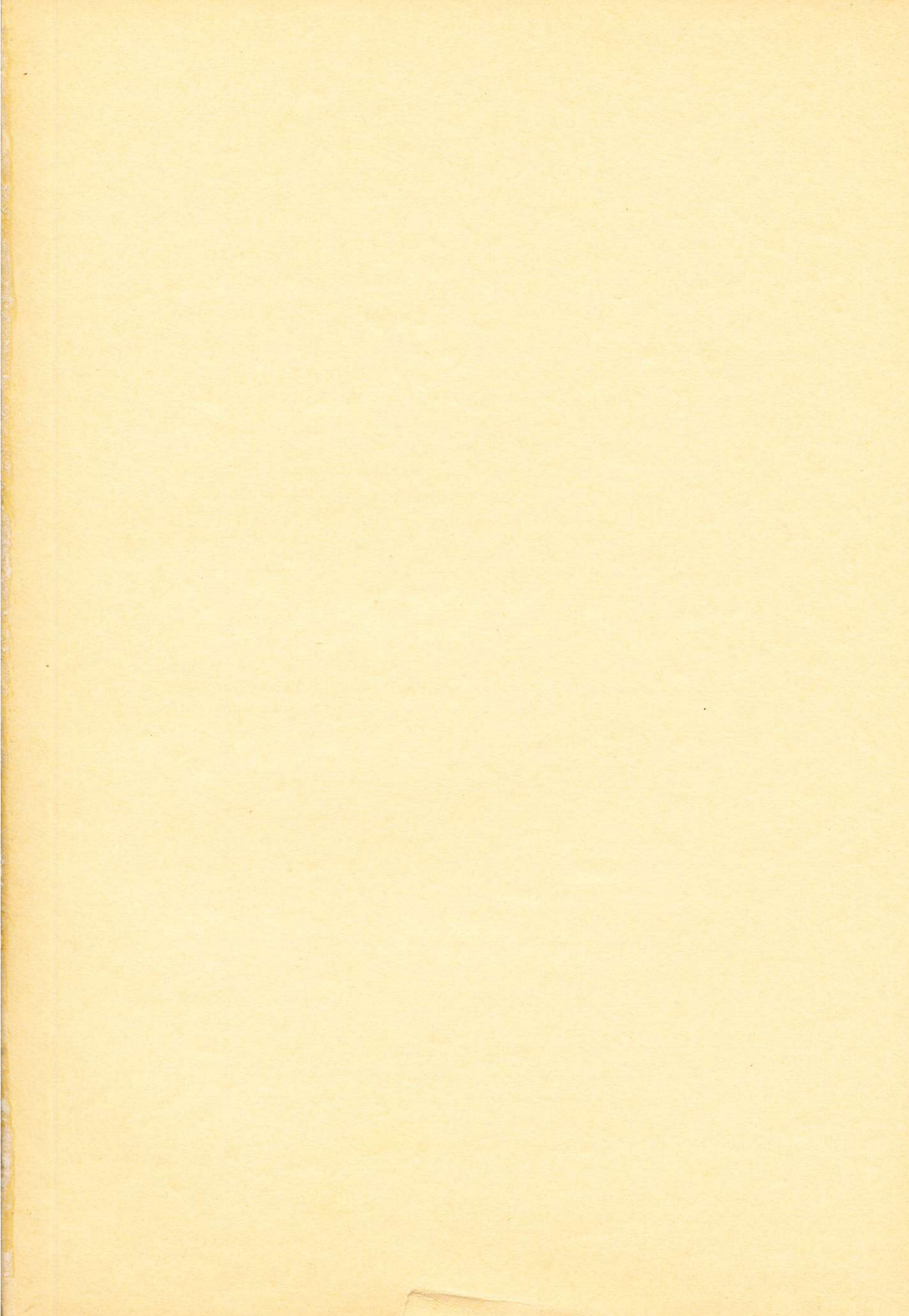
9. Quae conclusiones praesertim ad Cistercienses reformatos vel Trappistas quam maxime pertinent. Hi enim ab initio sui ordinis Chartae caritatis praescripta integerrime tenere studebant utique solum Chartam caritatis posteriorem usque adhuc notam respicientes. In causa administrationis monasteriorum sede vacante et electionis abbatum praescripta Chartae caritatis contra statuta bullae Clementinae observare cupientes dispensationem a bulla Clementina a Pio papa IX sibi procuraverunt. Si statuta bullae Clementinae huc pertinentia dumtaxat statuta Chartae caritatis prioris renovasse scissent, dispensationem huiusmodi, ut videtur, minime postulassent.

10. *Disceptatio opinionum discrepantium saec. XVII et XVIII, quam abbates primarii potestatis suae augendae gratia excitabant, intercludi potuisset, si ordo Cisterciensis Chartam caritatis priorem adhuc novisset ac per eam mentem s. Stephani conservasset.*

Itaque reperta Charta caritatis prior non solum pro historia huius documenti, sed etiam pro historia originum ordinis Cisterciensis magni momenti est. Complures quaestiones responsa sua nunc obtinent, quae usque adhuc in operibus scriptorum rerum gestarum frustra quaerebamus aut de quibus perperam edocebamur. Quandocumque in posterum de Charta caritatis disputabitur vel scribetur, semper monendum erit, ad utram Chartam caritatis consecraria referantur, utrum ad Chartam caritatis priorem an ad posteriorem, an ad illa statuta, quae utriusque Chartae caritatis communia sunt.

Vsebina

I. Temeljni pomen Chartae caritatis	5
II. Odkritje prvotne Chartae caritatis	7
III. Analiza prvotne Chartae caritatis.	
§ 1. Kakšna je bila prvotna Charta caritatis in kako se je spremenila.	
1. Formalne razlike in podobnosti med prvotno in poznejšo Charta caritatis	12
2. Vsebinske razlike in podobnosti med prvotno in poznejšo Charta caritatis	18
§ 2. Zakaj in kdaj se je spremenila prvotna Charta caritatis	20
§ 3. Kdaj je nastala prvotna Charta caritatis in kdo je njen avtor	26
IV. Pomen prvotne Chartae caritatis za zgodovino cistercijanskega reda	38
V. Zaključki	42
Tekst prvotne Chartae caritatis	45
Tekst poznejše Chartae caritatis	49
Summarium	54

PUBLIKACIJE AKADEMIJE

I. V filozofsko-filološko-historičnem razredu:

- Korespondence pomembnih Slovencev I.: Kidrič Francè, Zoisova korespondenca 1808—1809, Ljubljana 1939 . . . L 30'40
- Viri za zgodovino Slovencev. Knjiga prva: Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek prvi: Urbarji salzburške nadškofije. Objavil Kos Milko, Ljubljana 1939 L 30'40
- Euchologium Sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. Izdajo priredil Nahtigal Rajko. I. del: Fotografski posnetek, Ljubljana 1941 L 53'20
za inozemstvo L 76'—
- Veber Francè, Vprašanje stvarnosti. Dejstva in analize. Ljubljana 1939 L 47'50

II. V pravnem razredu:

- Pravni spomeniki slovenskega naroda. Knjiga prva: Dolenc Metod, »Gorske bukve« v izvorniku, prevodih in priredbah. Ljubljana 1940 L 30'40
- Razprave. Zvezek prvi. Ljubljana 1941 L 30'40

III. V matematično-prirodoslovnem razredu:

- Razprave. Knjiga prva. Ljubljana 1940 L 19'—
- Prirodoslovne razprave. Knjiga IV. Tome IV. Ljubljana 1940 (v svetovnih jezikih) L 19'—
- Vidav Ivan, Kleinovi teoremi v teoriji linearnih diferencialnih enačb. Ljubljana 1941 L 20'—

Cena je znižana:

- a) za naročnike publikacij vseh razredov za 33.3%
- b) za naročnike publikacij posameznega razreda za 25%
- c) za slušatelje univerze za 20%